Volume 8 Issue I

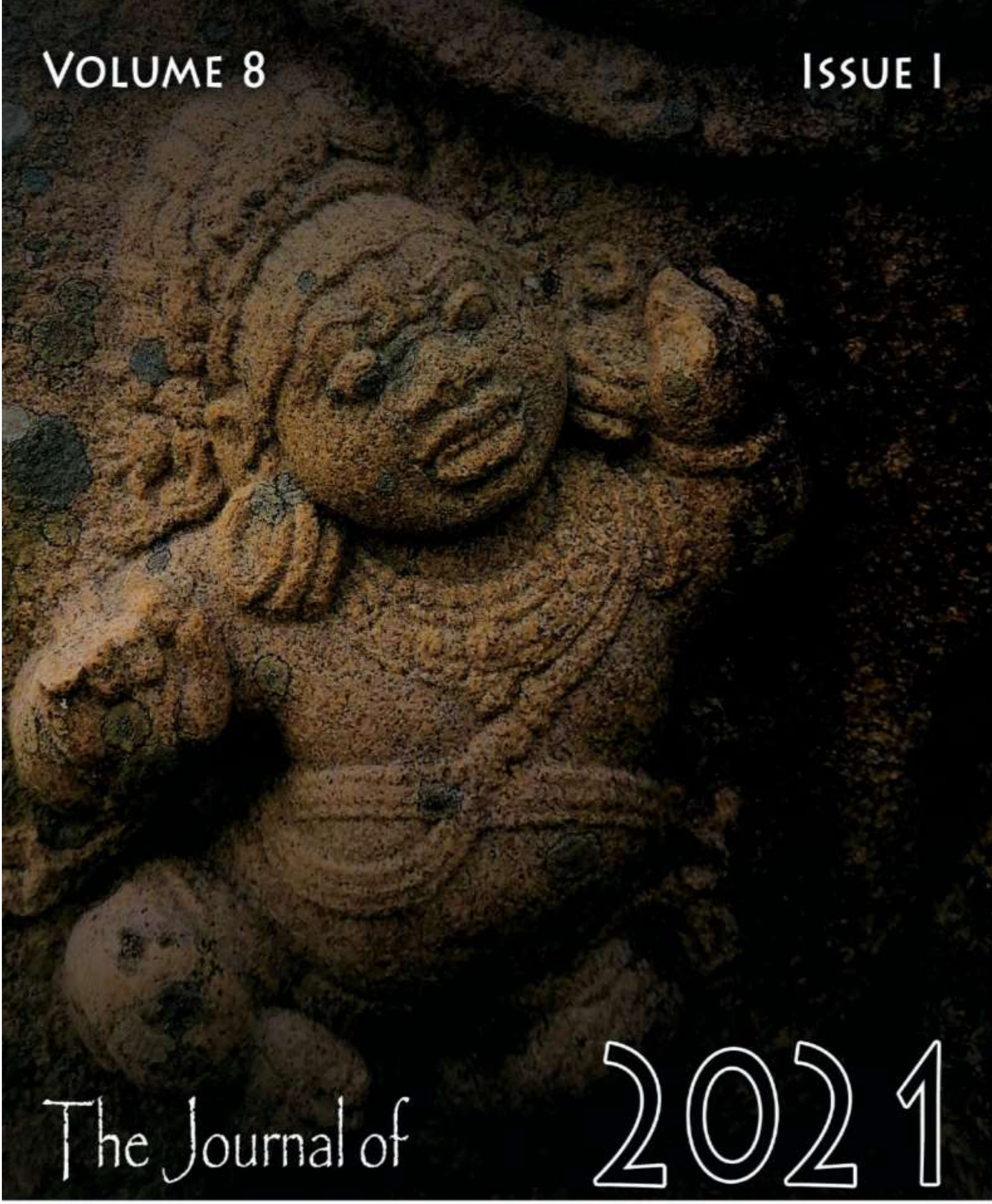

The Journal of Archaeology & Heritage Studies

2021

The Journal of Archaeology and Heritage Studies

The Journal of Archaeology and Heritage Studies

Vol. 8 (I) **January - May 2021**

Chief Editor

Prof. Nuwan Abeywardana

Editorial Assistant

Mr. Indika Ruwan Jayasekara

Department of Archaeology and Heritage Management,
Faculty of Social Sciences and Humanities,
Rajarata University of Sri Lanka.
Mihintale, Sri Lanka
2023

The Journal of Archaeology and Heritage Studies

Volume 08 - Issue I

First Published 2023

© Department of Archaeology and Heritage Management, Rajarata University of Sri Lanka, Mihintale

All right reserved

ISSN 2961-5755

Authorship, Data Ownership, and responsibility for the content of each article are liable to the corresponding author

Page layout by: Indika Ruwan Jayasekara

Cover Page by: Madushani Senevirathne

Cover Image by: Madushani Senevirathne

Cover Image: Korawakgala – Thuparama Adhikarana Shalawa.

Published by

Department of Archaeology and Heritage Management

Faculty of Social Sciences and Humanities

Rajarata University of Sri Lanka

Mihintale, Sri Lanka

2023

Forward

Editor-in-Chief

The Journal of Archaeology and Heritage Studies of the Department of Archaeology and Heritage Management, Rajarata University of Sri Lanka is a peer-reviewed journal with three issues per year. It is a pleasure to present the first issue of the Eighth volume of "The Journal of Archaeology and Heritage Studies" to readers. This issue consists seven articles in a wide range of disciplines including archaeology, history, heritage studies and tourism, which have been composed by scholars with the expertise and knowledge of the relevant field. I appreciate all the authors who contributed to sharing their research outputs with a wider range of other communities. Further, I must thank all expert reviewers for their valuable time and comments on reviewing the articles.

I would like to thank Mr Indika Ruwan Jayasekara and all the permanent and temporary staff members of the Department of Archaeology and Heritage Management for the support given. Special thank goes to Prof. Thusitha Mendis, Dean of the Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka for his encouragement and support given in this regard. Furthermore, greatly appreciate Prof (Ms) Sanjeewani Ginigaddara, Vice Chancellor of the Rajarata University of Sri Lanka for her guidance and support.

We welcome suggestions and constructive criticism on this issue, and it willhelp us to improve the quality of the future issues of the journal.

Prof. Nuwan Abeywardana (D.SC)
+94 718352394
Journal Email - *editorjahs8@gmail.com/ jahs@ssh.rjt.ac.lk*
1st October 2023

Editor-in-Chief

Professor Nuwan Abeywardana

Head, Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Editorial Assistant

Mr. Indika Ruwan Jayasekara

Lecturer (Temporary), Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Panel of Expert Reviewers

Senior Professor Ariya Lagamuwa

Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Professor D. Thusitha Mendis

Dean, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Professor Chandana Rohana Withanachchi

Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Professor Nuwan Abeywardana

Head, Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Professor M. K. L. Irangani

Department of Humanities, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Dr. W.M.T.B. Wijepala

Senior Lecturer, Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Dr. Aruna Rajapaksha

Senior Lecturer, Department of Archaeology, Faculty of Arts, University of Peradeniya, Sri Lanka

Dr. Kusumsiri Kodithuwakku

Visiting Lecturer, Department of Archaeology and Heritage Management Rajarata University of Sri Lanka, Former Museum Keeper, Jethawana Project, Central Cultural Fund.

Mr. Chandima Bandara Ambanwala

Senior Lecturer, Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Mr. Thilanka Manoj Siriwardana

Senior Lecturer, Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka.

Mrs. Menaka Rodrigo

Visiting Lecturer, Department of Archaeology and Heritage Management Rajarata University of Sri Lanka, Artifact Conservator (Chemical), World Heritage Site - Sigiriya, Central Cultural Fund.

List of Authors

Upeksha Gamage

Senior Lecturer, Department of History & Archaeology, University of Ruhuna
upeksha_gamage@yahoo.com

Harshani Pathmakulasooriya

Postgraduate Student, Postgraduate Institute of Archaeology, University of Kelaniya

M.D.S.H. Chandrapala

B.A Special Degree in Buddhist Civilization, Assistant Lecturer, Department of Pali and Buddhist Studies, University of Sri Jayewardenepura sachinihansika119@gmail.com

R.M. Dhanapala

Senior Lecturer, Department of English Language Teaching, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka rmdhanapala@yahoo.co.lk

E.G.J. Suranga

Postgraduate Institute of Archaeology, University of Kelaniya, Sri Lanka jeewanasuranga@gmail.com

Gamini Adikari

Senior Professor, Director of Postgraduate Institute of Archaeology, University of Kelaniya, Sri Lanka jeewanasuranga@gmail.com.

Vishwa Mithra Swarna Sri Jayasingha

Postgraduate Student, Postgraduate Institute of Archaeology University of Kelaniya
vishwasrijayasinghe@gmail.com

Senarth Bandara Dissanayake

Former Director General of Department of Archaeology, Former President of Sri Lanka Council of Archaeologists, Former President of ICOMOS Sri Lanka (International Council on Monuments and Sites - Sri Lanka) senarathd1961@gmail.com

Piyumi Ambuldeniya

Lecturer (Probationary), Department of Archaeology, Faculty of Arts, University of Peradeniya. Sri Lanka piyumie@arts.pdn.ac.lk,

Buddhisha Weerasuriya

Temporary Lecturer, Department of Archaeology, Faculty of Arts, University of Peradeniya. Sri Lanka buddisha@pgihs.ac.lk

Content

Forward iv

List of Reviewers v

List of Authors vi

Content

1 **Archaeological and Architectural Monuments Depicted on Sri Lankan Currency Notes** (From 1951 to 2013 currency notes series issued by the Central Bank of Sri Lanka) 01- 10
Upeksha Gamage, Harshani Pathmakulasooriya

2 **Tourism Industry in Sri Lanka** (With Reference to Cultural Tourism) 11- 15
Chandrapala M.D.S.H

3 **Corpus of ESP Keywords in Archaeology and Heritage Management to Facilitate Second Language Pedagogy** 16 – 22
Dhanapala R.M

4 **Interference of Mid-Holocene Hunter Gathers to Coastal Shell Bearing Habitats at Southern Coastal Zone of Sri Lanka** 23 – 28
Suranga E.G.J, Gamini Adikari.

5 **Industrial Heritage in Kandy, Sri Lanka** 29 – 38
Vishwa Mithra Swarna Sri Jayasingha

6 **Origin of Srilankan Art: Sculptures of Frontspiece** (Ayaka) 39 – 45
Senarth Bandara Dissanayake

7 **Enhancing Child Education through Positively Organizing Museums** 46 - 53
Piyumi Ambuldeniya, Buddhisha Weerasuriya

The Journal of Archaeology and Heritage Studies (JAHS) 8 (I) 2021: 01 - 10

The Journal of
Archaeology & Heritage Studies
Journal Home page https://fssh.rjt.ac.lk/index.php/jahs.about/

Research Paper

Archaeological and Architectural Monuments Depicted on Sri Lankan Currency Notes (From 1951 to 2013 currency notes series issued by the Central Bank of Sri Lanka)

Upeksha Gamage[1*], **Harshani Pathmakulasooriya**[2].

1. Senior Lecturer, Department of History & Archaeology, University of Ruhuna (*Corresponding Author) upeksha_gamage@yahoo.com
2. Postgraduate Student, Postgraduate Institute of Archaeology, University of Kelaniya

ABSTRACT

Currency circulated in the world's economic systems take the forms of coins and paper notes. Compared to the coins, paper notes lack any tangible value, but they carry the monetary value of the denoted amount on the surface of the note. Currency notes has the prominent role of keeping the flow of the liquidized money in a given state. Every state of the world print money for this purpose, but the state's utilization of these notes goes beyond that. Currency notes are utilized as tools to communicate social, cultural, and political messages of a state. This paper aims to identify the Sri Lankan archaeological and architectural monuments depicted in currency notes and to describe reasons for depicting them on currency notes. Paper notes printed by the Central Bank on various themes up to 2018 have archaeological and architectural monuments in majority of them. In the field survey that formed the basis for this study, each currency note available at the Central Bank of Sri Lanka museum and the Matara Branch Museum were studied. Also studied literature and other sources on currency notes. Archaeologically and architecturally significant and popular monuments are one of the most portrayed pictures in currency notes in Sri Lanka, and these are incidentally also the ones that symbolizes ideas of nationhood, prosperity, and economic development in Sri Lankan culture. As past prosperity, economic development, and national pride are themes that deeply resonates with the Sri Lankan society, the use of these selected vestiges of past glory is a clear way of stimulating the people and to project the economic growth and national pride at the same time. Another motivation is recording this heritage and showcasing it so the world can see.

ARTICLE INFO

Article History:
Received 31 December 2022
Accepted 31 May 2023
Available online 01 October 2023

Key words: Archaeological heritage, Architecture monuments, Art and Crafts, Currency, Currency notes,

ශ්‍රී ලංකාවේ මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති

(1951 සිට 2013 දක්වා ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් නිකුත් කළ මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩ ඇසුරින්)

1. හැඳින්වීම

භාණ්ඩ හුවමාරුව ඔස්සේ අතීතයේ සිට ගනුදෙනුවල නිරත වූ මානවයා සංස්කෘතික පරිණාමයත් සමග විවිධ වස්තූන්ට වටිනාකම් ආරෝපනය කිරීමට පෙළඹුනි (Weatherford, 1997, pp 20-22). එහි දීර්ඝකාලීන ප්‍රතිඵලයක් ලෙස මුදල නමැති වටිනාකම් ඒකකය සමාජගත විය (Silva, 2000, pp. 11-14). මුදල් යනු නිල ප්‍රකාශනය සහ ප්‍රචාරනය සඳහා මිලියන ගණන් මිනිසුන් විසින් සාමාන්‍යයෙන් භාවිත කරන හා නිසැකවම පිළිගත් බලවත් හා විශ්වාසදායී ආධාර ද්‍රව්‍යයකි (ක්‍රව්දර්, 1965, පි. 3). ලෝකයේ සංසරණය වන විනිමය නැතහොත් මුදල් මාධ්‍යය කාසි සහ නෝට්ටු වශයෙන් දෙයාකාර වේ.

ඔක්ස්ෆර්ඩ් ශබ්දකෝෂයට (The Oxford English Dictionary, 1989, p. 165) අනුව මුදල් නෝට්ටු යනු නිශ්චිත වටිනාකම් ඒකකයක් සටහන් කරන ලද යම්කිසි අධිකාරියක් මඟින් නීත්‍යානුකූලව පිළිගත් කඩදාසි කැබැල්ලකි. ශ්‍රී සුමංගල ශබ්දකෝෂයේ මුදල් නෝට්ටුව අර්ථ දක්වා ඇත්තේ මුදල් සඳහා ව්‍යවහාර කරන කඩදාසි කොළය යනුවෙනි

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

(ශබ්දකෝෂය, 1963, පි. 782). රජය හෝ මහ බැංකුව විසින් නීත්‍යානුකූල ටෙන්ඩරයක් ලෙස නිකුත් කරන ලද සහ ආදේශකයක් ලෙස සංසරණය වන කඩදාසි, මුදල් නෝට්ටු ලෙස සලකනු ලබන බව කොලින්ස් ශබ්දකෝෂයේ (Collins Dictionary, 2020) දක්වා ඇත. බ්‍රිටැනිකා විශ්වකෝෂය (The New Encyclopedia Britannica, 2005, p. 438) මුදල් නෝට්ටු යනු ආර්ථිකයක් තුළ භාණ්ඩ හෝ සේවා හුවමාරු කිරීම සඳහා කඩදාසි මත මුද්‍රණය කර ඇති මාධ්‍යයක් ලෙස අර්ථ දක්වා ඇත. කේම්බ්‍රිජ් ශබ්දකෝෂයේ (Cambridge Dictionary, 2020) මුදල් නෝට්ටු අර්ථ නිරූපනය කර ඇත්තේ භාණ්ඩ හෝ සේවා මිලදී ගැනීම සඳහා භාවිත කරන විශේෂ කඩදාසි යනුවෙනි. වෙබ්ස්ටර් ශබ්දකෝෂය (Webster Dictionary) මුදල් නෝට්ටු පිළිබඳ අර්ථ දක්වා ඇත්තේ රජයේ අධිකාරියක් විසින් මුදල් ලෙස නිකුත් කරන රජයේ නෝට්ටු යනුවෙනි. මුදල් නෝට්ටු යනු රටක මුදල් ප්‍රතිපත්තියට අනුකූලව අරමුදල් ගලායාම පවත්වා ගැනීම සඳහා නිල වශයෙන් භාවිත වන කඩදාසි මුදල් වන අතර එය භාණ්ඩ හා සේවා ගනුදෙනු සඳහා සංසරණය වේ (Investopedia, 2020).

කාසි සමග සන්සන්දනාත්මකව බලන කළ කඩදාසි සඳහා සැළකිය යුතු භෞතික වටිනාකමක් නොමැති වුව ද එම කඩදාසියෙහි සටහන් ගණන අනුව මූල්‍ය වටිනාකම වෙනස් වේ. කඩදාසි නිපදවීම මුලින්ම හඳුන්වාදෙන ලද්දේ චීනයේ හන් (Han) රජ පෙළපත් සමයේ (ක්‍රි.පූ. 206 - ක්‍රි.ව. 220) දී ය (සෝමදේව, 2016, පි. 177). අට වන සියවසේ මුල් භාගයේ දී වෙළඳුන් මුදල් ගනුදෙනු සඳහා බිල්පත් භාවිත කර (Hewitt, 1998, p. 91) ඇති අතර ක්‍රි.ව. 10 වන සහ 13 වන සියවස් අතර කාලයේ දී සොන්ග් (Song) රාජවංශය යටතේ කඩදාසි මුදල් නෝට්ටුවක් නිකුත් කර තිබේ (සෝමදේව, 2016: පි. 178). චීනයේ කඩදාසි මුදල් භාවිතය තහවුරුවීම සහ ක්‍රි.ව. 1260 දී මොන්ගෝලියාව මුදල් නෝට්ටු නිකුත් කිරීම ආරම්භ කිරීමත් සමග මුදල් නෝට්ටු ක්‍රමය ලෝකය පුරා ව්‍යාප්ත වන්නට විය (Hewitt, 1998b, p. 91)' කඩදාසි මුදල් නිර්මාණය කළ සහ එය කාර්යක්ෂමව භාවිතයට ගත් ප්‍රථම රට වනුයේ චීනයයි. ඉන් පසුව ලෝකයේ අනෙකුත් රටවල මුදල් නෝට්ටු මුද්‍රණය කළ අතර මූලිකවම ධනවත් හා බලවත්කමේ සංකේතයක් වූ මෙම මුදල් නෝට්ටුවල කලාත්මක නිර්මාණයන් ද ඇතුළත් විය.

ශ්‍රී ලංකාව යටත් විජිත රාජ්‍යයක්ව පැවති අවධියේ දී මුදල් නෝට්ටු නිෂ්පාදනය කර සංසරණය සඳහා යොදවන ලදී. ඒ ලන්දේසි පාලන සමයේ දීය. ලන්දේසි පාලන සමයේ අවසන් භාගය වන තෙක් ඔවුන් සංසරණය කරන ලද්දේ කාසිය. නමුත් මේ කාලය වන විට ලන්දේසීන්ගේ ආරක්ෂක වියදම් වැඩිවීම නිසා භාණ්ඩාගාරය හිස් වන්නට වීමත් සමග මුදල් නෝට්ටු නිකුතුවට පදනම වැටුණි. ඒ අනුව ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රථම මුදල් නෝට්ටුව ක්‍රි.ව. 1785 ලන්දේසි ජාතික ග්‍රාෆ් ආණ්ඩුකාරවරයා (Governor Vander Graaf) විසින් පතාග (Rixdollar) නෝට්ටුව නමින් නාමික අගයක් සහිතව නිකුත් කරන ලදී (Hewitt, 1998, p. 255). ශ්‍රී ලංකාවේ පළමු වැනි මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩය සඳහා පතාග 50, 100, 500 සහ 1000 යන අගයන්වලින් යුක්තව මුදල් නෝට්ටු නිකුත් කර ඇති අතර විවිධ අවශ්‍යතා මත පතාග 1, 2, 3, 4, 5 සහ 10 ආදී වටිනාකම්වලින් යුක්තව ද මුදල් නෝට්ටු නිකුත් කර ඇත (Silva, 2000, p. 93). මෙම මුදල් නෝට්ටුවල ලන්දේසි, සිංහල හා දමිළ භාෂාවලින් වාක්‍යයක් ද ඇතුළත් කර ඇත.

බ්‍රිතාන්‍ය පාලන යුගයේ මුල් කාලයේ දී එනම් ක්‍රි.ව. 1796 සිට ක්‍රි.ව. 1844 දක්වා මුදල් නිකුත් කරන ලද්දේ භාණ්ඩාගාරය විසිනි (සටහන 2016: 08). එහෙත් ක්‍රි.ව. 1845-1884 දක්වා වූ කාලය මුදල් නිකුත් කිරීමේ බලය පෞද්ගලික බැංකුවලට පවරා තිබේ (Silva, 2000, p. 125). 17 සහ 18 සියවස්වල රටවල් රැසක නිදහස් බැංකු ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක වුවත් කාලයක් ගතවන විට එහි ඇති වූ දුර්වලතා නිසා ක්‍රි.ව. 1844 බැංකු පනතින් මුදල් නිකුත් කිරීමේ ඒකාධිකාරී බලයක් එංගලන්ත බැංකුවට හිමි විය (සටහන, 2016, 08). නමුත් යටත් විජිතවල මුදල් නිකුත් කිරීමේ බලය ඔවුන් විසින් පෞද්ගලික බැංකු කිහිපයකට පමණක් ලබා දී ඇත. ඒ ක්‍රි.ව. 1844 බැංකු වරපත් ආඥා පනත (Bank Charter, 1844) යටතේ ය. මෙම වරපත් ලද බැංකු අතරින් ශ්‍රී ලංකාව තුළ මුලින්ම මුදල් නිකුත් කිරීමේ බලය ඔරියන්ටල් බැංකුවට හිමි විය (Silva, 2000, p. 125). බැංකු පරිපාලනයේ පැවති දුර්වලතා මෙන්ම ආදායමෙහි පහත වැටීම නිසා මෙම බැංකුව බිඳ වැටුණි. ඒ අනුව ආර්ථිකයේ බිඳ වැටීම වළක්වා ගැනීම සඳහා 1884 අංක 32 ව්‍යවහාර මුදල් ආඥා පනත යටතේ ව්‍යවහාර මුදල් මණ්ඩලය පිහිටුවන ලදී (The Ceylon Paper Currency Ordinance, 1884). මෙම ක්‍රමයේ දී මුදල් නිකුත් කිරීම පිළිබඳ තීරණ ගනු ලැබුවේ ත්‍රිපුද්ගල කමිටුවක් මගිනි. මෙම ක්‍රමය යටතේ රුපියල් 1, 2, 5, 10, 50, 100, 500, 1000 සහ 10,000 යන මුදල් නෝට්ටු නිකුත් කර ඇති අතර රුපියල් 10,000 මුදල් නෝට්ටු බැංකු අතර කරන ලද ගනුදෙනු සඳහා පමණක් භාවිත කර ඇත (Silva, 2000, p. 125). ශ්‍රී ලංකාවේ මුදල් නෝට්ටු බිහිවීමට ප්‍රධාන හේතුව වී ඇත්තේ කාසි නිකුතුවේ ඇති හිඟකමයි.

ශ්‍රී ලංකාවේ මුදල් ප්‍රතිපත්තිය ක්‍රියාවට නංවන කේන්ද්‍රීය ආයතනය වූ මහ බැංකුව පිහිටුවන ලද්දේ 1949 අංක 58 දරන මුදල් නීති පනත (The Monetary Law Act, 1949) පදනම් කරගෙනය. ඒ අනුව 1950 අගෝස්තු 28 වන දින මහ බැංකුව සිය කටයුතු ආරම්භ කර ඇති අතර එතෙක් පැවති මුදල් ව්‍යවහාර මණ්ඩලය අහෝසි විය (Silva, 2000, p. 125). මුදල් නීති පනතේ 49 වන වගන්තිය යටතේ ශ්‍රී ලංකාවේ මුදල් නිකුත් කිරීමේ බලය මහ බැංකුව වෙත පවරා ඇත. එතැන් සිට ශ්‍රී ලංකාවේ සම්මත මුදල් ඒකකය බවට පත් වූයේ ලංකා රුපියල් ය.

උරුමය යනු අතීතයෙන් අප ලබන, වර්තමානයේ ජීවත් වන, අනාගත පරපුරට දායාද කරන සංස්කෘතික උරුමය යන්න යුනෙස්කෝ නිර්වචනය යි (UNESCO, 2023). උරුමය ස්වාභාවික සහ සංස්කෘතික යනුවෙන් ද, ස්පර්ශ කළ හැකි සහ අස්පෘශ්‍ය යනුවෙන් ද, චංචල සහ නිශ්චල යනුවෙන් ද වර්ගීකරණය වේ. වසර 100 කට වඩා පැරණි ස්වභාවික හා සංස්කෘතික උරුමය පුරාවිද්‍යා උරුමය

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

ලෙස අර්ථ ගැන්විය හැකිය (Ordinance 9 of 1940). අතීත සංස්කතීන්ට බද්ධව පැවති මෙම පුරාවිද්‍යා උරුමය වර්තමානයේ දී විවිධ මාධ්‍යය මගින් ප්‍රචාරණයට ලක් කරනු ලැබේ. මුදල් නෝට්ටු තුළ එවැනි විශේෂ උරුම ශේෂයන් අන්තර්ගත කිරීම සැළකිය යුතු කරුණකි.

මුදල් නෝට්ටුවල මුද්‍රණය කර ඇති ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යා උරුමය සම්බන්ධයෙන් අධ්‍යයනය කිරීම මෙහි දී සිදු කෙරේ. මෙම අධ්‍යයනයේ මූලික අරමුණ වූයේ මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති හඳුනා ගැනීම සහ ඒවා මුදල් නෝට්ටු තුළ නිරූපනය වීමට අදාළ නිමිති සාධක විවරණය කර ගැනීමයි.

2. සාහිත්‍යය විමර්ශණය

ශ්‍රී ලංකාවේ මුදල් නෝට්ටු පිළිබඳ පර්යේෂණ සිදු කර ඇත්තේ ඉතා සීමිත ප්‍රමාණයකි. එම පර්යේෂණ ද සීමා වී ඇත්තේ මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත රූප සටහන් හඳුනා ගැනීමට මිස ඒවා අර්ථ දැක්වීමට නොවේ. කාසි සහ මුදල් නෝට්ටු පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීමේ දී පිළිගත හැකි එක් පැහැදිලි ලක්ෂණයක් වූයේ එය යම් යම් අදහස් ජනතාව වෙත සන්නිවේදනය කළ හැකි ප්‍රබල මාධ්‍යයක් වන බවයි (Hewitt, 1998b). එය අතීතයේ සිටි බොහෝ පාලකයින් විසින් සිදු කර ඇති බව පැරණි කාසි අධ්‍යයනයෙන් ද පැහැදිලි වේ. එම නිසා මුදල් නෝට්ටු මත විවිධ රූප අන්තර්ගත කිරීම විවිධ අරමුණු මත පදනම්ව පවතී (Hewitt, 1998b).

මුදල් නෝට්ටු එක් අතකින් සන්නිවේදනකරුවෙකු මෙන්ම එය ජාතික අනන්‍යතාවයේ පණිවිඩ ප්‍රක්ෂේපණය කිරීමට හැකි ප්‍රියතම මාධ්‍යයකි (Hewitt, 1998c; Hewitt & Unwin, 2001). මෙක්සිකානු සහ මධ්‍යම ඇමරිකානු ජනපදවල පින්තූර නිරූපණ ජාතිකත්වයේ, ජාතික අනන්‍යතාවයේ සහ එම අනන්‍යතාව ගොඩනැගීමේ පණිවිඩයක් ලෙස තේරුම් ගත හැක්කේ කෙසේදැයි Galloy (2007) පෙන්වා දෙයි. යටත්විජිත සබඳතා, පන්ති භේද සහ ජනවාර්ගික බෙදීම් වැනි කරුණු අඛණ්ඩව හා සියුම් ලෙස ජනතාවට පණිවිඩ යැවීම සඳහා මුදල් නෝට්ටුවල රූප ඇතුළත් කර ඇත. රාජ්‍යය සහ මුදල්, සංකීර්ණ ලෙස සම්බන්ධ වී ඇති බවත් ජාතිය ගොඩනැගීමේදී එක්සත් ජනපදයේ මුදල් නෝට්ටුවල ජනසන්නිවේදන මාධ්‍යයක් ලෙස භූමිකාවක් ඇති බවත් Lauer (2008) සටහන් කරයි. ලෝහ කාසිවලට සාපේක්ෂව මුදල් නෝට්ටුවල ඇති පැහැදිලි වටිනාකම සෑදීම සඳහා උපායමාර්ග සකස් කිරීමේ දී, මුදල් නෝට්ටු නීත්‍යානුකූල කිරීම සාක්ෂාත් කර ගැනීම සහ තාර්කිකකරණය තුළින් සිදු වේ. පළමුවැන්න සාක්ෂාත් කරගනු ලබන්නේ රජයේ විධිමත් දේශපාලන නීති අධිකාරිය හා සම්බන්ධ තොරතුරු ඇතුළත් කිරීමෙනි. දෙවනුව ජාතියේ ගෞරවනීය මුතුන් මිත්තන්ගේ මූලාරම්භය හා ඉතිහාසය සම්බන්ධ නිරූපණ භාවිත කිරීමෙනි. මුදල් නෝට්ටුවල මෙම නිරූපණ දෙවර්ගයම එක්ව ජාතික අනන්‍යතාව සාක්ෂාත් කරගෙන ඇත (Lauer, 2008: 111). Gilbert and Helliener (1999) මුදල් නෝට්ටුවල ඓතිහාසික තොරතුරු ඇතුළත් නිරූපන අන්තර්ගත වීම එම රාජ්‍යයේ මුදල්වල වටිනාකම නිගමනය කරන බව සඳහන් කරයි.

Hewitt (1998a) ක්‍රි.ව. 1800 සිට 1941 දක්වා ශ්‍රී ලංකාවේ භාවිත කිරීම සඳහා එංගලන්තයේ මුද්‍රණය කරන ලද මුදල් නෝට්ටු ගැන සාකච්ඡා කර ඇත. මෙම අධ්‍යයනයේ දී හෙවිට් පෙන්වා දී ඇත්තේ මුදල් නෝට්ටුවල පසුපස නිරූපිත රූප සටහන්වලින් ඒවා නිකුත් කරන්නාගේ භූගෝලීය හා සංස්කෘතික අනන්‍යතාව පිළිබිඹු වන බවයි. මෙම මුදල් නෝට්ටු බටහිර යුරෝපීය බලයක් යටතේ නිකුත් කළ බව ප්‍රකාශ කරන අතර බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් නිකුත් කරන ලද අවසාන මුදල් නෝට්ටුවලින් පෙන්නුම් කරන්නේ ශ්‍රී ලංකාව යටත්විජිත රාජ්‍යයක සිට ස්වාධීන ජාතියක් දක්වා ගමන් කරනා ආකාරයක් බව ඔහු තවදුරටත් සඳහන් කරයි.

වර්ෂ 1948 දී නිදහස ලැබීමට පෙර සිටම ශ්‍රී ලංකාවේ මුදල් නෝට්ටුවල ස්වාභාවික සුන්දරත්වය සහ, ඓතිහාසික උරුමය නිරූපනය වන චිත්‍ර සටහන් අන්තර්ගත කර ඇත. කෙසේ වෙතත් මුදල් නෝට්ටුවල පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමය ඇතුළත් කිරීමට හේතු විවිරණය කිරීම පිණිස අධ්‍යයනයන්හි යොමු වී නොමැති කරම් ය.

Silva (2000) ශ්‍රී ලංකාවේ නිකුත් කරන ලද මුදල් නෝට්ටු පිළිබඳ ඡායාරූප සහ ඒවායෙහි අන්තර්ගත රූප සටහන් පිළිබඳ කෙටි විස්තරයක් ඉදිරිපත් කරයි. එහි කාසි සහ මුදල් නෝට්ටු රටේත් ප්‍රජාවගේත් ස්වාධීනත්වය පිළිබිඹු කිරීම සඳහා යොදා ගෙන ඇතැයි සඳහන් කරන නමුත්, ඒවායෙහි පුරාවිද්‍යාත්මක වැදගත්කම් සම්බන්ධයෙන් කරුණු ඉදිරිපත් කර නොමැත. තව ද, මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩවල 'ශ්‍රී ලංකාවේ පෞරාණික උරුමය සංකේතවත් කිරීම' (මහ බැංකුව, 2013, පි. 121) අරමුණුගත තේමාවක් වූ නමුත් ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති යෙදීමට හේතු මෙතෙක් කිසිදු තැනක විස්තර කර නොමැත.

3. අධ්‍යයන අරමුණු සහ ක්‍රමවේදය

මෙම අධ්‍යයනයේ මූලික අරමුණ වූයේ ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව පිහිටුවීමෙන් අනතුරුව නිකුත් කරන ලද මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩ ආශ්‍රිතව නිරූපිත ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති හඳුනාගැනීම සහ ඒවා මුදල් නෝට්ටු තුළ නිරූපනය කිරීමට හේතු විවරණය කර ගැනීමයි. මෙම අධ්‍යයනය සඳහා දත්ත හා තොරතුරු ලබාගැනීමේ දී ප්‍රධාන වශයෙන් අවධානය යොමු කරනු ලැබුවේ ක්ෂේත්‍ර නිරීක්ෂණය කෙරෙහි ය. එහි දී ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවේ සහ මාතර ශාඛා කෞතුකාගාරයේ මුදල් නෝට්ටු අධ්‍යයනය කරන ලදී. පළමු වන මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩයේ සිට 11 වන මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩය (වර්ෂ 1950-2013) මුද්‍රිත මුදල් නෝට්ටු සහ, විශේෂයෙන් 1998,

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

2009 සහ 2013 යන වර්ෂවල නිකුත් කළ සැමරුම් මුදල් නෝට්ටු ද එකිනෙක අධ්‍යයනය කිරීම එහි දී සිදු විය.

සමස්තයක් වශයෙන් ශ්‍රී මහ බැංකුව කාණ්ඩ 11ක් යටතේ නිකුත් කළ නෝට්ටු 56ක් අනුස්මරණ නෝට්ටු 3ක් සමගින් නෝට්ටු 59ක් මෙම අධ්‍යයනය සඳහා යොදා ගැණින. නෝට්ටු කාණ්ඩ 11 සහ අනුස්මරණ නෝට්ටු යටතේ නිකුත් වූ රුපියලේ සිට රුපියල් 5000 දක්වා වටිනාකම් කාණ්ඩ 12කි. ඒ රුපියල් 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500, 1000, 2000 සහ 5000 යන වටිනාකමින් යුත් මුදල් නෝට්ටුයි.

මෙම අධ්‍යයනයේ දී මහ බැංකුව මගින් ප්‍රකාශිත සඟරා, ග්‍රන්ථ මෙන්ම ජාතික හා ජාත්‍යන්තර මට්ටමේ මූලාශ්‍ර පරිශීලනය කෙරිණි. විශ්ලේෂණය කරන ලද එම දත්ත සංඛ්‍යා ලේඛන සහ ප්‍රස්ථාර ඇසුරින් ඉදිරිපත් කර ඇත.

කාණ්ඩය	නිකුත් කළ වර්ෂය	තේමාව	නෝට්ටුවල වටිනාකම (රුපියල්)
1	1951	VI වන ජෝර්ජ් රජු	1, 10
2	1952	II වන එළිසබත් රැජිණ	1, 2, 5, 10, 50, 100
3	1956	ශ්‍රී ලංකාවේ රාජ්‍ය ලාංඡනය	1, 2, 5, 10, 50, 100
4	1962	එස්.ඩබ්ලිව්.ආර්.ඩී. බණ්ඩාරනායක	2, 5, 10, 50, 50, 100, 100
5	1965	මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව	2, 5, 10, 50, 100
6	1972	ශ්‍රී ලංකා ජනරජයේ රාජ්‍ය ලාංඡනය	50, 100
7	1979	අසිරිමත් ශ්‍රී ලංකාවේ ජෛව විවිධත්වය (වන සතුන් සහ වෘක්ෂලතා)	2, 5, 10, 20, 50, 100
8	1981	ඓතිහාසික සහ පුරාවිද්‍යාත්මක ස්ථාන	5, 10, 20, 50, 100, 500, 1000
9	1987	ඓතිහාසික සහ සංවර්ධනය විදහා දැක්වීම	500, 1000
10	1991	ශ්‍රී ලංකාවේ පෞරාණික උරුමය	10, 20, 50, 100, 500, 1000
	2006		2000
11	2011	සංවර්ධනය, සෞභාග්‍යය සහ ශ්‍රී ලංකාවේ නැටුම් ශිල්පීන්	20, 50, 100, 500, 1000, 5000
අනුස්මරණ නෝට්ටු	1998	50 වැනි නිදහස් සංවත්සරය	200
	2009	ශ්‍රී ලංකාවට සාමය සහ සෞභාග්‍යය උදාවීම සැමරීම	1000
	2013	පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය රාජ්‍ය සමුළුව ශ්‍රී ලංකාවේ පැවැත්වීම	500

වගුව 1: විවිධ කාණ්ඩවලට අදාළව මුදල් නෝට්ටුවල ඇති තේමා
(මූලාශ්‍රය: ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය - 2019/2020)

4. ප්‍රතිඵල

ශ්‍රී ලංකාවේ මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩවලට මූලික වූ තේමාවන්

වර්ෂ 1951 වන තුරු ශ්‍රී ලංකාවේ සංසරණය වූයේ බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් නිකුත් කළ මුදල් නෝට්ටු ය. ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් 1951 වර්ෂයේ සිට ශ්‍රී ලංකාවේ සංසරණය සඳහා මුදල් නෝට්ටු නිකුත් කිරීමට පටන් ගෙන ඇති අතර 2011 වර්ෂය දක්වා කාණ්ඩ 11 යටතේ සහ 1998, 2009 සහ 2013 වර්ෂවල සැමරුම් වශයෙන් ද මුදල් නෝට්ටු නිකුත් කර තිබේ. ඔවුන් එසේ කාණ්ඩ වශයෙන් මුදල් නෝට්ටු නිකුත් කිරීමේ දී ඒ ඒ කාණ්ඩ සඳහා විවිධ තේමාවන් යොදාගෙන ඇත. එම තේමාවලට අදාළව මුදල් නෝට්ටුවල අභිමුඛය සහ ප්‍රතිමුඛය සඳහා රූප සටහන් යොදා ගැණිනි. ඒ අතරින් ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති රැගත් රූප සටහන් බහුලව මුදල් නෝට්ටු තුළ මුද්‍රණය විය.

කාණ්ඩ වශයෙන් මුදල් නෝට්ටු නිකුත් කිරීමේ දී ඒ ඒ කාණ්ඩ සඳහා විවිධ තේමාවන් (වගුව 1) යොදාගෙන ඇත. එම තේමාවලට අදාළ ව මුදල් නෝට්ටුවල අභිමුඛය සහ ප්‍රතිමුඛය සඳහා විවිධ රූප සටහන් යොදා ඇති ආකාරය අධ්‍යයනයේ දී පැහැදිලි විය.

මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩවල තේමාව පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීමේ දී (වගුව 1) පැහැදිලි වන්නේ ඒ ඒ කාලකවානුවල නිකුත් කළ මුදල් නෝට්ටු සඳහා විවිධ තේමා යොදාගෙන ඇති බවයි.

සමකාලීන විශේෂිත සිදුවීම් හෝ ශ්‍රී ලංකාවට ආවේණික ස්වාභාවික පරිසරාත්මක ලක්ෂණවලින් සමන්විත රූප මෙම මුදල් නෝට්ටු මුද්‍රණය කිරීමේ දී යොදාගෙන තිබේ. ඒ හැරෙන්නට මෙම මුදල් නෝට්ටුවල ඓතිහාසික සහ පුරාවිද්‍යාත්මක වැදගත්කම සහිත රූප ද යොදාගෙන තිබෙනු දැකිය හැකි විය.

ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපිත මුදල් නෝට්ටු

වර්ෂ 1951 සිට මුද්‍රිත මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩ අතරින් ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති, මුදල් නෝට්ටුවල අභිමුඛයේ සහ ප්‍රතිමුඛයේ නිරූපනය වී ඇති අකාරය පහත වගුවෙන් පැහැදිලි කරගත හැකිය.

කාණ්ඩය	නිකුත් කළ වර්ෂය	නෝට්ටුවල වටිනාකම (රුපියල්)	අභිමුඛය	ප්‍රතිමුඛය
1	1951	1	වෙනත්	පැරණි ගොඩනැගිලි දොරටු කැටයම්
		10	වෙනත්	මුරගල
2	1952	1	වෙනත්	පැරණි ගොඩනැගිලි දොරටු කැටයම්
		2	වෙනත්	මැදිරිගිරිය වටදාගෙය
		5	වෙනත්	මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව
		10	වෙනත්	මුරගල
		50	වෙනත්	සඳකඩපහණ
		100	වෙනත්	සීගිරි ළඳුන්
3	1956	1	වෙනත්	පැරණි ගොඩනැගිලි දොරටු කැටයම්
		2	වෙනත්	මැදිරිගිරිය වටදාගෙය
		5	වෙනත්	මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව
		10	වෙනත්	මුරගල
		50	වෙනත්	සඳකඩපහණ
		100	වෙනත්	සීගිරි ළඳුන්
4	1962	2	වෙනත්	මැදිරිගිරිය වටදාගෙය
		5	වෙනත්	මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව
		10	වෙනත්	මුරගල
		100	වෙනත්	පොළොන්නරුව වටදාගෙය
5	1965	2	මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව	මැදිරිගිරිය වටදාගෙය
		5	මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව	නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ රාජසභාවේ ගලින් කළ සිංහ රූපය
		10	මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව	මුරගල
		50	මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව	සඳකඩපහණ
		100	මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව	සීගිරි ළඳුන්

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

6	1972	100	වෙනත්	පොළොන්නරුව වටදාගෙය
8	1981	5	පොළොන්නරුව වටදාගෙය	මුරගල
		10	දළදා මාළිගාවේ පත්තිරුප්පුව	කැළණි විහාර ස්තූපය
		20	සඳකඩපහණ සහ කොරවක්ගල	ථූපාරාම ස්තූපය
		50	කැළණි විහාරය	පොළොන්නරුව ලංකාතිලක විහාරය
		100	කැටයම් සහිත ශිලාමය කොරවක්ගල	වෙනත්
		500	දළදා මාළිගාවේ ගලින් කළ ඇත් රූපය	අභයගිරිය ස්තූපය
		1000	වෙනත්	වෙනත්
9	1987	500	දළදා මාළිගාවේ ගලින් කළ ඇත රූපය	අභයගිරිය ස්තූපය
		1000	වෙනත්	වෙනත්
10	1991	10	යාපහුවේ ශිලාමය සිංහ රූපය සහ සඳකඩපහණ	වෙනත්
		20	වෙනත්	වෙනත්
		50	සඳකඩපහණ සහ මුරගල	ථූපාරාම සහ ජේතවන ස්තූප, කැටයම් සහිත කඩු මිටක් සහ බන්දේසියක්
		100	පැරණි විසිතුරු බඳුනක් සහ සඳකඩපහණ	වෙනත්
		500	සඳකඩපහණ සහ ශ්‍රී මහා බෝධිය	රුවන්වැලිසෑය ස්තූපය
		1000	සිංහ රූප කැටයම් සහ සඳකඩපහණ	දළදා මාළිගාවේ පත්තිරුප්පුව
	2006	2000	සීගිරි පර්වතය	සීගිරි ළඳුන්
11	2011	20	වෙනත්	පුන්කලස සහිත මුරගල
		50	දෙමෝදර ආරුක්කු නවයේ පාලම	පුන්කලස සහිත මුරගල
		100	වෙනත්	නාගරාජ මුරගල
		500	මහනුවර ලංකාතිලක විහාරය	පද්මනිධි මුරගල
		1000	වෙනත්	බහිරව රූප සහ දිසා පාලක රූප සහිත මුරගල
		5000	වෙනත්	රත්නප්‍රාසාද මුරගල
අනුස්මරණ නෝට්ටු	1998	200	වෙනත්	දළදා මාළිගාව
	2009	500	මහනුවර ලංකාතිලක පිළිමගෙය	පද්මනිධි මුරගල
	2013	1000	වෙනත්	බහිරව රූප සහ දිසා පාලක රූප සහිත මුරගල

වගුව 2: මුදල් නෝට්ටුවල අභිමුඛයේ සහ ප්‍රතිමුඛයේ නිරූපිත ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති
(මූලාශ්‍රය: ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය - 2019/2020)

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව සිය ප්‍රථම මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩය 1951 වසරේ දී නිකුත් කර ඇති අතර එහි මූලික තේමාව බ්‍රිතාන්‍යයට ලබා දී තිබුණ ද දේශීයත්වය නිරූපනය කිරීමට යොදන ලද ප්‍රයත්නයක් ද එහි දක්නට ලැබේ. වර්ෂ 1951 දී නිකුත් කරන ලද රුපියලේ මුදල් නෝට්ටුවේ පැරණි ගොඩනැගිලි දොරටු රූපයක් අන්තර්ගත වන අතර, එහි පියගැටපෙළ, කොරවක්ගල, සඳකඩපහණ සහ මුරගල කැටයම් පැහැදිලි ලෙස දැකගත හැකි වේ. එමෙන්ම රුපියල් 10 මුදල් නෝට්ටුවේ ද මුරගලක මූර්තියක් නිරූපිතය (වගුව 2).

වර්ෂ 1952 සහ 1956 නිකුත් කළ සියලුම මුදල් නෝට්ටුවල පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපනය කර ඇත්තේ මුදල් නෝට්ටුවල ප්‍රතිමුඛයේ ය. වර්ෂ 1962 නිකුත් කළ රුපියල් 2, 5, 10 සහ 100 යන අගයන්ගෙන් යුත් මුදල් නෝට්ටුවල ප්‍රතිමුඛයේ පමණක් පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපනය වේ. මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව තේමාව කරගනිමින් වර්ෂ 1965 නිකුත් කරන ලද සියලුම මුදල් නෝට්ටුවල පුරාවිද්‍යා ස්ථාන නිරූපිත රූ සටහන්, කැටයම් සහ සිතුවම් නිරූපනය කර ඇත. නමුත් වර්ෂ 1972 නිකුත් කළ රුපියල් 100 අගයෙන් යුත් මුදල් නෝට්ටුවේ පමණක් පොළොන්නරුව වටදාගෙය නිරූපිතය. වර්ෂ 1979 නිකුත් කළ සියුලම මුදල් නෝට්ටු සඳහා මුළුමනින්ම වස්තු විෂය වී ඇත්තේ ශ්‍රී ලංකාවේ අසිරිමත් ජෛව විවිධත්වයයි. වර්ෂ 1981 දී නිකුත් කළ 8 වන කාණ්ඩය සඳහා තේමාව වී ඇත්තේ ඓතිහාසික සහ පුරාවිද්‍යාත්මක ස්ථාන යන්නයි. පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති සනිටුහන් මෙම කාණ්ඩය යටතේ හඳුන්වාදුන් නව මුදල් නෝට්ටුවක් වන රුපියල් 1000 මුදල් නෝට්ටුවේ පමණක් එම කාලවකවානුවේ සිදු වූ සංවර්ධන ව්‍යාපෘතියක් දක්වා ඇත.

වර්ෂ 1987 නිකුත් වූයේ රුපියල් 500 සහ 1000 මුදල් නෝට්ටු පමණක් නිසා එයින් රුපියල් 500 මුදල් නෝට්ටුවේ ප්‍රධාන සිතුවම වූයේ පුරාවිද්‍යාත්මක ස්ථානයක් වූ අභයගිරිය ස්තූපයයි. පෞරාණික උරුමය තේමාව කර ගනිමින් වර්ෂ 1991 නිකුත් කළ මුදල් නෝට්ටුවල ද පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපිත සිතුවම් දක්නට ලැබේ. රුපියල් 10, 50, 100, 500, 1000 සහ 2000 යන මුදල් නෝට්ටුවල පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති මැනවින් සිතුවම් කර ඇති ආකාරය හඳුනාගත හැකිය. සෞභාග්‍යය සහ සංවර්ධනය තේමාව කර ගනිමින් 11 වන කාණ්ඩය 2011 වසරේ දී නිකුත් කර ඇත. එම තේමාවට ගැළපෙන ආකාරයට මුදල් නෝට්ටුවල අභිමුඛය සහ ප්‍රතිමුඛය සිතුවම් කර ඇති අතර ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති ඒ තුළ ද නිරූපිතය (වගුව 2).

රුපියල් 200, 500 සහ 1000 වශයෙන් අනුස්මරණ මුදල් නෝට්ටු තුනක් 1998, 2009 සහ 2013 යන වර්ෂවලදී මුද්‍රණය කර ඇති අතර එම මුදල් නෝට්ටු තුනෙහිම පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපිත සිතුවම් දක්නට ලැබේ (වගුව 2).

මෙම අධ්‍යයනයේ දී අවධානය යොමු කරනු ලැබුවේ එක් එක් කාණ්ඩවලට අදාළව නිකුත් කළ විවිධ අගයන්ගෙන් යුත් මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපනය වී ඇති පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති පිළිබඳව ය. මෙසේ විවිධ වර්ෂවල නිකුත් කර ඇති රුපියල් 1 සිට රුපියල් 5000 දක්වා වූ විවිධ අගයන්ගෙන් යුත් මුදල් නෝට්ටුවල අභිමුඛයේ සහ ප්‍රතිමුඛයේ පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති බහුල වශයෙන් යොදාගෙන ඇති ආකාරයක් දැකගත හැකිය (වගුව 2).

5. සාකච්ඡාව

මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩවල නිරූපිත පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති

ශ්‍රී ලංකාවේ අභිමානය නිරූපනය කෙරෙන පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති විවිධ අගයන්ගෙන් යුත් මුදල් නෝට්ටුවල සනිටුහන් වී ඇති ආකාරය පහත පරිදි වර්ගීකරණය කළ හැකිය.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති: ස්ථාන සහ නිර්මාණ	සංස්කරණය	නිකුත් කළ වර්ෂය	නෝට්ටුවල වටිනාකම (රුපියල්)
වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීම් (ආගමික)			
ස්තූප			
ථූපාරාම ස්තූපය	08	1981	20
	10	1991	50
අභයගිරිය ස්තූපය	08	1981	500
	09	1987	500
ජේතවනාරාම ස්තූප	10	1991	50
රුවන්වැලිසෑය	10	1991	500
කැළණි විහාර ස්තූපය	08	1981	10
වටදාගෙය			
පොළොන්නරුව වටදාගෙය	04	1962	100
	06	1972	100
	08	1981	05
මැදිරිගිරිය වටදාගෙය	02	1952	02
	03	1956	02
	04	1962	02
	05	1965	02
ප්‍රතිමාගෘහ			
පොළොන්නරුව ලංකාතිලක විහාරය	08	1981	50
මහනුවර ලංකාතිලක විහාරය	11	2011	500
	අනුස්මරණ නෝට්ටු	2013	500
කැළණි විහාරය	08	1981	50
වෙනත්			
දළදා මාළිගාවේ පත්තිරුප්පුව	08	1981	10
	10	1991	1000
දළදා මාළිගාව	අනුස්මරණ නෝට්ටු	1998	200
වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීම් (ආගමික නොවන)			
දෙමෝදර ආරුක්කු නවයේ පාලම	11	2011	50
සිතුවම්			
සීගිරි ලඳුන්	02	1952	100
	03	1956	100
	05	1965	100
	10	2006	2000
කැටයම් සහ මූර්ති නිර්මාණ			
පියගැටපෙළ සහිත ද්වාර මණ්ඩපය	01	1951	01
	02	1952	01
	03	1956	01
රත්නප්‍රාසාද මුරගල	01	1951	10
	02	1952	10
	03	1956	10
	04	1962	10
	05	1965	10
	08	1981	05
	10	1991	50
	11	2011	5000
නාගරාජ මුරගල	11	2011	100
පද්මනිධි මුරගල	11	2011	500
	අනුස්මරණ නෝට්ටු	2013	500
බහිරව රූප සහ දිසා පාලක රූප සහිත මුරගල	11	2011	1000
පුන්කලස සහිත මුරගල	11	2011	20, 50
සඳකඩපහණ	02	1952	50
	03	1956	50
	05	1965	50
	08	1981	20
	10	1991	10, 50, 100, 500, 1000
කොරවක්ගල	08	1981	20, 100
මහා පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව	02	1952	05
	03	1956	05
	04	1962	05
	05	1965	02, 05, 10, 50, 100
සිංහ රූප කැටයම	10	1991	1000
නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ රාජසභාවේ ගලින් කළ සිංහ රූපය	05	1965	05
දළදා මාළිගාවේ ගලින් කළ ඇත් රූපය	08	1981	500
	09	1987	500
යාපහුවේ ශිලාමය සිංහ රූපය	10	1991	10
පුරාවිද්‍යාත්මක ස්ථාන			
සීගිරි පර්වතය	10	1991	2000
ශ්‍රී මහා බෝධිය	10	1991	500
කෞතුක භාණ්ඩ			
කැටයම් සහිත කඩු මිටක්	10	1991	50
කැටයම් සහිත බන්දේසියක්	10	1991	50
සේසත්	10	1991	2000
පැරණි විසිතුරු බඳුනක්	10	1991	100

වගුව 3: විවිධ අගයන්ගෙන් යුත් මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති
(මූලාශ්‍රය: ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය - 2019/2020)

වර්ෂ 1951 සිට 2011 දක්වා නිකුත් කළ මුදල් නෝට්ටුවල ඇති පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති ඉහත වගුවට අනුව මෙසේ වර්ගීකරණය කළ හැකිය. ආගමික සහ ආගමික නොවන වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීම් යනුවෙන් කොටස් දෙකකට වෙන් කළ හැකිය. ආගමික වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිරීම් යටතේ ස්තූප, වටදාගෙය, ප්‍රතිමාගෘහ සහ වෙනත් යනුවෙන් වර්ගීකරණය කර ඇත. දෙමෝදර ආරුක්කු නවයේ පාලම ආගමික නොවන වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීමකි. සිතුවම්, කැටයම්, මූර්ති නිර්මාණ සහ කෞතුක භාණ්ඩ කලා කෘති යටතේ වර්ගීකරණය කර ඇත (වගුව 3).

පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති මුදල් නෝට්ටුවලට යොදා ගැනීමට හේතු

ශ්‍රී ලංකාවේ බහුලව සංසරණය වන මුදල් නෝට්ටුවලට පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපනය කිරීමට මුල් වූ සුවිශේෂී කරුණු පවතී ද යන්න විමසීම සඳහා එක් එක් උරුම අංග සතු වටිනාකම් හඳුනාගැනීම අත්‍යවශ්‍යය.

මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීම් ආගමික හා ආගමික නොවන ඉදිකිරීම් ලෙස වර්ග කළ හැකි ය (වගුව 3). ආගමික ඉදිකිරීමක් ලෙස සලකන ස්තූපය, මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත ප්‍රමුඛ අංගයක් වේ. ස්තූපයක් යනු ධාතු තැන්පත් කර සාදන ලද වාස්තුවිද්‍යා නිර්මාණාංගයකි (පරණවිතාන, 1995, පි. 1). ශ්‍රී ලංකාවේ ඉදි වූ පළමු ස්තූපය ලෙස සැළකෙන දේවානම්පියතිස්ස රාජ්‍ය කාලයට (ක්‍රි.පූ. 307-267) අයත් ථූපාරාමය (පරණවිතාන, 1995, පි. 4) ද බෞද්ධ ලෝකයේ උසම ගඩොල් ස්මාරකය ලෙස සැලකෙන මහසෙන් රාජ්‍ය කාලයේ (ක්‍රි.ව. 276-302) ඉදි කළ ජේතවනාරාම ස්තූපය (පරණවිතාන, 1995, පි. 7) ද මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපනය කර තිබේ (වගුව 3). එසේම වළගම්බා රාජ්‍ය කාලයේ (ක්‍රි.පූ. 89-76) ඉදි වූ අභයගිරිය ස්තූපය (පරණවිතාන, 1995, පි. 6), දුටුගැමුණු රාජ්‍ය කාලයේ (ක්‍රි.පූ. 161-137) ඉදි කළ මහාථූපය ලෙස හැඳින් වූ රුවන්වැලිසෑය (පරණවිතාන, 1995, පි. 5) ද කැළණි විහාර ස්තූපය ද මුදල් නෝට්ටු අතර දැකිය හැකිය (වගුව 3).

වාස්තුවිද්‍යා ඉදිකිරීම් යටතේ ආගමික වටිනාකමක් සහිත ඉදිකිරීමක් වන දළදා මාළිගය සහ පත්තිරුප්පුවට ප්‍රධාන තැනක් හිමි වේ. බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රී දන්ත ධාතුව තැන්පත් කර ඇති මහනුවර යුගයේ විශිෂ්ට නිර්මාණය සේ සැළකෙන දළදා මාළිගය දෙස් විදෙස් සංචාරකයින්ගේ ආකර්ශණය හිමි වූ ප්‍රධාන ස්ථානයක් සේ සළකනු ලබයි.

අනුරාධපුරය, පොළොන්නරු, මහනුවර යනා දී යුගවල ඉදි වූ වාස්තුවිද්‍යාත්මක වටිනාකමින් යුතු නිර්මාණ ද මුදල් නෝට්ටුවලට අන්තර්ගත කර ඇති ආකාරය දැකිය හැකිය. ඒ අතරින් පොළොන්නරු යුගයේ දී ඉදි වූ විශිෂ්ට වාස්තුවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ පිළිබිඹු කරන ආගමික ඉදිකිරීම් ලෙස සලකනු ලබන

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

පොළොන්නරුව වටදාගෙය සහ මැදිරිගිරිය වටදාගෙය ද මුදල් නෝට්ටුවල සිතුවම් කර තිබේ (වගුව 3). පොළොන්නරුව වටදාගෙය දේශීය ගෘහනිර්මාණ ශිල්පයේ දියුණු අවස්ථාවක් පිළිබිඹු කරන ඉදිකිරීමකි. ද්විත්ව වේදිකාවක් මත ඉදි වූ මෙම වටදාගෙය බෙහෙවින්ම සමබර වූ කලාත්මක ගොඩනැගිල්ලකි. බෞද්ධ ගෘහනිර්මාණ ශිල්පයේ දැකුම්කළු නිර්මාණයක් වන මැදිරිගිරිය විහාරයේ ඇති වටදාගෙය IV වන අග්ගබෝධි රාජ්‍ය කාලයේ (ක්‍රි.ව. 677-683) දී මලයරාජයන් විසින් කරන ලද වාස්තු අංගයකි (සෙනවිරත්න, 1966, පි. 46). මෙම නිර්මාණ ශ්‍රී ලාංකිකයාගේ කලා කෞශල්‍යය හා නිර්මාණ තාක්ෂණය මැනවින් නිරූපනය කරන්නක් බැවින් මුදල් නෝට්ටු සඳහා යොදා ගන්නට ඇත.

ප්‍රතිමාඝර යනු බුදු පිළිම තැන්පත් කිරීම සඳහාම ඉදි කරන ලද ගෘහයයි. එය අනුරාධපුර යුගයේ සිට මහනුවර යුගය දක්වා ක්‍රමයෙන් විකාශනය වී වර්තමානයේ පවතින තත්වය තෙක් සංවර්ධනය වී ඇත. I වන පරාක්‍රමබාහු රාජ්‍ය කාලයේ (ක්‍රි.ව. 1153-1186) ඉදි කරන ලද ගෙඩිගේ සම්ප්‍රදායේ පිළිමගෙයක් ලෙස හඳුනාගෙන ඇති පොළොන්නරුවේ විශාලතම පිළිමගෙය වූ ලංකාතිලක විහාරය ද මුදල් නෝට්ටුවල සිතුවම් කර තිබේ (වගුව 3). මෙහි ඇතුළත හා පිටත බිත්ති සිතුවම්වලින් අලංකාර කර තිබූ බවට සාධක වර්තමානයේ ද දැකගත හැකිය (බස්නායක, 1995, පි. 306). මෙම පිළිමගෙය සැලසුම්කරණය සහ සංකල්පය අතින් අද්විතීය නිර්මාණයක් ලෙස සැළකේ. මහනුවර ලංකාතිලක පිළිමගෙය සහ කැළණි විහාරය ද මුදල් නෝට්ටු තුළ නිරූපණය කර ඇත්තේ එම නිර්මාණවල වූ කලාත්මක හා ඓතිහාසික වටිනාකම සනිටුහන් කර වීමටය.

වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීම් යටතේ ගැනෙන දෙමෝදර ආරුක්කු නවයේ පාලම ද මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත අතර එය යටත් විජිත යුගයේ ශ්‍රී ලංකාවේ පාලම් ඉදිකිරීමේ තාක්ෂණය සහ ගමනාගමනය නිරූපනය කරනු ලබයි.

ඓතිහාසික වටිනාකමකින් යුතු අනුරාධපුර ශ්‍රී මහා බෝධිය ද ලෝක ප්‍රකට නිර්මාණ ලෙස සැලකෙන සීගිරි පර්වතය සහ අප්සරාවන් නිරූපිත සීගිරි බිතුසිතුවම් ද මුදල් නෝට්ටුවලට යොදාගෙන ඇත (වගුව 3). සීගිරිය වූ කලි භෞතික පරිසරයත් සෞන්දර්යත් තාක්ෂණයත් කලා කෞශල්‍යයත් සම්මිශ්‍රණය වූ රමණීය පරිශ්‍රයකි. පොළොවෙන් අඩි 600 ක් පමණ උසට නැගී ගිය අපූර්ව හැඩයක් ගත් ගල් පර්වතයක් ඇසුරු කරගෙන පැරණි නිර්මාණ ශිල්පීන් විසින් ඉදි කරන ලද සීගිරිය, කාශ්‍යප රජු (ක්‍රි.ව. 473-491) විසින් තම බලකොටුව මෙන්ම රජ මාළිගය බවට ද පත්කර ගෙන තිබේ (ගුණවර්ධන, 1998, පි. 13).

ශ්‍රී ලාංකේය සිතුවම් කලා ඉතිහාසයේ ප්‍රමුඛ ස්ථානයක් සීගිරියේ සුප්‍රකට අප්සරා බිතුසිතුවම්වලට ලැබේ. වර්තමානය වනවිට ඉතිරිව ඇත්තේ පර්වත ආවරණ සහිත විවරයේ නිමවන ලද සිතුවම් ස්වල්පයක් පමණි. දිව්‍ය අප්සරාවන්, විජ්ජුලතාවන්, කසුප් රජුගේ අන්තඃපුර බිසවුන් සහ සේවිකාවන්, කසුප් රජුගේ දියණියන් යනා දී විවිධ අයුරින් හඳුනාගන්නට වෑයම් කරන මේ සිතුවම් ලොව සුපතල බිතුසිතුවම් කලාවක් ලොවට කියාපෑම සනිටුහන් කරමින් මුදල් නෝට්ටුවලට යොදාගෙන ඇත.

මුදල් නෝට්ටුවල කැටයම් සහ මූර්ති නිර්මාණවලට ද ප්‍රධානත්වයක් ලබා දී ඇත. ශ්‍රී ලාංකේය පැරණි ගොඩනැගිලි දොරටු සහ ඒ ආශ්‍රිත නිර්මාණ ද මුදල් නෝට්ටු ගණනාවක දැකිය හැකිය. සඳකඩපහණ, මුරගල, කොරවක්ගල හා පියගැටපෙළ යනාදී නිර්මාණාංග ඒකීය මෙන්ම සියල්ල එකට බද්ධ වී ඇති ද්වාර මණ්ඩප ලෙස ද මුදල් නෝට්ටුවල සිතුවම් කර ඇත (වගුව 3). මෙම නිර්මාණාංග මුළු ගොඩනැගිල්ලේම සෞන්දර්යාත්මක ඒකාබද්ධතාව රැකදෙන වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලාංගයක් වූ නිසා ඒවායෙහි විශිෂ්ටත්වය පිළිබිඹු කිරීමට මුදල් නෝට්ටුවලට යොදාගෙන ඇත.

අනුරාධපුර යුගයේ සිට මහනුවර යුගය දක්වා කාලයේ දී සෑම ආගමික ස්ථානයකට ම පිවිසීමට සකස් කළ දොරටුවලට අනුබද්ධව දර්ශනීය පියගැටපෙළක් නිර්මාණය කිරීම සම්මත සම්ප්‍රදායක් විය. පියගැට පේළිය සමන්විත වූයේ සඳකඩපහණ, මුරගල සහ කොරවක්ගල ඇසුරු කරගෙනය. කොරවක්ගල යනු පියගැටපෙළ දෙපස අත්වැල මෙන් තනා ඇති කොටස වේ. පසුකාලයේ දී මකර රූපයකින් එය සරසා ඇත. කොරවක්ගල කෙළවර දෙපස ද්වාර පාලක රූප (මුරගල්) දෙකකි. අනුරාධපුර මහසෙන් සහ බිසෝ මාළිගයේ පියගැට පෙළ හා පොළොන්නරුව වටදාගෙය පියගැට පෙළ වාමන රූපවලින් සරසා ඇත (වික්‍රමගමගේ, 1995, පි. 34). එසේ සැරසිලි මෝස්තරවලින් යුක්තවීම නිසා දොරටුවේ ඇති කලාත්මක අංගවල සමබරතාවක් ඇති වී තිබේ. ආගමික සහ ලෞකික ගොඩනැගිලිවල ගම්භීරත්වය, අංග සම්පූර්ණ බව, අලංකාරය සහ ආරක්ෂාව පිළිබඳ සංකල්ප ජනිත කිරීම සඳහා මුරගල යොදාගෙන ඇත. මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත මුරගල් රූප මගින් මුරගලේ විකාශන අවධි හඳුනාගත හැකිය. මුරගලේ විකාශනයේ එක් අවස්ථාවක් ලෙස මුරගලට පුන්කලස එක් වූ අවස්ථාව පෙන්වා දිය හැකි අතර සෞභාග්‍ය, සශ්‍රීකත්වය, පරිපූර්ණත්වය සහ ජයග්‍රහණය සංකේතවත් කරන පුන්කලස ශ්‍රී ලාංකේය සංස්කෘතියේ මංගල සළකුණක් ලෙස වර්තමානය දක්වාම සලකනු ලබයි (වික්‍රමගමගේ, 1995, පි. 24). බෞද්ධ සාහිත්‍ය අනුව ද පුන්කලසට ප්‍රමුඛ ස්ථානයක් සම්ප්‍රදායානුගතව හිමි ව තිබුණු බැව් පෙනෙන බැවින් මුදල් නෝට්ටු සඳහා යොදාගන්නට ඇත. එසේම මුරගලින් පුන්කලස බැහැර වී එයට කුවේරගේ නිධන් රකින සංඛ සහ පද්ම නිධි රූප අතරින් පද්ම නිධි රූපය යොදාගෙන ඇත (වික්‍රමගමගේ, 1995, පි. 25). කුවේරගේ ධනය ඔහුගේ නව නිධානයන් මගින් පෙන්නුම් කරන අතර එම ධනය පිරිහීමට පත් නොවී රැක ගැනීමේත් යම් ස්ථානයක සෞභාග්‍යය ඇති කර ගැනීමේත් ආරක්ෂකයන් වූයේ මෙම නිධි රූපය (කුලතුංග, 2015, පි. 459). අනුරාධපුරයේ විජයබාහු රජතුමාගේ මාළිගය අභියස සංඛ, පද්ම නිධි රූප මුරගල්

වශයෙන් තබා ඇත්තේ මේ නිසා විය යුතුය (එම). දිසාපාලක රූප සහිත මුරගල වර්ෂ 2011 සහ 2013 දී නිකුත් කළ රුපියල් 1000 මුදල් නෝට්ටුවල ද නාගරාජ මුරගල වර්ෂ 2011 දී නිකුත් කළ රුපියල් 100 මුදල් නෝට්ටුවල ද දක්නට ඇත (වගුව 3). ශ්‍රී ලංකාවේ මුරගල් අතරින් කලාත්මක සහ නිමාව අතින් උසස්ම මුරගල ලෙස සැලකෙන්නේ අනුරාධපුර අභයගිරි විහාරයේ රත්නප්‍රාසාදයේ මුරගලයි (වික්‍රමගමගේ, 1995, පි. 27). මෙම නිර්මාණ බෞද්ධ සංස්කෘතියට අයත් විශිෂ්ට කලා කෘතිවීම නිසා මුදල් නෝට්ටු සඳහා ඇතුළත් කර ඇත.

සඳකඩපහණ යනු ශ්‍රී ලාංකේය ශිලා කැටයම්කරුවාගේ නිර්මාණ කුසලතාව විශිෂ්ට ලෙස ප්‍රකාශ වන නිර්මාණයකි. ශ්‍රී ලාංකේය කැටයම් තාක්ෂණයේ කලාත්මක බව ලොවට කියාපාන හොඳම නිදසුනක් ලෙස සඳකඩපහණ මුදල් නෝට්ටුවලට යොදාගෙන ඇත. සඳකඩපහණ අධ්‍යයනය කිරීමේ දී පැහැදිලි වන්නේ එය ක්‍රමික විකාශනයක ප්‍රතිපලයක් බවයි. මුල් යුගයේ දී කැටයම් රහිතව නිම වූ සඳකඩපහණ ඒ ඒ යුගලවලට අනුව විවිධ හැඩගෙන ඇති අතර එහි නිරූපිත සංකේත සහ රූප සටහන් ද වෙනස් වී ඇත (වික්‍රමගමගේ, 1995, පි. 14-17). කලා ශිල්පීන් විසින් උපරිම තත්වයට දියුණු කළ කලාත්මක සහ නිමාව අතින් විශිෂ්ට වූ සඳකඩපහණ වශයෙන් පිළිගනු ලබන්නේ අනුරාධපුර බිසෝ මාළිගයේ දක්නට ඇති සඳකඩපහණ යි (වික්‍රමගමගේ, 1995, පි. 19). එම සඳකඩපහණෙහි නිරූපනයක් 1952, 1956, 1965 යන වර්ෂවල නිකුත් කළ රුපියල් 50 මුදල් නෝට්ටුවල ද වර්ෂ 1981 රුපියල් 20 මුදල් නෝට්ටුවේ ද වර්ෂ 1991 නිකුත් කළ රුපියල් 10, 50, 100, 500, සහ 1000 යන මුදල් නෝට්ටුවල ද දැකිය හැකිය (වගුව 3).

මූර්ති ශිල්පයේ විශිෂ්ටත්වය පෙන්නුම් කරන පරාක්‍රම සමුද්‍රය අසල කුඩා පර්වතයකට සම්බන්ධ කර ගලින් නෙළන ලද පුරුෂ ප්‍රතිමාව සඳහා විවිධ මත ඉදිරිපත් වී තිබුණ ද (බස්නායක, 1995, පි. 302) සාමාන්‍ය ව්‍යවහාරයට අනුව එය පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව ලෙස සළකනු ලබයි. කලා කෘතියක් වශයෙන් මෙම ප්‍රතිමාව මුදල් නෝට්ටුවලට අන්තර්ගත කර ඇත්තේ එයින් උදාරත්වය සහ ආනුභාවසම්පන්න බව නිරූපනය කරන බැවින් විය යුතුය. එය මුදල් දෙයාකාරයකින් දැකිය හැකිය. 1952, 1956 සහ 1962 යන වර්ෂවල නිකුත් කළ රුපියල් 5 මුදල් නෝට්ටුවල ප්‍රතිමුබයේ පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාව පූර්ණ වශයෙන් දක්වා ඇත. වර්ෂ 1965 නිකුත් කළ රුපියල් 02, 05, 10, 50, 100 යන මුදල් නෝට්ටුවල අභිමුඛයේ පරාක්‍රමබාහු ප්‍රතිමාවේ උඩුකය පමණක් නිරූපනය කර ඇති ආකාරයක් දැකිය හැකිය (වගුව 3). ඊට අමතරව පොළොන්නරු යුගයේ රාජ්‍ය කළ නිශ්ශංකමල්ල රජු විසින් නිර්මාණය කරන ලද රාජවෛශ්‍ය භුජංග මණ්ඩපයේ සිංහ රූපය වර්ෂ 1965 නිකුත් කළ රුපියල් 5 මුදල් නෝට්ටුවේ ද යාපහුවේ සිංහ රූපය වර්ෂ 1991 නිකුත් කළ රුපියල් 10 මුදල් නෝට්ටුවේ ද දැකිය හැකි ය (වගුව 3). සිංහයා, සිංහල කලාවෙහි බහුල වශයෙන් යෙදෙන මෝස්තරයකි. සිංහලයන්ගේ මිත්‍යා කතාවල ආදී පුරුෂයා ද සංකේතය ද වන්නේ සිංහයා ය (කුමාරස්වාමි, 1962, 84).

මීට අමතරව කෞතුක භාණ්ඩ ලෙස සළකනු ලබන පැරණි කැටයම් බන්දේසි සහ පැරණි කඩුමිට දැක්වෙන රූප දක්වා ඇත්තේ වර්ෂ 1991 නිකුත් කළ රුපියල් 50 මුදල් නෝට්ටුවලය. පැරණි විසිතුරු බඳුනක රූපයක් සහ සෙසත් රූප දක්වා ඇත්තේ පිළිවෙළින් රුපියල් 100 සහ 2000 මුදල් නෝට්ටුවලය (වගුව 3). එම මුදල් නෝට්ටු නිකුත් කර ඇත්තේ ද වර්ෂ 1991 දී ය.

මහ බැංකුව විසින් 1950 සිට 2011 දක්වා නිකුත් කළ කාණ්ඩ 11 යටතේ නෝට්ටු 56ක් නිකුත් වී ඇත. එයට අමතරව 1998, 2009 සහ 2013 යන වසරවල අනුස්මරණ නෝට්ටු 3 ක් නිකුත් කර ඇත. ඒ අනුව මේ දක්වා නිකුත් වූ නෝට්ටු ගණන 59කි (වගුව 1). එයින් 66%ක අභිමුඛයේ සහ ප්‍රතිමුඛයේ පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති සිතුවම් කිරීම සඳහා වැඩි ඉඩක් වෙන් වී ඇත. මුදල් නෝට්ටු මත පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපනය කිරීමේ දී පළමු වන වගුවට අනුව මුදල් නෝට්ටුවල අභිමුඛයේ 47.5%ක ප්‍රමාණයක පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපනය කර ඇති අතර ප්‍රතිමුඛයේ මෙම නිර්මාණ දැකිය හැකිය හැක්කේ 35.5%ක ප්‍රමාණයක ය.

නෝට්ටු කාණ්ඩ 11 සහ අනුස්මරණ නෝට්ටු යටතේ නිකුත් වූ රුපියලේ සිට රුපියල් 5000 දක්වා වටිනාකම් සහිත නෝට්ටු 12හි අභිමුඛයේ සහ ප්‍රතිමුඛයේ සටහන් වී ඇති පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති පූර්ණ සහ අර්ධ වශයෙන් 39%ක් සහ 19%ක් වන අතර වෙනත් නිර්මාණවල ප්‍රතිශතය 42%කි.

මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩ 11 සහ අනුස්මරණ මුදල් නෝට්ටු යටතේ නිකුත් වූ රුපියලේ සිට රුපියල් 5000 දක්වා වටිනාකම් සහිත මුදල් නෝට්ටු 12හි සටහන් වී ඇති පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති වැඩි වශයෙන් දක්නට ලැබෙන්නේ රුපියල් 100 වටිනාකමින් යුත් මුදල් නෝට්ටුවල ය (ප්‍රස්ථාරය 1). එසේම රුපියල් 10, 50, 500 සහ 1000 යන වටිනාකමින් යුත් මුදල් නෝට්ටුවල ද වැඩි ප්‍රමාණයක් සටහන් වී ඇත. නමුත් රුපියල් 1, 2, 20 සහ 200 යන වටිනාකමින් යුත් මුදල් නෝට්ටුවල පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති සහ වෙනත් රූප සටහන් සමානව යොදා ඇත. රුපියල් 2000 මුදල් නෝට්ටුව පූර්ණ වශයෙන්ම වෙන් කර ඇත්තේ පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති සඳහායි. නමුත් කිසිදු නෝට්ටුවක වෙනත් නිර්මාණ සඳහා පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපනවලට වඩා වැඩි ඉඩක් ලබා දී නැති බවත් පැහැදිලි වේ (ප්‍රස්ථාරය 1).

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

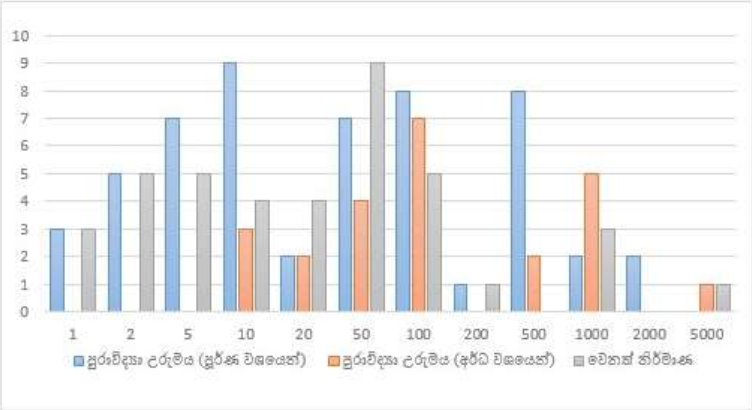

ප්‍රස්ථාරය 1: මුදල් නෝට්ටු වටිනාකම අනුව පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපිත ආකාරය

එසේම නිකුත් වූ මුදල් නෝට්ටු කාණ්ඩ සහ අනුස්මරණ මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත පුරාවිද්‍යා වර්ගීකරණයට අනුව කැටයම් සහ මූර්ති නිර්මාණ 44% ක් ද ආගමික වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදි කිරීම් 23%ක් වශයෙන් ද මුදල් නෝට්ටුවල සටහන් වී ඇත (ප්‍රස්ථාරය 2). සිතුවම් සහ කෞතුක භාණ්ඩ 4%ක ප්‍රමාණයක් දක්වා ඇති අතර පුරාවිද්‍යාත්මක ස්ථාන 2%කි (ප්‍රස්ථාරය 2). එසේම ආගමික නොවන වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීම් 1% කි (ප්‍රස්ථාරය 2). මේ අනුව පැහැදිලි වන්නේ ශ්‍රී ලංකාවේ නිරූපිත මුදල් නෝට්ටු සඳහා යොදාගෙන ඇති නිර්මාණ අතර පුරාවිද්‍යාත්මක වටිනාකමින් යුතු ස්ථානවල දක්නට ඇති මුරගල, සඳකඩපහණ, කොරවක්ගල ඇතුළු ද්වාර මණ්ඩප නිර්මාණ සහ ආගමික වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීම් වන ස්තූප, වටදාගෙය සහ ප්‍රතිමාගෘහ සඳහා වැඩි නැඹුරුවක් ලබා දී ඇති ආකාරයයි.

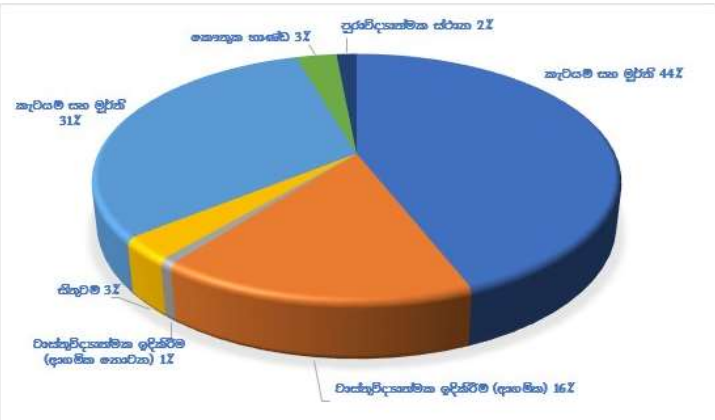

ප්‍රස්ථාරය 2: වර්ගීකරණයට අනුව මුදල් නෝට්ටුවල නිරූපිත පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති උරුමය
(මූලාශ්‍රය: ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය - 2019/2020)

6. සමාලෝචනය

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් 1950 සිට 2011 දක්වා නිකුත් කළ කාණ්ඩ 11 යටතේ නෝට්ටු 56ක් සහ 1998, 2009 සහ 2013 යන වසරවල දී අනුස්මරණ නෝට්ටු 3 ක් ද සහිත ව නෝට්ටු 59ක් නිකුත් කර ඇත. විවිධ අගයන්ගෙන් යුත් මෙම මුදල් නෝට්ටුවල ශ්‍රී ලංකාවේ අභිමානය නිරූපනය කෙරෙන පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති සනිටුහන් වී ඇත. ඒවා ආගමික සහ ආගමික නොවන වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉදිකිරීම්, සිතුවම්, කැටයම්, මූර්ති නිර්මාණ සහ කෞතුක භාණ්ඩ යනුවෙන් වර්ගීකරණය කළ හැකිය. මෙම වර්ගීකරණය අනුව කැටයම් සහ මූර්ති නිර්මාණ වැඩි නෝට්ටු ප්‍රමාණයක සටහන් කර ඇති අතර පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති වැඩි වශයෙන් දක්නට ලැබෙන්නේ රුපියල් 100 වටිනාකමින් යුත් මුදල් නෝට්ටුවල ය. එමෙන්ම මුදල් නෝට්ටුවල පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති නිරූපනය කිරීමේ දී වැඩි වශයෙන් යොදාගෙන ඇත්තේ මුදල් නෝට්ටුවල අභිමුඛය ය.

ජාතියක උරුමය පිළිබඳ අනන්‍යතාව ලොවට හෙළි කිරීමට සමත් උරුම අංග මුදල් නෝට්ටු තුළ නිරූපනය කිරීම මගින් ජාතික අනන්‍යතාව සහ හෙළ කලාකරුවාගේ විභව දක්ෂතා පිළිබඳ අභිමානයක් ලාංකේය ජනයාගේ සිතෙහි ජනිත කිරීම අපේක්ෂා වන්නට ඇත. එසේම ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති අභිමානවත්ව ලොවට ප්‍රකාශ කිරීමට මෙන්ම රටේ ප්‍රතිරූපය ලොවට ගෙන යා හැකි නිරූපන ලෙස මේවා මුදල් නෝට්ටුවලට අන්තර්ගත කරන්නට ඇත. පැරණි දත්ත විවිධාකාරයේ වාර්තාගතකරණ ක්‍රමවේද ඔස්සේ අනාගතය උදෙසා අරක්ෂා කිරීම සිදුවේ. එමෙන්ම ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති ද මුදල් නෝට්ටු තුළ නිරූපිතව තිබීම මගින් එක් ආකාරයකින් එම උරුමය පිළිබඳ දත්ත වාර්තාගතවීමක් සිදුවනවා මෙන් ම තවත් ආකාරයකින් උරුමය පිළිබඳ ජාතික සහ ජාත්‍යන්තර වශයෙන් මහජන ආකාර්ශනය ද ලබාගත හැකි වනවා ඇත. ජනතාව අතර ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති පිළිබඳ දැනුවත්භාවය ඉහළ නැංවීම සහ මෙම ස්ථාන ජාතික අනන්‍යතාවයේ සංකේත ලෙස සැලකීම මේවා මුදල් නෝට්ටුවල දැක්වීමට හේතු විය හැකිය. මෙම අධ්‍යයනයෙන් පැහැදිලි වන්නේ ශ්‍රී ලංකාවේ සෑම පුද්ගලයකු අතම මුදල් නෝට්ටු සංසරණය වන බැවින් ශ්‍රී ලාංකේය පුරාවිද්‍යාත්මක සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක කලා කෘති මුදල් නෝට්ටු මත නිරූපනය කරමින් ශ්‍රී ලාංකේය අනන්‍යතාව සමාජගත කිරීමට දක්වන ලද ප්‍රයත්නයක් ලෙස සැලකිය හැකිය.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

කුමාරස්වාමි, ආනන්ද, කේ. (1962). **මධ්‍ය කාලීන සිංහල කලා**. කොළඹ: සංස්කෘතික දෙපාර්තමේන්තුව.

කුලතුංග, ටී.ජී. (2015). **ශ්‍රී ලංකාවේ කාසි සහ මුදල් ව්‍යවහාරය**. කොළඹ: මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල.

ක්‍රිව්දර්, ජියෝප්‍රි. (1965). **සංක්ෂිප්ත මුදල් විද්‍යාව**. කොළඹ: රාජ්‍ය භාෂා දෙපාර්තමේන්තුව.

ගුණවර්ධන, ප්‍රිශාන්ත. (1998). **සීගිරිය ආරාමික පුරාවිද්‍යාව**. කැළණිය: කර්තෘ ප්‍රකාශක.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

පරණවිතාන, ඇස්. (1995). **ලංකාවේ ස්තූපය**. කොළඹ: අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව.

බස්නායක, එච්.ටී. (1995). **ශ්‍රී ලංකාවේ ශිෂ්ටාචාරය 1.** කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

වික්‍රමගමගේ, චන්ද්‍රා. (1995). **ශ්‍රී ලංකාවේ පැරණි ගොඩනැගිලි දොරටු**. කොළඹ: ශ්‍රී ලංකා සංස්කෘතික ශාස්ත්‍රායතනය.

සිංහල ශබ්දකෝෂය. 2 කොටස. (ඩබ්. සෝරත ථෙර සංස්.). (1963). ගල්කිස්ස: කර්තෘ ප්‍රකාශන.

සෙනෙවිරත්න, අනුරාධ. (1966). **ලක්දිව වටදාගේ**. කොළඹ: එම්.ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

සෝමදේව, රාජ්., කන්නන්ගර, පත්මසිරි., විද්‍යාලංකාර, අනුත්තරාදේවී. (2016). **ඉපැරණි ලෝක ශිෂ්ටාචාර.** කොළඹ: අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව.

හේරත්, විනීතා. (2016). ශ්‍රී ලංකා රුපියලේ ගමන් මග. **සටහන**. 35(1-2). කොළඹ: ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව.

Archaeological Ordinance, Ordinance No. 09 of 1940, Colombo: Government Printing. (Article No. 16)

Codrington, H.W. (1994) (Reprint). **Ceylon Coins and Currency.** Colombo: Government Press.

Hewitt, V. H. (1998a). Currency for a Colony: Paper Money for Ceylon Printed in England. In O. B. Weerakkody, **Origin, Evolution & Circulation of Foreign Coins in the Indian Ocean** (pp. 255-272). New Delhi: Manohar Publishers and Distributors.

Hewitt, V. H. (1998b). Rags to Riches: How paper money becomes respectable. In O. B. Weerakkody (Ed.), **Origin, Evolution & Circulation of Foreign Coins in the Indian Ocean** (pp. 91-106). New Delhi: Manohar Publishers and Distributors.

Hewitt, V. H. (1998c). Women as Symbols of wealth: Female image on Paper Money. In O. B. Weerakkody (Ed.), **Origin, Evolution & Circulation of Foreign Coins in the Indian Ocean** (pp. 91-106). New Delhi: Manohar Publishers and Distributors.

Galloy, J.M. (2007). **Symbols of Identity and Nationalism in Mexican and Central- American Currency**. Applied Semiotics, 4(9): 15–34.

Gilbert, E. & Helleiner, E. (1999). **Nation-States and Money: The Past, Present and Future of National Currencies**. London: Routledge.

Lowenthal, D. (1986). **Heritage Crusade and the Spoils of History**. New York: Cambridge University Press.

Silva, G. D. (2000). **History of Coins and Currency in Sri Lanka. (3rd Century BC to 1998 AD)**. Colombo: Central Bank of Sri Lanka.

The Ceylon Paper Currency Ordinance, 1884 of 10th December, 1884

The Monetary Law Act, No. 58 of 1949

The New Encyclopedia Britannica (15 ed., Vol. 3). (n.d.). USA: Chicago. Unwin, T. & Hewitt,V. (2001). Banknotes and national identity in central and eastern Europe. Political Geography 20 (2001) 1005–1028. Weiner, J. S. (Ed.). (1989).

The Oxford English Dictionary, 1989, 2nd Ed Vol.III J.A. Simpson and E.S.C. Weiner Oxford: Clarendon

Unwin, T. & Hewitt,V. (2001). **Banknotes and national identity in central and eastern Europe. Political Geography**. 20 (2001) 1005–1028.

Weatherford, Jack. (1997). **The History of Money**. New York: Crown Publishers.

Webster Dictionary, Available at: https://www.merriam-webster.com/dictionary/coins (Accessed: 10 June 2020).

Wei ner, J. S. (Ed.). (1989). **The Oxford English Dictionary** (2 ed., Vol. 3). Clarendon: Oxford.

වෙබ් අඩවි

Bank Charter, 1844 Act, https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/7-8/32/contents/enacted, (Accessed: 19 March 2023).

Cambridge Dictionary, Available at: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/paper-currency (Accessed: 10 June 2020).

Collins Dictionary, Available at: https://www.collinsdictionary.com /dictionary/english/coin (Accessed: 10 June 2020).

Heritage, Available at: https://en.unesco.org/fieldoffice/santiago/cultura/patrimonio#:~:text=Heritage%20is%20the%20cultural%20legacy,pass%20on%20to%20future%20generations, (Accessed: 19 March 2023).

Investopedia, Available at: https://www.investopedia.com/terms/p/paper_money.asp (Accessed: 10 June 2020).

Lauer, J. (2008). **Money as Mass Communication: U.S. Paper Currency and The Iconography of Nationalism the Communication Review**, 11: 109–132. Available from https://www.tandfonline.com/doi/abs/10 .1080/10714420802068359 [Accessed on 2 nd September 2020].

Lexico Oxford English and Spanish Dictionary [Online] Available from https://www.lexico.com/definition/paper_currency. [Accessed on 31st August 2020].

Peskov, Denis. (2014). **Unesco's World Heritage Objects on National Banknotes. Ethnographic Review**, No 4, 2014. pp.156-170. Available from http://journal.iea.ras.ru/en/index.htm [Accessed on 2nd September 2020].

The Free Dictionary [Online] Available from https://www.thefreedictionary.com/paper+currency#:~:text=1.,as%20a%20substi tute %20 for %20specie. [Accessed on 31st August 2020].

The Journal of Archaeology & Heritage Studies

Journal Home page https://fssh.rjt.ac.lk/index.php/jahs-about/

Research Paper

Tourism Industry in Sri Lanka (With Reference to Cultural Tourism)

Chandrapala M.D.S.H [1].

1. B.A Special Degree in Buddhist Civilization, Assistant Lecturer, Department of Pali and Buddhist Studies, University of Sri Jayewardenepura. sachinihansika119@gmail.com

ABSTRACT

One of the largest economic sectors in the world, tourism is a key source of foreign exchange in the majority of nations. Sri Lanka has a long history in the tourism field and is a popular travel destination. One of the key sectors of Sri Lanka's tourism economy is cultural tourism. The issue with the research was the neglect of Sri Lanka's tourism industry's need to promote cultural tourism.

This study used a qualitative data analysis method while taking into account Sri Lanka's overall cultural heritage and history. Secondary sources, dictionaries, academic publications, and online resources pertaining to Sri Lanka's cultural heritage and tourism industry were employed in the qualitative data gathering process. The primary goal of the study was to investigate if cultural tourism is necessary for travel and, in turn, whether Sri Lanka's tourist business needs to be promoted.

The study found that Sri Lanka has seen a significant decline in the number of tourists visiting for cultural tourism. The fact that visitor numbers to the culture sector are falling shows how little attention the government has given to Sri Lanka's cultural tourism sector. To do this, the government must concentrate on preserving the nation's cultural legacy, promoting heritage places, and creating effective strategies to encourage tourists to do so. In the research, it was suggested that travel packages be introduced and that social media be used to promote travel to Sri Lanka and websites to promote cultural heritages. It is undeniably true that Sri Lanka's tourism business will benefit from cultural tourism.

Key words: Culture, Cultural Tourism, Heritages, Management, Tourism Industry

ARTICLE INFO

Article History:
Received 31 December 2022
Accepted 31 May 2023
Available online 01 October 2023

1. Introduction

Sri Lanka has long been a popular travel destination, and today, the country's economy is mostly driven by tourism. Tourism can be divided into categories based on the reason for the trip, including leisure, sports/adventure, health, education, business, spiritual, and cultural tourism. Cultural tourism, which includes all travel-related activities in which people go to learn about one another's cultures, beliefs, and thoughts, is important to the tourism industry. Cultural aspects can be thought of as the way a nation presents itself to tourists.

The study of cultural tourism in Sri Lanka and the necessity to manage it effectively for the growth of the tourism industry are the central hypotheses of this research. Because of the current state of the nation, the state now has a need for the tourism industry. The Sri Lankan tourism sector is crucial to the country's economic growth, and it is this sector that primarily draws tourists to the nation. The research was put together using primary and secondary materials, dictionaries, and articles about tourism and cultural tourism. The

primary goal of the research was to conduct a research inquiry. The research problem was the tourism industry's lack of attention to promoting cultural tourism.

2. Methodology

This study used a qualitative data analysis method while taking into account Sri Lanka's overall cultural heritage.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

Secondary sources, dictionaries, academic publications, and online resources pertaining to Sri Lanka's cultural heritage and tourism industry were employed in the qualitative data collection.

3. Result and Discussion

Tourism industry is the largest industry of the world and the third in the international trade. Tourism industry is used by most developed and developing countries as a media of earning foreign exchange which reinforces their economic stability by today. The term 'tourism' means the temporary movement of people to a destination from their residence place. Following definitions will be proved a further idea about what is tourism.

World Tourism Organization (1993) defines tourism as "the activities of persons travelling to and staying in places outside their usual environment for not more than one consecutive year for leisure, business and other purposes". (Harris and Howard, 1996, p.154)

World Tourism Organization defines an international tourist as "anybody who visits another country for more than 24 hours but less than one year irrespective of travel purpose". (Madana Bandara, 2003, p.01)

Since ancient times, Sri Lanka has drawn tourists. Sri Lanka is regarded as one of the most well-liked tourist destinations in the region because of its beautiful beaches, varied landscapes, and rich cultural heritage.

Tourists are drawn to the area because of its location and natural beauty. According to the accounts of Fa-Hien, Marco Polo, and Iban Bathutha, Sri Lanka has long been a popular tourist destination. The island's position in the middle of a shipping route and its population as a major global commercial hub are what led to the increase in tourists.

Because of foreign tourists who came to Sri Lanka for having natural aesthetic, good climate, spiritual comfort, simple life, rest, delicious food, hospitality, historical and religious values, tourism industry of Sri Lanka developed gradually. By today, tourism industry has been become as the major force of the Sri Lankan economy and it has been become as a job making media and one of main foreign exchange earning media.

➢ Objectives of tourist arrivals to Sri Lanka

The reasons why people visit Sri Lanka vary weekly depending on the weather, society, and surroundings. Most tourists come to Sri Lanka for relaxation, fun, and to see beautiful sights, among other delightful goals. Due to climate change and to escape their mundane lives, the majority of European visitors visit Asian countries. Particularly, traveler arrivals to Sri Lanka between September and April based on the aforementioned grounds. There are several reasons why tourists decide to travel to Sri Lanka for recreational purposes. Among the reasons to choose Sri Lanka are the beach with lovely sand dunes, the beauty of the central highland regions, old ancient cities, religious and cultural attractions, elegant people, and delectable food.

As well as, there are various objects of travelling Sri Lanka by tourist such as;

- Pleasure
- Business
- Visiting friends and relations
- Conventions and meetings
- Sports
- Health
- Education
- Religious and cultural
- Official

According to the statistic reports of the department of immigration and emigration, the maximum amounts of tourists travel Sri Lanka with the purpose of pleasure and holiday during 2010-2019. In 2019, 83.20% amounts of tourists have come for the purpose of pleasure. As well as, minimum numbers of tourists have come for education, official, convention and meeting, sports and religious and cultural such purposes as it is depicted in appendix 1.

➢ Cultural Tourism

Culture can be known as the social heritage of the human. It helps to distinguish one community from another. Culture such as knowledge and attitudes which comes from the tradition is given to the next generation. The wealth of knowledge and attitudes we acquire as we adapt to society all being to culture. The human is known as a cultural being by the social scientists because of human beings adjust their behavioral style according to the common behavioral pattern in where they live.

The term 'culture' means well-built together and it has been derived from the term 'kultur' in the Germen language. Firstly, E.B Tylor has been introduced the term 'culture' to English language in his book named the 'primitive culture'. Sociologists and anthropologists have been presented various interpretations on the culture as follows;

- "Culture is the whole, including the knowledge, beliefs, art, morals, laws, customs, habits and attitudes acquired as an individual in society".
- "Culture is the whole way of life in a society".
- "Culture is the whole of the consumer goods associated with human imagination, beliefs and customs".
- "Culture is the way how a group of people is recognized within a given lifestyle.
- "Culture is the sum totals of all membership functions, such as language in general, the etiquette of marriage, the art of etiquette, and so on".
- Culture is the sum of man's tasks, customs and beliefs".
- "Culture is faith thought methods applied arts lifestyles traditions and socially accepted practices".

The culture can be identified as a universal concept because it appears everywhere in the world. Any country has hereditary cultural aspects and it shows the national and historical identity of own country to the world. The following three approaches are important in the study of culture.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

1. Sociological approach
2. Anthropological approach
3. Aesthetic approach

Sociologically, culture is the sum of man's way of life and way of thinking. The anthropological approach acknowledges that the culture of people living in a society can be identified by studying their behavior patterns. According to the aesthetic approach, culture can be identified by studying the aesthetic or recreational party of a human society. Examples are the folk poetry, dramas, paintings and sculptures found in the Sri Lankan society.

Social anthropologists have categorized the culture into two parts for the comfort of the study as follows;

1. Material culture (foods, clothes, art, architecture)
2. Immaterial culture (beliefs, offerings, customs, symbols)

Material culture refers to the tangible cultural elements that can touch. It includes a variety of man-made cultural tools. Immaterial culture is the untouchable attitudes, beliefs, customs and traditions, lifestyles and ethics etc. Both two types of culture are important for any culture.

Above material and immaterial culture of a country can be used for making a good thought towards tourists for the tourism industry. Tourists travel countries for visiting new places and for watching new things in curiosity. There are interested in looking cultural and historical places for having pleasure or knowledge. That role is done under the form of cultural tourism.

People are always curious to know more about foreign lands, their people and their culture. Culture is one of the most significant factors which attract tourists to a destination. Culture in terms of tourism gives the tourist an insight into the;

- Way of life or lifestyle of the people which one can experience;
- Dress, jewelers, dance, music, architecture, and painting and;
- Customs and beliefs, fairs and festivals, and religion practiced in the region. (Roday, Sunethra, 2009, p.46).

Cultural tourism covers all those aspects of travel whereby people travel to learn about each other's ways of life, their beliefs and thoughts. The food, beverages, hospitality, crafts, etc. appeal to the travellers. Tourism is an important aspect for promoting cultural relations and international cooperation. The way in which a country represents itself to tourists can be considered as its cultural factors.

Cultural tourism includes widening one's knowledge about other places and people, their ways of life, their cultures and includes journeys to places of art and heredity treasures, religious shrines and other civilizations, interest in religion, philosophy, history etc. to participate in cultural events such as art festivals and celebrations- music, theater, dance, folklore, festivals etc. (Roday, Sunethra, 2009, p.47).

Cultural tourism in Sri Lanka

In Sri Lanka, Cultural tourism is one of form of tourism which attracts tourists to the country. Specially, with the introduction of the open economy policy by the president J.R Jayewardene in 1977, a formal order was prepared for applying cultural valuable things for the tourism industry. As well as, Sri Lankan Tourism Board has been introduced seven tourists zones in the country as follows;

1. Colombo city associated zone
2. Greater Colombo associated zone
3. South coastal zone
4. East coastal zone
5. Central highlands
6. Old city zone
7. North zone

These areas include Horton Plains, Sigiriya, Pasikudah, Kandy, Polonnaruwa, Anuradhapura, Trinkomale, Unawatuna, Hikkaduwa, Sinharaja, Udawalawe National; Park, Vilpaththu, Katharagama and many more. Out of the above zones, Colombo and Central Colombo suburbs are the major tourist attractions for seminars and business purposes. Apart from that, other parts of the country are more attracted to the beauty of the environment and the sights of historical shrines.

With the introduction of central cultural fund in 1980, the Sri Lankan government directed to use cultural heritages for the uplift of the tourism in Sri Lanka. As a result of that, the cultural triangle was formed based on old ancient places such as Anuradapura, Polonnaruwa and Kandy. Those world heritages which are belonged to cultural triangle can be categorized as follows,

1. Alive religious cities (Anuradapura, Polonnaruwa)
2. Historical old cities (Polonnaruwa, Sigiriya)
3. Old cave temples (Rangiri Dambulla)

Further, Gigantic temples, ruins of structures in ancient cities, spectacular cave temples and wall paintings of beautiful maidens at the Sigiriya rock fortress, the ever famous Cultural Triangle is a place where travellers can marvel upon the World Heritage Sites within a small area.

The ancient cities of Anuradhapura and Polonnaruwa proudly display the archaeological legacy of Sri Lanka. The former royal empire, Kandy, is known as the cultural hub of the country. A major port of arrival, at a bygone era, the city of Galle, houses some of the most prominent and fascinating colonial monuments of Sri Lanka. The excellent craftsmanship is portrayed in the spectacular wood carving, weaving, pottery and metalwork. Sri Lankan ves muhunu (masks) are hand made in the city of Ambalangoda, and these make for the perfect souvenir. Ratnapura is a town made famous by the exquisite gems.

➢ Cultural Heritages

The human civilization inherits a continuous history that has developed step by step and there are many things that have been passed down from generation to generation as

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

heritage. Heritage is a cultural aspect or tradition that has been passed down through generations.

- Sarasavi- Sinhala Dictionary defines the term heritage as "the hereditary claim, ownership, and accredited claim".
- Heritage is "right, ownership". (Sri Sumangala, Madithiwela,1965).
- In pali, heritage means "Dāyajja" (Sri Sumangala, Madithiwela,1965).
- Heritage is "inheritance, genetics, inherent quality and inheritable" (Malalasekara English Sinhala Dictionary,2000)
- The Oxford English Dictionary defines 'heritage' as "property that is or may be inherited; an inheritance', 'valued things such as historic buildings that have been passed down from previous generations', and 'relating to things of historic or cultural value that are worthy of preservation".

Above definitions prove that the heritage means something that is passed down from preceding generations; a tradition endowed with the art, buildings, traditions, and beliefs that a society considers important to its history and culture. As well as, it is maintained in the present and bestowed for the benefit of future generations. Heritage is a keystone of our culture that plays an important role.

Heritage has divided for three sections such as, Natural, cultural and mixed world heritages by UNESCO. But, following Natural and cultural heritages are the two main types of heritages.

1. Natural Heritage

   Natural sites with cultural aspects such as cultural landscapes, physical, biological or geological formations

2. Cultural Heritage

Cultural Heritage is an expression of the ways of living developed by a community and passed on from generation to generation, including customs, practices, places, objects, artistic expressions and values. These cultural heritages are different from one country to other country.

Cultural Heritage is an expression of the ways of living developed by a community and passed on from generation to generation, including customs, practices, places, objects, artistic expressions and values.

In the cultural tourism, cultural heritage management is identifying, protecting and conducting cultural heritages not giving to demolish for the future generation and for using such heritages for the development of the tourism industry. According to that, religious and cultural heritage should be identified and properly protected in the heritage management. It also identifies, interprets, maintains and preserves tangible and intangible cultural heritage under cultural heritage management. Our heritage comprises;

1. The tangible - our historical sites, buildings, monuments, objects in museum artifacts and archives.
2. The natural - our waterways, landscapes, woodlands, bogs, uplands, native wildlife, insects, plants, trees, birds and animals.
3. The intangible - our customs, sports, music, dance, folklore, crafts, skills, and knowledge.

Our tangible, intangible and natural heritage and all the associated myths, legends, traditions, and memories provide us with a common language and insight that enables us to communicate on a deep level with each other and to express ourselves in a unique way to the outside world.

Not only that but also the heritage management and tourism are two concepts that are inextricably linked. Heritage tourism, art tourism, indigenous tourism such all sectors are belonged to the cultural tourism.

Cultural tourism is not only about experiencing past cultural creations, but also about experiencing the contemporary culture or life style of a particular group of people or religion. Cultural tourism includes heritage tourism which deals with ancient mythology and art tourism which combines contemporary cultural creations.

Managing the cultural heritage that contributes to the cultural tourism industry of Sri Lanka contributes to the advancement of the tourism industry and can also increase the economic benefits by increasing the number of tourists visiting Sri Lanka.

Even Sri Lanka is a country which consisted enormous cultural heritages, the amount of tourists who travel to Sri Lanka for visiting cultural sites is lack. The most number of tourists come to Sri Lanka with the purpose of having pleasure and spending holiday. But, it is sad to say that, the amount of tourists for the cultural tourism has been decreased by today even Sri Lanka is a culturally and religiously valuable country. Minimum numbers of tourists come to Sri Lanka for cultural and religious section as it is depicted in annual reports of Department of Immigration and Emigration.

In 2013, 4.8% number of tourists has come to Sri Lanka for visiting cultural and religious places and when we look at the past ten years, it is the maximum number of tourists who travel Sri Lanka for the religious and cultural section. In 2015 and 2016 years, the amount of tourists is 0.0%. So, it is proved that how the situation of the cultural tourism in Sri Lanka which consisted many historical religious and cultural monuments and sites. In 2018, the amount of tourists for cultural tourism is 0.09 and in 2019. Further the amount of tourists for cultural tourism has been decreased into 0.03. Therefore, it is essential to actuate a formal plan to promote cultural tourism and to increase the amount of tourists for the section of cultural tourism. (See Appendix 1)

4. Conclusion

Sri Lankan tourism includes a significant portion of cultural tourism. It is crucial to the tourism industry. Sri Lanka is rich

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

in cultural diversity, yet there aren't enough visitors coming for cultural tourism. To promote both Sri Lankan tourism and cultural heritage sites, a well-organized management structure is required. Using the historical importance of such locations to promote them in the tourism sector, creating packages for the visitors to visit, and setting up a tourist agency are some of the cultural tourism promotion tactics that were established following the research. To effectively assist tourists, it is necessary to have advisors who are knowledgeable about the significance of the cultural heritage places. It is obvious that proper management of cultural heritages can promote the growth of cultural tourism. Then the culture would spread around the world, and Sri Lanka's tourism sector would prosper.

5. References

Bandara, Herath Madana, 2003, Tourism Planning in Sri Lanka, Malvana, R.S Printek Pvt Ltd.

Harris and Howard, 1996, **Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality Terms** (1st ed), Hospitality Press.

Malalasekara English Sinhala Dictionary,(2000)Colombo,M.D Gunasena and company.

Rev. Sri Sumangala, Madithiwela,(1965),**Pali Sinhala Dictionary**,Colombo, M.D Gunasena and company.

Sunetra, Roday, (2009),**Tourism operations and management**, New Delhi, Oxford University Press.

The Free Dictionary [Online] Available from https://www.thefreedictionary.com/paper+currency#:~:text=1.,as%20a%20substi tute %20 for % 20specie. [Accessed on 31st August 2020].

Appendix 1

Annual Report- Percentage Distributions of Tourists by Purpose of Visit 2006-2019

Purpose	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pleasure/Holiday	78.9	80.4	74.4	72.7	67.95	66.6	83.4	82.4	81.72	83.20
Business	12.7	8.0	9.0	5.2	1.33	1.3	1.8	3.3	3.95	3.65
Visiting Friends and Relations	5.4	8.2	11.7	12.4	27.45	25.5	11.5	11.3	1.84	1.48
Convention and Meeting	1.0	1.7	2.2	2.0	0.29	0.3	0.8	1.3	1.71	0.99
Religious and Cultural	0.8	0.3	2.2	4.8	0.01	0.1	0.0	0.0	0.09	0.03
Health	-	-	-	-	0.53	3.2	0.6	0.5	0.89	0.59
Sports	-	-	-	-	0.53	0.7	0.4	0.8	0.64	0.72
Official	-	-	-	-	0.3	0.4	0.3	0.3	0.06	0.01
Education	-	-	-	-	0.11	0.2	0.0	0.1	0.06	0.32
Others	1.2	1.4	0.5	2.9	1.49	1.7	1.2	0.0	0.04	0.01
Total	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Source: Department of Immigration and Emigration

Appendix 2

Tourism growth trends 2010-2019

Year	Tourist Arrivals	Tourist Nights (,000)	Official Tourist Receipts			Receipt per Tourist per day in US$	Employment	
			Rs.Mn.	US$ Mn.	SDR Units Mbn.		Direct	Indirect (Estimated)
2010	654,476	6,548	65,018.0	575.9	376.9	88.0	55,023	77,032
2011	855,975	8,560	91,926.0	838.9	530.2	98.0	57,786	80,899
2012	1,005,605	10,056	132,427.0	1,038.3	677.7	103.0	67,862	95,007
2013	1,274,593	10,909	221,147.1	1,715.5	1,128.8	156.5	112,550	157,600
2014	1,527,153	15,119	317,501.7	2,431.1	1,600.3	160.8	129,790	170,100
2015	1,798,380	18,163	405,492.0	2.980.6	2,129.7	164.1	135,930	183,506
2016	2,050,832	20,918	512,593.6	3,518.5	2,531.3	168.2	146,115	189,544
2017	2,116,407	23,068	598,356.0	3,924.9	2,499.4	170.1	156,369	202,846
2018	2,333,796	25,205	712,027.3	4,380.6	3,097.1	173.8	169,003	219,484
2019*	1,913,702	19,902	646,362.3	3,606.9	2,611.1	181.2	173,592	229,015

*Provisional

Source: Sri Lanka Tourism Development Authority

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

The Journal of Archaeology and Heritage Studies (JAHS) 8 (I) 2021: 16 - 22

The Journal of
Archaeology & Heritage Studies
Journal Home page https://fssh.rjt.ac.lk/index.php/jahs-about/

Research Paper

Corpus of ESP Keywords in Archaeology and Heritage Management to Facilitate Second Language Pedagogy

Dhanapala R.M. [1]

1 Senior Lecturer, Department of English Language Teaching, Faculty of Social Sciences and Humanities , Rajarata University of Sri Lanka
rmdhanapala@yahoo.co.uk

ABSTRACT

Teaching English to university undergraduates based on English for Specific Purposes (ESP) discipline has become a daunting task ahead of the teacher. With the advancement of technology, corpus-based teaching has been proven to be an effective approach in second language teaching. Corpus Linguistics is one of the technology-based tools which has not been adequately used or experimented with yet but could be very useful in second language teaching. Further, research based on the corpus approach, particularly in ESP pedagogy is very rare. In the Sri Lankan context, hardly any researchers have focused on using corpus linguistic tools to create keyword lists, which will be helpful for vocabulary teaching in ESP classrooms. Hence, the main purpose of the study is to address the gap in the identification of keywords in the Archaeology and Heritage Management subject discipline. The research is a quantitative study which is done by using AntConc Corpus Linguistic Tools to create the list of keywords by using the main corpus of the study. CAHM (Corpus for Archaeology and Heritage Management) is the main corpus of the study and BE06 Corpus compiled by Paul Baker serves as the reference corpus of the study. The study has identified a corpus of keywords categorized into groups thematically. Although using corpora in language teaching is challenging, it has a big potential in ESP classrooms. Accordingly, the study will further open the doors to the field of Corpus Linguistics in ESP classrooms in the Sri Lankan university context.

ARTICLE INFO

Article History:
Received 31 December 2022
Accepted 31 May 2023
Available online 01 October 2023

Key words: *Corpus Linguistics, English for Specific Purposes, Pedagogy in ESP, Keywords of ESP, Corpus for Archaeology and Heritage Management.*

1. Introduction

Corpus linguistics is the study of language based on large collections of "real life" language use stored in *corpora* (or *corpuses*)—computerized databases created for linguistic research. It is also known as corpus-based studies (Nordquist, 2020). Some linguists view Corpus linguistics as a research tool or methodology and others as a discipline or theory in its own right.

Although the methods used in corpus linguistics were first adopted in the early 1960s, the term itself didn't appear until the 1980s. Corpus Linguists are mainly interested in descriptive or functional interpretations of language (Meyer,2002), and they study linguistic phenomena through the empirical analysis of large computerized databases of language which are known as corpora. According to Biber et al., (1998), a corpus is "a large and principled collection of natural texts" which is compiled and a representation of the language in general, a dialect or other subset of the language. A corpus can be created with language based on transcribed speech, written texts, or both. Then, these corpora are stored electronically and then analyzed using computer software programs.Accordingly, Corpus – based approach in language teaching allows for identifying the specific words related to a particular field and the behaviour of the language in different contexts, which enables teachers to teach language more effectively.

With the advancement of technology and computers, corpus-based teaching has become a useful tool in language teaching. According to Bonelli (2001), in the context of the classroom, the methodology of corpus linguistics is congenial for students of all levels because it is a 'bottom-up' study of the language requiring very little learned expertise to start with. Even the students that come to the linguistic enquiry

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

without a theoretical apparatus learn very quickly to advance their hypotheses on the basis of their observations rather than received knowledge and test them against the evidence provided by the corpus (Bonelli, 2001). According to Maddalena (2001), the use of real-life and authentic examples in language classrooms is more beneficial than using examples built by teachers. Another advantage of this approach in the second language teaching classroom is, it helps second language learners to learn not only the meaning of words, word forms and usage of them but also the real language use of those words according to the context they appear. Neveem & Salma (2009) also agrees with the view of Maddalena (2001) that using corpus in language teaching classrooms is beneficial for second language learners and further she says that teachers should be properly trained to use corpora in classrooms at first to get the maximum benefits of this approach.

Therefore, Corpus–based language teaching approach can be considered as a useful and effective approach in second language teaching. However, this approach has not been used widely in second-language teaching classrooms with special reference to ESP and it has not been experimented so far adequately. Even though a number of studies have been conducted on the application of the corpus linguistics approach in the pedagogical aspect for decades, little research has been done up to date on the use of corpus-based approach in second language teaching classrooms, specifically in English for Specific Purposes (ESP) classrooms. Further, none of the studies has focused on using corpus-based approach in ESP classrooms in Sri Lankan state universities. Hence, the purpose of the current study is to address the gap that has not been addressed through the research and show that the corpus-based approach can be used in ESP classrooms in state universities to teach subject-related vocabulary and subsequent language improvement activities for undergraduates effectively.

Corpus - based approach in second language teaching is challenging, however it has a big potential in ESP classrooms and there are so many advantages in this approach for ESL learners. So, it is vital to identify the fact that if the teachers are trained adequately on how to design suitable corpus-based tasks, they can help their students get exposed to a broader framework of how certain words are used in appropriate contexts effectively. Also, teachers can make students familiar with the vocabulary related to a specific field of study through which both students' language skills and subject-related knowledge can be improved. Accordingly, the current study aims at ascertaining the possibility of using a Corpus-based approach to teach vocabulary to undergraduates in the discipline of Archaeology and Heritage Management in Sri Lankan state universities.

In the context of ESP, the identification of specific keywords related to the subject discipline is a crucial task. Moreover, the contextual use of such words can be challenging. However, the difficulties of ESL undergraduates can be overcome through the proper improvement of specific keywords. Hence, the current study mainly focuses on the use of a Corpus-based approach for vocabulary improvement of the Archaeology and Heritage Management undergraduates of Sri Lankan state universities. Accordingly, a corpus was created using some of the written texts and books in the subject discipline. Then, a keyword list was created using the main corpus and BE06 corpus compiled by Paul Baker. Afterwards, the keywords were categorized thematically and the way such keywords can be used in vocabulary teaching is explained descriptively in the discussion section.

2. Literature Review

The use of corpora in the production of learning materials is now generally beyond dispute because it not only provides an empirical basis for checking our intuitions about language, but also brings to light language features that escape our intuition (O'Keeffe et al., 2007). The implementation of a corpus in the field of linguistics has grown rapidly over the decades. Corpus in simple terms is defined as the compilation of texts that have been gathered for a specific reason (Cheng, 2011). Meyer (2002) referred to corpus linguistics as not only a linguistic field but also a methodology that presupposes the fact that it is "important to base one's analysis of language on real data—actual instances of speech or writing—rather than on data that are contrived or 'made-up." Other characteristics of corpus studies include the use of computers for quantitative analysis and the use of qualitative techniques by researchers. Corpus studies can be used to study a wide range of language phenomena, including historical and stylistic conventions, discourse patterns, language acquisition, grammatical constructions, and vocabulary analyses (Teubert & Cremakova, 2007).

For language pedagogy, Corpus linguistics has valuable classroom applications. From a teaching perspective, based on the characteristics of a corpus, it can be categorized as a general or specialized corpus. A general corpus is most useful for developing an idea of the global behavior of vocabulary items or phrases and can be used for publishing dictionaries and textbooks. Unlike the corpora for dictionaries, a specialized corpus consists of language that is selected for specific purposes. As Tribble and Jones (1990) asserts, a specialized corpus is particularly useful for understanding how language is used in a particular register of the language. For instance, a corpus that consists of creative writing texts allows for an analysis of images and metaphors that were applied by specific writers and facilitates comparative studies of writers.

Similarly, a corpus that consists of business letters can provide insight into the grammar and types of wording that are appropriate for a variety of politeness strategies (Cornnor, Davis & DeRycker, 1995). Today, both dictionaries and computerized corpora are key resources for L2 learners. With the development of user-friendly concordance programs and English corpora, attention has shifted to an approach using authentic language samples in the classroom in second language teaching. Wichmann (1995), for example,

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

used corpora and a concordance program to teach German because she believed that dictionaries do not provide a sufficiently authentic meaning. A significant contribution that a corpus brings to L2 acquisition is that the materials that it provides are authentic examples. A corpus-based approach gives authentic examples while providing students with opportunities to be explorers (Dodd, 1997). With authentic examples, learners observe the true use of language. Flowerdew (1993) cautioned against using manipulated examples because of the possibility that learners may not observe the actual use of the target language. Therefore, many scholars promote the use of corpora in L2 and foreign language (FL) education as beneficial in developing reading and writing skills and in understanding and producing particular texts and types of texts (Aston, 2001; Flowerdew, 2002; Römer, 2008). From the perspective of language learners, corpus-based L2 and FL instruction can offer a means by which to increase their motivation and render them more autonomous resources while allowing them to mind language descriptions through the corpus (Aston, 2001). Several studies have reported the effectiveness of using corpora in teaching applications, including adopting concordance software during the acquisition of L2 or FL, such as through collocation learning (Sun & Wang, 2003), lexical acquisition (Cobb, 1999), writing (Tribble, 2001), and grammar (Sun, 2003).

In summary, researchers and practitioners have recognized the usefulness of corpora and various software applications in language classrooms and have developed course designs, materials, and classroom applications based on corpus-based language instruction. Corpus-based language learning can meet the needs of learners by stimulating their motivation to learn with authentic examples (Sun, 2007) through inductive thinking strategies, developing ESL learners' comprehension and transforming learned linguistic knowledge into reading and writing skills. Hence, it is for exactly the same reasons that the use of corpora is becoming increasingly relevant in second language teaching.

Identification of ESP lexicon through corpus linguistics

The use of corpora to teach vocabulary in the ESP context has been proven to be a supportive approach. According to Lewis (1993) and McKay (1980), it is an undeniable fact that most of the mistakes made by students in the use of the English language as a foreign or second language are mainly in making semantic errors because of inadequate understanding of the word meaning especially the meaning of their relationship in collocations. Donesch-Jezo (2013), has asserted that immersing learners in authentic language, with the facilitation of corpus linguistics, would enable learners for greater memorization of words. Hence, the use of corpora to teach vocabulary is proved to be a supportive approach for L2 learners mainly because the corpora are authentic examples of real language use. Hou (2014) pointed out that "both dictionaries and computerized corpora are key resources for L2 learners" yet some scholars believed that corpora are more effective to immerse the learners in a particular language rather than using the dictionaries given the authenticity of the language use. Thus, they make a significant contribution to the whole L2 learning process while learning the accurate use of the language. As Lu (2018) points out that the contributions of corpora can be categorized into three areas based on their advantages: "corpus-based vocabulary teaching can help to avoid the negative transfer of the native language effectively; the statistics of the word frequency helps save the efforts in vocabulary teaching; the corpus can represent the natural contexts where the words are used in, which helps them acquire the usages of the words accurately."

Teaching of ESL vocabulary based on the frequency

In second language teaching, the analysis of the corpus is done objectively as it is more accurate and reliable than personal judgments. Corpus studies have lessened the burden of learners knowing a list of frequent vocabulary from a scientific perspective rather than a personal, subjective one. What's more interesting is that a corpus can estimate the most frequently needed vocabulary for a context.

The frequency of words can be indicated in a corpus facilitating teachers to ascertain high-frequency words in a list. This facility promotes effective EFL vocabulary teaching in the ESP context. According to Francis and Kucera's study of Brown Corpus (Cited in Lu, 2018), the top 1000 frequently used words count 72% of the contents in general texts, and the top 2000 cover 79.7%, while the top 4000 take 86.8%. According to the study of Brown Corpus, these data show that within the 4000 words, the first half covers about 80% of the contents in the common texts, while the latter 2000 just count 6.7%, thus the first 2000 words can be regarded as the most frequently used words, which rank foremost among the list of these words that should be acquired first and they also are the basic words that the beginners should acquire. Further, as pointed out by Lu (2018), "for those who are going to further their education after the basic school years, they need to acquire at least 836 academic words. Knowing which are the relatively high frequent words is rather meaningful for vocabulary teaching, for it basically decides the objects, or the important points of vocabulary teaching, and can also help to arrange the sequence of the words which are going to be taught, that can make vocabulary teaching more effective."

Contextual identification to teach the vocabulary

In corpus-based research, a corpus can be used to teach necessary vocabulary to the learners. The use of context clues to infer the meaning is one of the strategies used by language learners to learn vocabulary. What's specific in using a corpus is that it can be used to show all the contexts where a particular word occurs unlike inferring the meaning based on the context. Thus, corpus linguistics is more reliable to rely on to learn the several occurrences of the same word rather than relying on intuition based on contextual clues (Lu, 2018). Therefore, the importance of vocabulary teaching in foreign language teaching using a corpus has aroused more and more attention. As a result, Liang (2015) introduced

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

different types of corpora and emphasized the necessity of using them in the context of teaching English because he discovered the relationship between corpora and vocabulary teaching by analyzing the theoretical foundation of English vocabulary learning strategies.

The importance of using the corpora to teach vocabulary effectively by incorporating the Schema theory, lexical approach, and lexical grammar was the study by Wang (2012). He adopted Gui's approach (2003) with respect to Schema theory and came up with the notion that learners have the ability to construct language schema in order to enhance English proficiency through acquiring new knowledge and corpora could cater adequate English materials for the process of constructing and reconstructing the schema related to gain new English knowledge.

The use of Corpora shows its value in English vocabulary teaching because of the great convenience in searching and the authenticity that it provides for the target word as there are specialized corpora specific to particular contexts that have been developed recently.

Facilitation of corpus studies through ICT

The explosion of corpus linguistic studies during the past decade or so is due to several causes. One is those personal computers are now equipped with high-speed and storage capacity to process huge corpora which involve millions of words. These volumes are equivalent to hundreds or thousands of pages of books and the ICT has now revolutionized the process of endless words in a few seconds. For instance, if one wants to find out how a word is used, one can pull up hundreds of contextual examples in a matter of seconds with a convenient display using the available and inexpensive tools. Another reason is that in corpus linguistics, there is now available an easily accessible and scientifically prepared collection of language in the form of large and well-structured corpora which a user can easily make use of on a personal computer. Another advantage of ICT is that the world wide web has an enormous amount of language in different forms to be accessible to the user.

Researchers suggest to use corpus technology for the following purposes: a) as an empirical component of lectures, student assignments and projects; b) to determine the meaning of words and identify differences in usage between synonymous lexical items; c) to study lexical collocations; d) to focus on linguistic evidence that either supports or contradicts the prescriptive grammar rules (Derybina, 2012; Sysoyev and Evstigneev, 2014).

Specialised vocabulary for ESP teaching and learning

It has been pointed out by Nation (2001) that the specialized vocabulary is "recognizably specific to a particular topic, field or discipline" as he noted that this specialized vocabulary comes from high-frequency or low-frequency words from its related context. In order to get the necessary knowledge in the academic discipline, specialised vocabulary is essential for learners. There have been several studies which have focused on finding out what determines a word that is specialized in a certain context or a textbook, and further studies commenced to address the relationship of acquiring this specialized vocabulary by the L2 learners of the target language. (Chung & Nation, 2004; Fraser, 2004; Kaewphanngam, 2002; Rizzo, 2010; Sutarsyah et al., 1994).

According to Waring and Nation (2004), a learner should have the ability to know approximately 95% of the surrounding vocabulary related to a particular context to successfully comprehend the gist of the text and failure of which compel learners continuously stick to use dictionaries which are frustrating and less fruitful. Besides, 30% of a particular context constitutes the specialized vocabulary that the readers are not capable of understanding without the dictionary. Furthermore, research by Chung and Nation (2003) found that there are around 4,270 specialized words in an anatomy textbook, which is a large number of words just in one book for the students to refer to the dictionaries to acquire the meanings of those words. Accordingly, with such a backdrop, it would be difficult for non-native speakers of English to comprehend the meaning of words as this technical vocabulary is specific to certain contexts.

In order to overcome this issue, Chung & Nation (2003) and other researchers conducted a few types of research to estimate the adequate number of specialized vocabularies that would be needed for higher studies. The results of the estimation of Nation (2001) is that specialized vocabulary for a particular field ranges from 1000 to 5000 words based on the research done by Coxhead and Nation in 2001. The results of the research presented 2000 most common words from the General Service List which have appeared in approximately 80% of academic texts based on introductory-level undergraduate textbooks. However, as these researches were based on preliminary-level undergraduate texts, they may not have drawn sufficient data. Hence, some researchers have advocated the necessity of paying special attention to specialized vocabulary teaching for the learners who follow ESP courses in which those classes are mainly aimed at improving the vocabulary they seek in their disciplines. Moreover, Hyland & Tse (2007) recommended preparing "corpus-informed lists" from the texts that the learners will use to study and refer to in their own academic disciplines. Thus, they can practice the target specialized vocabulary along with their peers and teachers in the ESP classes.

In summary, the number of research dedicated to vocabulary teaching in the ESP context is limited even though researchers and practitioners have identified the usefulness of corpora in language classrooms based on corpus-based lists. However, one controversial issue still persists which is whether to teach vocabulary implicitly or explicitly for a better understanding of the learners. Schmitt and Nation stated it is better to use a combination of both approaches as some of the vocabularies is best explained through repeated exposure to certain vocabulary activities whereas other characteristics like grammar features should be explained explicitly. To follow both approaches for ESP learners, corpus-based language learning should be

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

implemented and as a result, it allows to meet the needs of learners by stimulating their motivation (Sun, 2007).

S/N	Theme	Keywords
01	Words related to archaeological features and excavations	Caves, Tombs, Habitat, Pot, Bones, Wahalkada, Citadel, Urns, Disc, Sites, Barrel, Burial, Pottery, Cluster, Beads, Layer, Pit, Capstones, Heritage, Megalithic, Artefacts, Cover, Vessel, Basins
02	Words related to processes	Excavations, Formation, Removal, Classification, Locating, Utilization, Centralized, Interpretations, Recording, Retrieved, Expanded, Positioned, Compaction, Interlinkage, Deposition, Irrigable, Collection, Establishment, Analyze
03	Words related to plants and animals	Cyperus, Teak, Faunal, Crops, Nymphaea, Species
04	Words related to weather and climate	Droughts, Monsoon
05	Words related to geographical locations	Lowlands, Marshes, Drainage, Ambanwala, Gedige, Deduru, Sampathnuwara, Coastal, Lagoon, Highlands, Grasslands, Ceylon, Iranamadu, Colonies, Subarea, Mounds, Shrubby, Peneplains, Deciduous, Steep, Slope, Vegetation
06	Words related to mathematics and calculations	Diameter, Acres, Hectares, Rounded, Thickness, Taxonomic, Depth, Surface, Oval, Hexagonal, Meters
07	Words related to fields of studies	Geology, Topography, Geomorphology, Geological, Environmental
08	Words related to chemical reactions, chemical elements, and substances	Quarts, Charcoal, Mineral, Ashes, Iron, Copper, Soil, Metal, Stone, Magnetite, Slag

Table 01: Thematic categorization of keywords

3. Methodology

The research is a corpus-based study which is done using the AntConc software to create a keyword list for the Archeology undergraduates in state universities of Sri Lanka. The purpose of creating the keyword list is to show the possibility of using corpus–based approach in the ESP classroom for the vocabulary improvement of the English language of the Archeology undergraduates. The corpus created by using the software was named Corpus for Archeology Undergraduates (CAU) and the British English 2006 (BE06) corpus compiled by Paul Baker was used as the reference corpus of the study. 100 vocabulary items were selected from the list of keywords and they were categorized thematically. Thematic categorization of keywords was done as it helps teachers to design vocabulary lessons easily. Finally, two vocabulary-related sample lessons were created to show that the corpus- based approach is applicable and effective in the ESP classrooms in state universities of Sri Lanka.

Corpus Analysis Tool

AntConc 4.0 version of AntConc software which is available for free download in the Internet is used as the corpus analysis toolkit of the study. This software is a very useful toolkit which is designed by Laurence Anthony for finding frequency patterns of word sequences and keywords of a corpus. This is a multi–purpose corpus analysis toolkit designed specifically for use in the classrooms.

Main corpus and Reference corpus of the study

Corpus for Archeology Undergraduates abbreviated as CAU is the main corpus of the study. It is created with some excavation reports published in 2022 and they can be considered as studies in the field of Archeology. The main corpus which is created with excavation reports is consisted with approximately 30,000 words. The reference corpus of the study is British English 2006 (BE06) Corpus compiled by Paul Baker. The reference corpus was not downloaded from the internet as it was already installed in the software itself.

Creating a list of keywords and thematic categorization of keywords

A list of keywords was created using the AntConc software and it was done by comparing the main corpus of the study and the reference corpus of the study with each other. The software generated a list of keywords which contains 429 keywords. Out of them, 100 keywords were randomly selected by giving priority to the content words for the thematic categorization of keywords. Accordingly, keywords were categorized under 08 themes as shown in the following table.

4. Discussion

Corpus – based approach can be used in the second language teaching classrooms in two ways: students use the corpus analysis software directly or the presentation of teacher-prepared corpus – based activities in handouts or presentations. In the direct use of software, learners learn the behavior of the vocabulary terms themselves but, they may find specific difficulties in using the software directly because of the intimidating amount of concordance examples which can be meaningless. In the indirect use of software, the teacher accesses both keywords and concordance lines and selects some examples which are understandable to learners which is more effective than the use of the software by the students themselves. For this study, the second method or the indirect technique was implemented. The use of corpus-based activities in ESP classrooms is essential for the learners to learn vocabulary related to their field of study easily and to get acquainted with real reliable language use. Observing the concordance lines of selected keywords, the students can easily analyze language patterns and their collocations of them. Conrad (2000) says that there are three major impacts of corpus-based approach on teaching grammar too in second language teaching classrooms. These three significant impacts are: "Detailed descriptions of grammar rules will be replaced by register-specific descriptions; Grammar instruction will be closely integrated with the teaching of vocabulary. Lexico-grammar patterns will be central to language description and language learning; Emphasis on structural accuracy will be shifted to the appropriate use of alternative grammatical constructions" (Conrad, 2000). Accordingly, using corpus-based approach in vocabulary teaching in ESP classrooms is effective for the improvement of other language skills of learners too. As the purpose of the study is to investigate the possibility of using corpus-based

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

approach in ESP classrooms of state universities in Sri Lanka, two sample vocabulary lessons have been designed using the list of keywords created using the AntConc toolkit to show the possibility of using this approach in ESP classrooms in the state universities of Sri Lanka.

Activity 1

Match the words in "Column A" with their meaning given in "Column B".

Column A	Column B
Tombs	A method of final disposition whereby a dead body is placed into the ground, sometimes with objects.
Habitat	A repository for the remains of the dead. It is generally any structurally enclosed interment space or burial chamber, of varying sizes.
Megalithic	An object that has been made by a person, such as a tool or a decoration, especially one that is of historical interest.
Artefacts	Place where an organism or a community of organisms lives, including all living and nonliving factors or conditions of the surrounding environment.
Burial	A large stone that has been used to construct a prehistoric structure or monument, either alone or together with other stones.

Activity 2

Find out the dictionary meaning of the following words and write two sentences for each word.

Word	Meaning	Sentences
Quarts		1. 2.
Excavation		1. 2.
Magnetite		1. 2.
Interpretation		1. 2.
Charcoal		1. 2.
Interlinkage		1. 2.

Accordingly, the Corpus-based approach can be used in the ESP classrooms of the state universities of Sri Lanka successfully even though there are certain limitations and challenges that should be carefully dealt with by the teachers and learners.

Conclusion

There are so many advantages in corpus - based approach for second language learners in learning a second language. Although using this approach is challenging, it has a big potential in ESP classrooms. There were certain limitations identified in the methodology used in the study. The present study has some practical limitations since the selected corpus is very limited as the corpus is specifically created for ESP learners. Hence, having a limited corpus result in learning a few numbers of words which may not be enough for the students. Also, it is stated that corpus can provide natural contexts for the learners for better understanding, yet it is still not completely possible to represent the textual context in a more authentic way in this study which is related to archaeology and that is another limitation of this study. The corpus-based approach in second language teaching classrooms is an area where future research is essential. Further studies in this field could explore the impact of using corpus-based activities on the autonomy of the students and more empirical studies are required to explore the long-term effects of learning vocabulary and grammar through corpus-based activities. It is also suggested that further studies are required to investigate the students' attitudes towards corpus-based activities used in the classroom. It is also significant to examine the effect of using corpus-based approach on students' self-confidence or self-efficacy. Accordingly, even though there is a high possibility of using corpus-based approach in ESP classrooms in state universities in Sri Lanka, further research is essential to develop this approach and identify the problems and challenges of this approach.

5. References

Aston, G. (2001). Learning with corpora: An overview. In G. Aston (ed.), Learning with corpora (pp. 7–45). Houston: Athelstan.

Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). Corpus linguistics: Investigating language structure and use. Cambridge University Press.

Bonelli, E. T. (2001). Corpus Linguistics at Work. John Benjamins Publishing Company, 2001 - 236 p. - Studies in Corpus Linguistics - ISBN: 9789027285447 - Permalink: http://digital.casalini.it/9789027285447 - Casalini id: 5002198

Cheng, W. (2011). Exploring Corpus Linguistics: Language in Action. London: Routledge, https://doi.org/10.4324/9780203802632

Chung, M.T. & Nation, P. (2003). Technical vocabulary in specialised texts. Reading in a Foreign Language . Volume 15, Number 2, October 2003. ISSN 1539-0578.

Chung, T. M., & Nation, P. (2004), "Identifying technical vocabulary", *System*, Vol. 32, pp. 251-263.

http://dx.doi.org/10.1016/j.system.2003.11.008

Cobb, T. (1999): "Breadth and depth of lexical acquisition with hands-on concordancing", Computer Assisted Language Learning 12(4), 345-360.

Connor, U., Davis, K., & De Rycker, T. (1995) Correctness and Clarity in Applying for Overseas Jobs: A Cross-Cultural Analysis of US and Flemish Applications. Text, 15/4, 457-475.

Conrad, S. (2000): "Will corpus linguistics revolutionize grammar teaching in the 21st century?", TESOL Quarterly 34(3), 548-560.

Coxhead, A. & Nation, P. (2001), "The Specialized Vocabulary of English for Academic Purposes", in J. Flowerdew, & M. Peacock (Ed.), Research perspectives on English for academic purposes, pp. 252-267.

Derybina, I. (2012). Control verbs studying based on corpus linguistics as prdagogical problem *Bulletin of Tambov State University* **10** 154–8 discourse (pp. 95–114). London: Longman.

Dodd, B. (1997): "Exploiting a corpus of written German for advanced language learning", Teaching and Language Corpora, ed. A. Wichmann, S. Fligelstone, T. McEnery & G. Knowles. London; New York, NY: Longman. 131-145.

Donesch-Jezo, E. (2013), “Using language corpus in teaching foreign language vocabulary”, *International Multidisciplinary e-Journal*, Vol. 2, No. 1, pp. 11-25. https://www.researchgate.net/publication/308915434

Flowerdew, J. (1993): "Concordancing as a tool in course design", System 21(2), 231-244.

Flowerdew, L. (2002). Corpus-based Analyses in EAP. In J. Flowerdew (ed.), Academic

Fraser, S. (2004). The lexical characteristics of technical texts. In K. Bradford-Watts, C. Ikeguchi, & M.

Gui, S. (2003), “Memory and English learning”, *Foreign Language World*. No.3, pp. 2-8.

Hou, H. (2014), “Teaching Specialized Vocabulary by Integrating a Corpus-Based Approach: Implications for ESP Course Design at the University Level”. *English Language Teaching*, Vol. 7, No. 5, pp. 26-37. 10.5539/elt.v7n5p26. http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511606311

Hyland, K., & Tse, P. (2007), “Is there an “academic vocabulary”?”, *TESOL Quarterly*, Vol. 41, pp. 235-253. DOI: 10.2307/40264352

Kaewphanngam, C. (2002), *A corpus analysis of psychology texts as a basis for the development of teaching materials in English for academic purposes*. Mahidol University, Bangkok.

Lewis, M. (1993). The lexical approach: the state of ELT and the way forward. Hove, England: Language Teaching Publications.

Liang, S. (2005), “Research on corpora and vocabulary teaching strategies”. *CAFLE*, No.5, pp. 33-36. DOI: 10.2991/seiem-18.2019.54.

Lu, H. (2018), “A Study on Corpus-based EFL Vocabulary Teaching”. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Vol. 286, pp. 211-213. https://doi.org/10.2991/seiem-18.2019.54.

Maddalena, S.R. (2001), “An investigation into how corpus analysis may be used in the second language classroom to solve some of the problems surrounding non-native speakers’ understanding of seemingly synonymous words”, *ERIC*, Vol. 143, pp. 1-14.

McKay, S. L. (1980). Developing vocabulary materials with a computer corpus. RELC Journal, 11(2), 77–87.

Meyer, C. (2002). English corpus linguistics: An introduction. Cambridge: CUP.

Nation, I. S. P. (2001). Learning vocabulary in another language. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.

Nation, P. (2001), *Learning vocabulary in another language*. CUP, Cambridge.

Neveen, A. S., & Salma, W. (2009), “Corpus for Classrooms: Ideas for Material Design”, *ELR Journal*. https://dbe.metu.edu.tr/convention/proceedingsweb/Corpus.pdf. Accessed 12.12.2022

Nordquist, R. (2020). Definition and Examples of Corpus Linguistics. Retrieved from https://www.thoughtco.com/what-is-corpus-linguistics-1689936, on 20.01.2023

O'Keeffe, A., McCarthy, M. J. and R. A. Carter (2007) From Corpus to Classroom: language use and language teaching. Cambridge: Cambridge University Press.

Rizzo, C. R. (2010), “Getting on with corpus compilation: From theory to practice”, *ESP World Issue*, Vol. 9, No. 1, pp. 1-23.

Römer, U. (2008): "Corpora and language teaching", Corpus Linguistics. An International Handbook (Vol. 1), ed. A. Lüdeling & M. Kytö. Berlin: Mouton de Gruyter. 112-130.

Sun, Y. C. (2007), “Learner perceptions of a concordancing tool for academic writing”, *Computer Assisted Language Learning*, Vol. Q20, No. 4, pp. 323-343. http://dx.doi.org/10.1080/09588220701745791.

Sun, Y.-C. & L.-Y. Wang (2003): "Concordancers in the EFL classroom: cognitive approaches and collocation difficulty", Computer Assisted Language Learning 16(1), 83-94.

Sun, Y.-C. (2003): "Learning process, strategies and web-based concordancers: a case study", British Journal of Educational Technology 34(5), 601-613.

Sutarsyah, C, Nation, P., & Kennedy, G. (1994), “How useful is EAP vocabulary for ESP? A Corpus Based Study”, *RELC Journal*, Vol. 25, No. 2, pp. 34-50. http://dx.doi.org/10.1177/003368829402500203

Sysoyev, P. and Evstigneev, M. (2014) Foreign language teachers' competency and competence in using information and communication technologies *Procedia -Social and Behavioral Sciences* **154** 82–6

Teubert, W., & Cermakova, A. (2007), *Corpus linguistics: A short introduction*, NY: Continuum.

Tribble, C. & Jones, G. (1990). Concordances in the Classroom. London: Longman. University of Essex.(n.d.). Corpus Linguistics. https://www1.essex.ac.uk/linguistics/external/clmt/w3c/corpus_ling/content/introduction3.htm

Wang, J. (2012), “Corpus-based English vocabulary teaching: theory and application”, *Foreign Language Research*, No.4, pp.127-130. https://doi.org/10.1177/0033688220964162.

Waring, R., & Nation, P. (2004), “Second language reading and incidental vocabulary learning”, *Angles on the Englaish-Speaking World*, Vol. 4, pp. 97-110.

Wichmann, A. (1995). Using concordances for the teaching of modern languages in higher education. Language Learning Journal, 11, 61-63. http://dx.doi.org/10.1080/09571739585200201

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

The Journal of Archaeology and Heritage Studies (JAHS) 8 (I) 2021: 23 - 28

The Journal of
Archaeology & Heritage Studies
Journal Home page https://fssh.rjt.ac.lk/index.php/jahs-about/

Research Paper

Interference of Mid-Holocene Hunter Gathers to Coastal Shell Bearing Habitats at Southern Coastal Zone of Sri Lanka

Suranga E.G.J[1], Gamini Adikari[1].

[1] *Postgraduate Institute of Archaeology, University of Kelaniya, Sri Lanka. jeewanasuranga@gmail.com.*

ABSTRACT

The South coast of Sri Lanka is currently an understudied area of archaeological importance in South Asia. The aim of this research paper is to use of Archaeological materials found from shell bed, study the cultural patterns of the pre historic people in the Holocene of southern coast of Sri Lanka. The south coast is a highly dynamic and evolving coasted system over the Holocene. Major phases of geomorphic change occurring along the south coast of Sri Lanka during the terminal Pleistocene Holocene epochs. Along the southern littoral of Sri Lanka can be seen submerged shell bed appear to be remnants of chenier ridges and plains from Rekawa to Kirinda. Shell middens represent a unique archaeological phenomenon and a complex remnant of the prehistoric human-modified landscape. Shell midden research has a long history in archaeology and comprises an important component of understanding human exploitation of aquatic and maritime resources during the Holocene. Kalamatiya and surrounding area identified as the key area of this study. Chronological framework suggests human interference with shell bed occurred in several habitation stage in the southern littoral area. The first human intervention in the shell bed is reported from Mini etiliya and Pathirajawela between 5,200-4600 years B.P. The second human intervention, which dates back to 4100 - 3300 B.P., provides evidence of the third human intervention on the shell bearing site is reported to date from 2800 B.P. According to the current research, natural habitats on shells bearing can be classified as shell bearing habitation site or shell bearing midden site.

Key words: Holocene, midden, southern, shell, archaeology.

ARTICLE INFO

Article History:
Received 22 December 2022
Accepted 18 August 2022
Available 01 October 2023

1. Introduction

Over the past 140 kya, people have created singular and prominent landscape features mainly made of shells and other remains of human activity. These landforms are known to archaeologists as "shell middens", and can be found in coastal, lacustrine and river environments worldwide. Characterized by alkaline conditions, shell middens have great potentials for archaeological enquiry as they favors good preservation of organic remains and provide high-resolution records to study human environment interaction and understand past socioenvironmental settings (Myrian Álvarez et al., 2010).

The term "shell midden" is commonly used to indicate a shell accumulation that is the result of food discarding activities. However, were used for ritual and domestic purposes in some part of the world. While gastropods deposits related to industrial processing of shells are typical of some Bronze Age (Harappan) sites of North Gujarat in India (Bhan et al., 2005). Shell middens became a subject of archaeological research in the 19th century within the interdisciplinary research framework prompted by the Danish scientist J. J. Asmussen Worsaae. The history of researches on shell midden can be considered with the research work done in Sri Lanka and around the world. In most of the countries in the world various researches have been done on the places of naturally created shell mounds and different theories were emerged. There had been researches on the same done through the point of views of geology as well as archeology. Geologists have studied the process of creating the deposits of sea shells together with the fluctuations of the sea level while considering and assessing the relationship of man with the sea shells.

The Holocene is the name for the most recent interval of earth history and includes the present day. Ever since the beginning of the Holocene period, fluctuations in sea levels

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

have changed the positions of many coasts of the world (Allchin 1997, Jackson et al. 2014, Sarkar et al., 2000, Weerakkody 1988) Geologist have investigated that in many regions of the world, the coastal plains have been subjected to massive physical changes due to environmental changes, such as ice-meltdowns and earthquakes that have begun more than a 10,000 radiocarbon years. The sea level rise during the Holocene period is also common in the Indian Ocean region, and research on the past few years has shown that the impact is directly on Sri Lanka (O'Connor and Sullivan 1993, O'Connor and Sullivan 1994, Henderson, Anderson, and McGimsey 2002, Chen et al. 2008, Premathilake and Risberg 2003, Ranasinghe 2010). Sri Lanka, dramatic climatic shifts during the Last Glacial Maximum and Holocene amelioration are known to have created important new ecological niches along the southern coast (Katupotha 1988, 1990, 1995, Weerakkody 1988, 1992). Accordingly, the South littoral areas of Sri Lanka have been identified as a unique region for coastal archaeology. A number of important prehistoric archaeological investigations have been performed along the Southern littoral of Sri Lanka over the past century by Deraniyagala (1992), Katupotha (1995), Somadeva and Ranasinghe (2010), Kulathilake et al., (2014). Katupotha (1995) have been investigated of fossilsed deposition of the Southern Coastal Zone, described and mapped of extension of shell bed.

2. Aim of the research

The present research paper is an aimed at a better understanding of relationship between Holocene hunter gathers and shell middens in the Southern Coastal Zone of Sri Lanka. The basic goals of this investigation were to obtain information concerning Holocene shell middens habitation stages and subsistence activities at coastal hunter gathers and to develop an understanding of the formation of shell middens layers. To meet these goals a cultural ecological approach was used including a thorough evaluation of relevant paleo-environmental and archaeological data.

3. Research Question

What relationship is between Holocene hunter-gatherers as well as that of shell midden site along the Southern Coastal Zone in Sri Lanka? This research question will be addressed in this study. Currently, there exist large gaps in our knowledge of the relationship between Holocene hunter-gatherers and the extensive shell bed (Chenier features) along the Southern Coastal Zone of Sri Lanka. Number of studies conducted on shell bearing site of Southern Coastal Zone in past decades, there are lack of detail how shell bed become human occupation. This research seeks to fill some of the gaps.

4. Study area

The study area belongs to the coastal plain of the southern region of Sri Lanka. Climatically, it belongs to the semi-arid zone (Map 01). The Kalamatiya area which was identified as the main site of this area consists of mangroves, bays, sand dunes, sandy beaches, fade fled, estuaries, salt marsh, natural saltpans (Katupotha 1995). This area is a major ecosystem and has been designated as a sanctuary from Kalamatiya beach to Kiwula. The area from Kiwula to Meniethiliya has been used for agriculture and there is much human intervention in the area. This area can be identified as an area directly related to the created to shell bed during the Holocene sea level fluctuations. It can be seen submerged and emerged shell are contained in this area. Kalametiya lagoon is located on the southern coast of Sri Lanka extending from latitudes 6◦0426N to 6 ◦0719N and from longitudes 80◦5443E to 80 ◦5725 covering an area of 8.9km2 formerly (now 7.5km2). More than 75% of the lagoon is shallow (<0.5m) and muddy and covered by marsh vegetation, except the southern corneratthemouth, which has open waterofabout1.5mdepth (Jayatissa et al. 2002). Kalametiya lagoon is connected to another small lagoon, Lunama lagoon that does not have a direct opening to the sea and is located 2km east of Kalametiya, by a shallow canal. The Udawalawa irrigation scheme lies 40km to the north of Kalametiya lagoon.

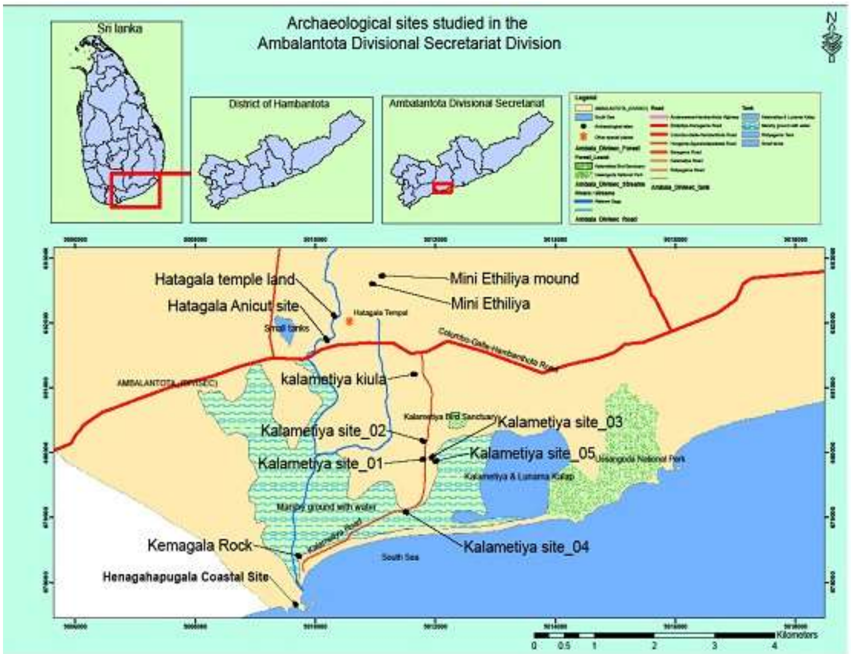

Map.01. map showing site of archaeological significance area.

5. Material and methods

The study mainly utilizes field and laboratory methodologies. Based on these previous studies, a correlative temporal Mesolithic phase specific to the mid to Late Holocene along the south coast was characterized by:

(1) The prevalence of lithic debitage or tools with emerge shell deposits.

(2) The prevalence of lithic and ceramics.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

(3) The prevalence of emerge shell deposits and submerged Chenier deposits.

Much of the information so far reported on the human activities related to shell bearing site has been covered in Kalamatiya and Pallemalala areas. Accordingly, the two micro exploration zones were decided around Pallemalala and Kalametiya. Katupotha inverstigated the fossilized deposition of the southern Coastal belt and mapped the extension of shell bed (Katupota 1995). Deraniyagala conducted spot surveys to existence of prehistoric culture along the Southern coastal plain (Deraniyagala 1992). That methods used in these studies were considered. Based on the results of the research, the exploratory methodology was designed to fit the study's problem and hypothesis. Testing at shell mound in 2019 was limited to the excavation 1.5 × 1.5 m, 4 test pits in the Kalametiya Kiwla area (Fig.2). Survey of the Kalamatiya Lagoon to Hatagala, Miniethiliya during the year 2017 revealed that Kiwula was identified as the most suitable area for the study of human interference and formation processes. Radiocarbon data was derived from studies conducted by Deraniyagala (1992), Katupotha (1995), Somadeva (2006) and Kulathilake (2014).

6. Result

In this research revealed that the deposition of shells during the Middle to Late Holocene was concurrent with the phasing of prehistoric occupations along the Southern Coastal Zone. Table 1 provides a comparative chronological sequencing of the seven major sites investigated in this research (Patirajawela,Hatagala,Kalamatiya,Miniathiliya, Pallemalala, Karagan lewaya and Henagahapugala) in relationship to estimated sea-levels transgression and major periods of geomorphic change (Katupotha 1995) ca. 7000 to 3000 yrs. BP. Archaeological evidence suggests human habitation with shell bed occurred in several stages. It is classified into four habitation stages.

Table.1. Major Radiocarbon dates recorded from shell bearing site.

Pathirarajawela	4700-4600 B.P. 5260 – B.P. (Deraniyagala 1992)
Pallemalala	2700 – 2500 B.P. 3400 – 3330 B.P. 4100 – 3900 B.P.(Somadeva 2007)
Karagan levaya	3375 B.P. (Katupotha 1995)
Miniethiliya	3330 – 2800 B.P. 4100 – 3800 B.P. 5200 – 5000B.P.(Kulathilake 2014)
Kalametiya	4000 – 3800 B.P. 5100 – 4900 B.P. 6600 B.P. (Katupotha 1995)
Henagahapugala	3370 – 2880 B.P. (Deraniyagala 1992)
Hatagala	2nd Millennium BCE (Katupotha 1995)

1. 1st habitation stage – 5200 – 4600 B.P.
2. 2nd habitation stage – 4100 – 3200 B.P.
3. 3rd habitation stage – 2800 B.P. on words.
4. Iron Age habitation stage.

Early radiocarbon date for shell bearing site recorded in the Kalametiya lagoon from 6600B.P. (Katupotha 1995). But there is no evidence of human culture. Cultural materials have been recorded in the Kalamatiya kiwla shell mound in present study. That cultural material corresponds to early historical human activities. The earliest habitation stage intervention the shell bed can be traced back to 5200-4600B.P., Investigations carried out by Deraniyagala in Pithirajawela shell midden found stone tools belonging to the Mesolithic context. According to its chronological date, there is a radiocarbon date of 5260 B.P.. Vembu in red lotosol fresh water available close to the site. Floating as a lens upon brackish water in coastal sands (Deraniyagala 1992: 610).

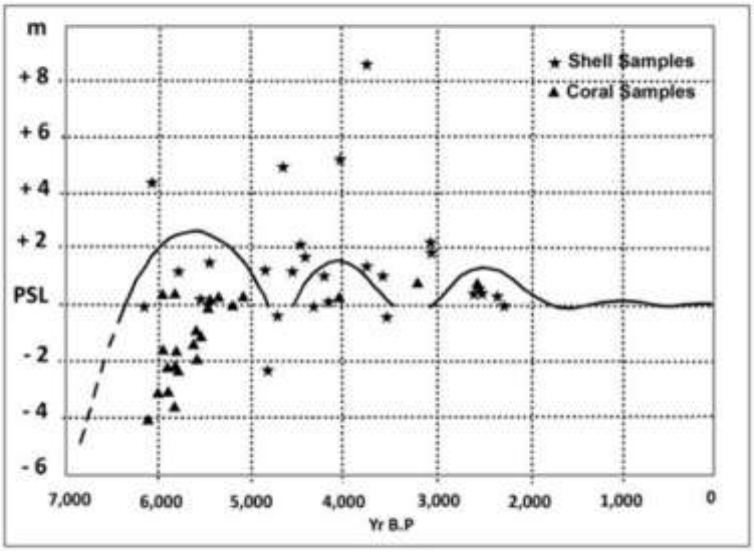

Fig.01. The chart showing Mid and Late Holocene high sea-level episodes in Sri Lanka (using coral and shell sample) (Katupotha 1988, 1994, 1995).

The evidence of human intervention in the first stage can be shown in the records of the Pallemalala. Excavations carried out at the shell midden have uncovered seven human skeletons and a number of animal bones and stone tools. Chronological record of the existence of a settlement from 5000 to 4100 B.P. The Pallemalala settlement is between six and seven kilometers from the present sea level and the impact of sea level rise may have been minimal due to the internal location of the country. This is because the sea level transgression has started to rise in the southern coastal belt between 4,500- 4100B.P. of continuous habituated. The second time sea level rise was recorded in the period around 4300 B.P.

The second habitation stage of the shell bearing site has been reported from 4100 to 3200 B.P. This was clearly seen and reported from the Miniethiliya and Henagahapgala. According to Radiocarbon reported from Miniethiliya shell midden, its human impact continues to 4100 to 3,600 B.P.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

(Kulathilake et al. 2014). A full human skeleton was found in shell midden, in Miniethiliya, along with a large number of stone tools and animal bones and shells. Excavations carried out by Deraniyagala at the Henagapapugala coastal site, which is Radiocarbon dated to 3370 B.P., revealed evidence of human culture. It is reported that not only stone tools but also periodic black and red were pottery found (Deraniyagala 1992).

Fig. 02. The photograph showing excavated site at Kalametiya

Fig. 3. A general view of shell deposite at Kalametiya .

It is clear that the Henagahapugala coastal site indicate that prehistoric and proto historic human activities from mid Holocene. Due to the rapid human impact of the present day human activities are not suitable for further research. The third habitation stage intervention on shell bearing site has been recorded from 2800 B.P. The rising sea level was gradually regression the current sea level to about 2200 B.P. Katupotha's research at the Hathagala temple land uncovered a number of human bones and stone tools in the context of the 2nd millennium(Katupotha 1995).

Prehistory to the Iron Age, the hunter-gatherers who lived on the South littoral have recorded of black and red were pottery on the shell bearing site of the after 2nd millennium. Pallemalala investigations have recorded black and red were Pottery between 2700-2500 B.P. Also, pottery has been found in Miniethiliya from 3300 to 2800 B.P. (Kulathilake et al., 2014). This shows the proto-historic cultural features. The oldest known Iron Age in Tissamaharama dating back to 2320B.P. (Gorsdorf 2001). Accordingly, the presence of black and red were, red were pottery within the shell midden sites appears to belong to the proto historic Iron Age and early historic period. According to Deraniyagala, suggest who lived in this country have entered the Iron Age rapidly. Mesolithic hunting and gathering economy appears to have been rapidly replaced by faming, based on paddy cultivation and miscellaneous, crops, supplemented by animal husbandry coupled with a progressively decreasing component of hunting (Deraniyagala 1992: 707).The citadel of Anuradhapura is considered to be the site of the suggest of Deraniyagala.

7. Discussion

Archaeological evidence confirms that the history of Sri Lankan prehistoric habitation goes back as far as 125,000 B.P. (Deraniyagala 1992). Often, the habitat of prehistoric humans was determined by the abundance of resources they had and the availability. Environmental changes from the late Pleistocene to the Holocene affected the prehistoric subsistence. Estimated densities for hunter gather population subsisting in the deferent eco zones in Sri Lanka, on the basis of ethnographic data on the Vaddas, Kadar, Chenchu, Anadamanese and Semeng. It has been hypothesized that in general the wet zone would support a much lower density than the dry zone with Eco zone D and D2 estimated at ca. 0.1 individuals per km^2 and D3 being even sparser due to its poor resource base (Deraniyagala 1992). The coastal Andaman's evidence for population concentration of up to 1.5 persons per km has been considered analogous to the potential situation along the coastal tracts of ecozone dry and semi-arid with their rich resources (ibid).

The abundance of resources and the high ecosystem may have contributed to the high density of the coastal dry zone, especially in the low country wet zone. The rainforest system may have caused a low level of subsistence in the dry zone environment. The ethnographic data on settlement indicate that the minimum size of the hunter- gather bands in Sri Lanka during the Quaternary or at least in so for as Homo sapiens sapiens was concerned , would have been 15- 25 individual with the maximum being ca. $50m^2$. The settlement size in prehistoric Sri Lanka from the survey in the IFM indicate a modal extent of ca.$50m^2$ for the areas occupied by what seem to be base camps (Deraniyagala 1992). The population density from the middle Pleistocene on words, with range of < 0.1 to 0.8 individuals per km^2 in the hinter land and up to 1.5 in the coastal dry zone.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

The high Biodiversity Ecosystem may have contributed to the expansion of the shell bearing habitation during the Holocene period in the south coast. The coastal basal gravel at Bundala estimated to date between 125000, 74000 and sand dune dated to the late Pleistocene at 28000B.P. (Deraniyagala 1992: 685). Deraniyagala has divided of Bundala stone artifacts is two distinctive cultural phase, middle Paleolithic and Mesolithic. Most of the known above sites are located as a coastal habitation. Such an investigation is beyond the scope of the present research framework. This merely seeks to sketch the broad outlines. Present research mainly deals with mid Holocene shell bearing habitation. The open air of the settlement would have been inhabited. The abundance of resources available from the ocean and lagoon and land has affected the settlement. Stone age man appears to have camp along the shoreline of Eco zone A on beach exploiting the marine (lagoon) and estuarine food resources that characterize the protruding coasts of dry zone (Deraniyagala 1992). In addition to these aquatic resources the terrestrial exploitable faunal biomass is likely to have been the highest for the island for much of the quaternary (ibid). Given the large number of stone tools recorded during the surface exploration of the coastal plain up to Rekawa, Kirinda and Minihagalkanda, it is evident that large human settlements and activities have taken place from the late Pleistocene to the mid-Holocene. The high ecosystem was also a major factor in the expansion of the habitat of shell bearing habitats during the early Holocene. Mid-Holocene, sea-level fluctuations along the southern littoral to the creation of high subsistence capacity. With the new global changes created by sea level fluctuations, the ecosystems or ecological nicks to build the ecosystem have been developed. These ecosystems appear to be areas where hunters remain intact.

8. Conclusion

The research aim presented in above are human habitation occurred on several occasions in comparison with sea level fluctuations during the mid-Holocene and the archaeological evidence associated with the shell bearing site. Archaeological evidence of shell bearing site on the southern coast represents several cultural phases. Research in the shell midden has revealed that the mid Holocene human activity was widespread. This evidence synchronous with other Mesolithic human activities in country. From 5500B.P. To 2200B.P.riches human activities have been represents in the southern coastal plains. Black and Red were potsherd represent two cultural phases.

Accordingly, it depicts the existence of prehistoric and proto historic human settlements in the region. This study confirms the existence of an early historical settlement based on the red were pottery found in the vicinity of the Kiwla. Hence discussion of human culture has been built on the evidence from the excavations and the data revealed in previous research. According to research data, human impacts on shell bed are recorded on three phases in the southern coast during the mid-Holocene period. A clear human intervention has been recorded from the Pallemalala and Henagahapugala sites between 5200 - 4600 B.P. It is the infancy phase of human intervention in shell bearing site. A radiocarbon date dating back 6,000 B.P. has been reported in Kalamatiya but there is no evidence of human activity. Evidence from the Miniethiliya suggests that human impact on shell bed could be considered as a second infancy. It shows that frequently habitation from 4100 to 3300 B.P. Researches in Miniethiliya has uncovered a wide range of human activities. The oceans and the land have come to be a dynamic human settlement with a clear relationship. The third human intervention in the southern coasts, relative to sea level rise, dates back to 2200 B.P. Evidence of this has been recorded from the Hathagala temple land. The human skeletal remains of the Hathagala have been reported by the Katupotha but no further research has been carried out. The existence of a proto historic Iron Age is evidenced found on the shell bed surface, which coincides with Deraniyagala's view that the Stone Age people of Sri Lanka are entering into an Iron Age. Research indicates that prehistoric settlement was at sea level regression to the present coastal belt when settlement occurred along the southern coastal plain.

9. Acknowledgement

I am also sincerely grateful to Prof. Gamini Adikari helps me design my research programmed. I would like to extend my thanks are also due to Mr. Ranjith Bandara who support me design my excavation. Completion of the excavation would not have been possible without his support. I am also would like to extend my gratitude for support of Post Graduate Institute of Archaeology (PGIAR) , Dr. Arjuna Thanthilage and Indika Vithange, who support me to sediment analysis. I would like to thank Shamal Iroshana, Jayampath Senanayake, Kasun Weerasekara, Puspakumara, who support me to my Feld work and excavation.

10. Reference

Adikari, G., and J. Risberg. 2007. "Sediment and archaeology along the southern coast of Sri Lanka." Archaeologia: *Journal of Archaeology*:1-10.

Augustinus, P.G.E.F. 1989. "Cheniers and chenier plains: a general introduction." *Marine Geology* 90 (4):219-229.

Ceci, Lynn. 1984. "Shell midden deposits as coastal resources." *World Archaeology* 16 (1):62-74.

Deraniyagala, S.U. 1992. *The prehistory of Sri Lanka: an ecological perspective*. 1st, ed. 2 vols. Colombo: Dept. of Archaeological Survey, Govt. of Sri Lanka.

Ekanayake, S.P., C.N.B. Bambaradeniya, W.P.N. Perera, M.S.J. Perera, R.K. Rodrigo, V.A.M.P.K. Samarawickrama, and T.N. Peiris. 2005. *A Biodiversity Status Profile of Lunama-Kalametiya Wetland Sanctuary*. In Occasional Papers of IUCN Sri Lanka: IUCN - The World Conservation Union, Sri Lanka.

Harmsen, Hans, and Priyantha Padmalal Karunaratne. 2016. *"Coastal hazards, resiliency and the co-evolution of*

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

human-natural systems along the southeast coast of Sri Lanka during the Late Quaternary (c. 30,000-3000 BP): Preliminary findings of the 2013 Bundala Archaeological Survey." In Marine Ventures International Symposium 2013: Diversity and Dynamics in the Human-Sea Relation, edited by H. B. Bjerck. Trondheim, Norway: Equinox Publishing.

Katupotha, J. 1994. "Geological significance of marine mollusk beds: evidence from southern coastal zone of Sri Lanka." *Journal of the Geological Society of Sri Lanka* 5:141-152.

Katupotha, Jinadasa, and N.P. Wijayananda. 1989. "Chronology of inland shell deposits on the southern coast of Sri Lanka." *Quaternary Research* 32 (2):222-228.

Kulatilake, S., N. Perera, S.U. Deraniyagala, and J. Perera. 2014. "The Discovery and Excavation of a Human Burial from the Mini-athiliya Shell Midden in Southern Sri Lanka." *Ancient Asia* 5 (3):1-8.

O'Connor, S., and M. Sullivan. 1993. "Middens and cheniers: implications of Australian research." *Antiquity* 67 (257):776-788.

Perera, H. N. 2010. *Prehistoric Sri Lanka: Late Pleistocene rock shelters and an open air site*, BAR International Series 2142. Oxford: Archespores.

Premathilake, Ratnasiri. 2006. "Relationship of environmental changes in central Sri Lanka to possible prehistoric land-use and climate changes." *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 240:468-496.

Ranasinghe, P.N. 2010. "*Holocene coastal development in southeastern-eastern Sri Lanka*: *Paleo-depositional environments and paleo-coastal hazards*." PhD Doctoral, Geology, Kent State.

Ratnayake, A.S. (2016) 'Evolution of coastal landforms during the Holocene Epoch along the west and southeast coasts of Sri Lanka', *Interdisciplinary Environmental Review*, Vol. 17, No. 1, pp.60–69.

Somadeva, R., and S. Ranasinghe. 2006. "An Excavation of a Shell-midden at Pallemalla in Southern Littoral area of Sri Lanka: Some Evidence of Prehistoric Chenier Occupation in c. 4th millennium BC." *Ancient Asia* 1:14-24.

Weerakkody, Upali. 1988. "Mid-Holocene sea level changes in Sri Lanka." *Journal of the National Science Council, Sri Lanka* 1:23-37.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

The Journal of Archaeology and Heritage Studies (JAHS) 8 (I) 2021: 29 - 38

JAHS

The Journal of
Archaeology & Heritage Studies

Journal Home page https://ssh.rjt.ac.lk/index.php/jahs-about/

Research Paper

Industrial Heritage in Kandy, Sri Lanka

Vishwa Mithra Swarna Sri Jayasingha[1]

1. Postgraduate Student, Postgraduate Institute of Archaeology, University of Kelaniya vishwasrijayasinghe@gmail.com

ABSTRACT

As a result of the Industrial revolution during the British colonial rule, many civil engineering and mechanical technical heritages were built in the period between 1815 – 1948 related to Transportation, Communication, Plantation industry and public facilities in Kandy and its suburbs. The purpose of this research is to study the Industrial heritage created by the British in Kandy and its suburbs related to those fields. In this study, primarily library studies were conducted to collect data, followed by field exploration, observation and interviews. By the 19th century, with the construction of highways and railways in Kandy and its suburbs, it helped to transport the harvests of plantations around Kandy to the port of Colombo, and the fertilizers, equipment and workers needed for plantation cultivation were easily transported to the upcountry areas. The British built many civil engineering and mechanical technical constructions in connection with the highways and railways that were built. Also, Construction took place near post offices to carry out communication activities related to estates. The British set up factories and installed mechanical equipment to process the produce from coffee and tea plantation. What the places that can be identified as Industrial Heritage due to the industries and their infrastructure created by the British? Finding out is the research problem of this research and this heritage is being rapidly destroyed due to modern development activities and focusing on securing this heritage is subject to discussion through this research.

Key words: *Industrial heritage, Railways, Transportation, British period, Kandy*

ARTICLE INFO

Article History:
Received 22 December 2022
Accepted 18 August 2022
Available 01 October 2023

මහනුවර කාර්මික උරුමය

1.හැඳින්වීම

ක්‍රි.ව 1815 මාර්තු මස 02 වන දින බ්‍රිතාන්‍යය ආධිපත්‍යයට කන්ද උඩරට රාජ්‍ය නතුවීමත් සමඟ, ලංකාව බ්‍රිතාන්‍යයන්ගේ යටත් විජිතයක් බවට පත්විය. ක්‍රි.ව 1818 වර්ෂයේදී ඌව වෙල්ලස්ස ආශ්‍රිතව ඇතිවූ පළමු නිදහස් සටන් ව්‍යාපාරය මර්දනය කිරීම උදෙසා යුද හටයන් හා යුදමය උපකරණ ප්‍රවාහනය එම ප්‍රදේශ කරා පිටත් කර හැරීම සිදුකළ ද දුශ්කරතා රැසකට ඔවුන්ට මුහුණ දෙන්නට සිදුවිය. ඒ ඔවුන්ට එම ප්‍රදේශ කරා පහසුවෙන් ළඟ වීමට මාර්ග නොතිබූ බැවිනි. 18 හා 19 වන සියවස්වල බ්‍රිතාන්‍යයේ ඇතිවූ කාර්මික විප්ලවයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස යටත් විජිතයන්ට එහි බලපෑම බලපාන ලදී. මුල්කාලීනව බ්‍රිතාන්‍යයන් යුදමය කටයුතු සඳහා ප්‍රමුඛත්වයක් දැක්වුවද පසුකාලීනව ආර්ථික කටයුතුවලට මුල්තැන ලබාදීමත් සමඟ උඩරට ප්‍රදේශවල ඇතිවූ වැවිලි කර්මාන්තයත් සමඟ සිවිල් ඉංජිනේරුමය හා යාන්ත්‍රික තාක්ෂණික උරුමයන් රැසක් ගොඩනැන්විණි.

1818 කැරැල්ලේ නිමාවත් සමඟ උඩරට පැවති බ්‍රිතාන්‍යයන්ගේ බලකොටු හා ප්‍රධාන පාලන මධ්‍යස්ථානය වූ කොළඹ සම්බන්ධ කර මහාමාර්ගයක් තැනවීමට එවකට ආණ්ඩුකාරවර එඩ්වඩ් බාන්ස් විසින් තීර්ණය කරන ලදී. ඒ අනුව කොළඹ හා මහනුවර සම්බන්ධ කරමින් කැලණිය, මහර, හෙනරත්ගොඩ, වරකාපොළ, අඹන්පිටිය, මාවනැල්ල, පේරාදෙණිය හරහා මහනුවර තෙක් එම මාර්ගය ඉදිවිය. එම මහාමාර්ගය සම්බන්ධ කරමින් තවත් මාර්ග රැසක් මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශය පුරා ජාලගත විය. කොළඹ - මහනුවර මහාමාර්ගය ආශ්‍රිතව ආදී නූතන පාලම් හා ගඩොල් බෝක්කු මෙන්ම මාර්ග උපරිව්‍යූගත නිර්මාණයන් රැසක් ස්ථාපිත විය. මීට අමතරව උඩරට මාර්ග ආසන්නයේ සුවිශේෂී ස්මාරක කිහිපයක් ද මෙකල ඉදිවිණි. එකල මහාමාර්ග සංවර්ධන කටයුතු සඳහා බ්‍රිතාන්‍යයෙන් ගෙන්වන ලද යන්ත්‍ර සූත්‍ර පවා අද වන විට මෙම ප්‍රදේශයේ ශේෂ වී ඇත.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

පොල්ගහවෙල සිට මහනුවර හා මාතලේ දක්වාත්, පේරාදෙණිය හන්දියේ සිට නාවලපිටිය දක්වාත් කොළඹ වරායට වතු අස්වනු පහසුවෙන් ප්‍රවාහනය කිරීමේ අරමුණෙන් යුතුව දුම්රිය මාර්ග පද්ධතියක් ඉදිවිණි. මෙලෙස බ්‍රිතාන්‍ය පාලන සමයේ ඉදිවුණු දුම්රිය ප්‍රවාහන කටයුතු ආශ්‍රිතව කාර්මික උරුම රැසක් ස්ථාපනය විය. මෙරට කාර්මික උරුමයේ පදනම වශයෙන් සැලකෙන වැවිලි කර්මාන්ත කටයුතු මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයන්වල ඇතිවීමත් සමඟ වතු ආශ්‍රිතව ගොඩනැංවුණු සංස්කෘතියක් ආරම්භවීමත් සමඟ එම ප්‍රදේශයන් තුළ සන්නිවේදන හා පොදු පහසුකම් කටයුතු සඳහා ද එය බලපාන ලදී. ක්‍රි.ව. 1815 - 1948 අතර කාලපරිච්ඡේදය තුළ බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශය ආශ්‍රිත ප්‍රවාහන, සන්නිවේදන, වැවිලි කර්මාන්තය හා පොදු පහසුකම් ආශ්‍රිතව ඉදිකළ සිවිල් ඉංජිනේරුමය හා යාන්ත්‍රික තාක්ෂණික උරුම අධ්‍යයනය කිරීම මෙම පර්යේෂණයේ අරමුණ වන අතර වර්තමානය වන විට සංවර්ධන කටයුතු හේතුවෙන් ශීඝ්‍ර ලෙස කාර්මික උරුම විනාශ වෙමින් පවතින බවත් මෙම උරුම සුරක්ෂිත කරලීම හා මහනුවර හා තදාශ්‍රිතයේ බ්‍රිතන්‍යයන් විසින් ඉදිකරන ලද කාර්මික උරුම මොනවාද යන්න හඳුනාගැනීම මෙම පර්යේෂණය තුළින් බලාපොරොත්තු වේ.

2. පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයේ කාර්මික උරුමයන් පිළිබඳව අධ්‍යයනය කිරීම සඳහා මූලික වශයෙන් දත්ත එක්රැස් කිරීම සඳහා ප්‍රාථමික හා ද්විතියික දත්ත භාවිතා කරන ලදී. ප්‍රාථමික දත්ත රැස්කිරීම සඳහා අදාළ ක්ෂේත්‍රයෙන් දත්ත විමර්ශනය කළ අතර විධායක ඉංජිනේරුවන්, කෞතුකාගාර පාලකවරුන්, දුම්රිය ස්ථානාධිපතිවරුන් හා තේ කර්මාන්තශාලා හිමියන් ඇතුළු විවිධ රාජ්‍ය හා පෞද්ගලික නිලධාරීන් සමඟ මෙන්ම සාමාන්‍ය ගම්වැසියන් අතර සම්මුඛ සාකච්ඡා සිදුකරන ලදී. ද්විතියික දත්ත රැස්කිරීමේදී පුස්තකාල හා ලේඛනාගාර අධ්‍යයනය කරන ලද අතර, ක්ෂේත්‍රය තුළ ගවේෂණයක් සිදුකරමින්, ඡායාරූප ලබාගනිමින් කාර්මික උරුම හඳුනාගන්නා ලදී. තවද ක්ෂේත්‍රයේ විසිරී පැවති ඇතැම් කාර්මික උරුම මිනුම්ගත කිරීම සිදුවිය. ඊට අමතරව සිතියම්, සැලසුම්, ලේඛන හා වාර්තා මෙම පර්යේෂණය සඳහා භාවිතා කරන ලදී.

3. පර්යේෂණයේ ප්‍රතිඵල

01. වැවිලි කර්මාන්තය

සම්ප්‍රදායික කර්මාන්ත රැසක් ස්ථාපනය වී පැවති මහනුවර ප්‍රදේශය තුළ, 19 වන සියවස වන විට බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් මුල්වරට මෙම ප්‍රදේශවල කෝපි වගා කිරීම ආරම්භ කළහ. ක්‍රි.ව. 1822 වර්ෂය වන විට ප්‍රථම වරට ජොර්ජ් බර්ඩ් නැමැත්තා විසින් ගම්පොළ සිංහපිටිය ප්‍රදේශයේ කෝපි වත්තක් ආරම්භ කරන ලදී. ක්‍රි.ව 1804 වර්ෂයේදී ෆෙඩ්රික් නොර්ත් ආණ්ඩුකාරවරයාගේ පාලන සමය තුළ මෙරට මුල්වරට කෝපි කෙටීමේ මෝලක් ආරම්භ කරන ලදී. ක්‍රි.ව. 1824 වර්ෂයේදී එඩ්වඩ් බාන්ස් විසින් පේරාදෙණියට නුදුරු ගන්නෝරුව ප්‍රදේශයේ පෞද්ගලික කෝපි වත්තක් ආරම්භ කරන ලද අතර බ්‍රිතාන්‍යය වැවිලිකරුවන් අනුගමනය කරමින් රජයේ නිලධාරිහු ද කෝපි වැවීම ආරම්භ කරන ලදී. කෝපි වගා කිරීම සඳහා බ්‍රිතාන්‍යය රජය විසින් අනුග්‍රහය ලබාදුන් අතරම කෝපි සඳහා අය කළ තීරු බද්ද ඉවත් කරන ලදී (ජයවර්ධන 2014: 37).

ක්‍රි.ව 1830 පමණ වන විට මහනුවර දුම්බර මිටියාවතේ ද, ගම්පොළ, පේරාදෙණිය අවට ප්‍රදේශවල ද කෝපි වතු ව්‍යාප්ත වෙමින් පැවතිණ. ක්‍රි.ව. 1837 වර්ෂයෙන් පසු කෝපි වගාව ඉතා සාර්ථක වූ අතර බ්‍රිතාන්‍යය ආණ්ඩුවේ නිලධාරීන් මෙන්ම විදේශිකයන් ද කෝපි වගා කටයුතු සිදුකිරීමත් සමඟ ක්‍රි.ව 1840 පමණ වන විට මහනුවර අවට ප්‍රදේශ බොහෝමයක කෝපි වතු ව්‍යාප්ත විය. ක්‍රි.ව. 1840 -1850 අතර කාලපරිච්ඡේදය තුළ දුම්බර මිටියාවතේ වත්තේගම ප්‍රදේශයට කෝපි වගා කිරීම සඳහා බ්‍රිතාන්‍යයන් පැමිණ ඇත. ඇල්කඩුව, පන්විල, කබරගල, බඹරැල්ල හා තෙල්දෙණිය ප්‍රදේශයේ රංගල කෝපි වතු ආරම්භ කිරීම ඔවුන් අතින් සිදුවිය. ක්‍රි.ව 1840 වන විට වත්තේගම හුන්නස්ගිරි කන්ද ආශ්‍රිත ප්‍රදේශවල සරුසාර කැළෑ එළිකරමින් කෝපි වගාවන් ආරම්භ කළ බව සඳහන් වේ (ජයවර්ධන 2014: 37). වත්තේගම ප්‍රදේශයේ බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් ආරම්භ කළ වතු අතර නවයාලතැන්න මාර්ටින් වත්ත, පොල්ගොල්ල ඇත්ගාල ප්‍රදේශයේ පිහිටි රදර්ලන්ඩ් බංගලාව පිහිටි වත්ත, මීගම්මන දුම්කොළ වත්ත, සී.ඒ. ප්‍රෙන් හා වයිට් ආරම්භ කළ වල් අරඹවත්ත, උඩුගොඩ ගුනැම්බල් වතුයාය, උඩුගොඩ සෙන්මේරි වතුයාය, රාජ්ස ඇල්ල ආසන්නයේ නයිස්ඩේල් වතුයාය, උඩුගොඩ ග්ලාස් ටවුන් වතුයාය, වත්තේගම වයිට්වෙලෝ වතුයාය, වත්තේගම ප්‍රැන්ක්ලන්ඩ් වතුයාය හා සිම්සන් කැලේ වතුයාය දැක්විය හැකිය. කෝපි කර්මාන්තශාලාවන්ට ජලය අවශ්‍ය වන බැවින් නිම්න ආශ්‍රිතව එම කර්මාන්තශාල ඉදිකර තිබිණි.

නවයාලතැන්න මාර්ටින් වතුයායේ දෙවන එළිසෙබෙත් රැජිනගේ ඥාතිවරයෙකු වූ මවුන්ටන් බැටන් ස්වාමිවරයා විවේක සුවයෙන් ගත කළ බංගලාවක් එහි වන අතර ජලය රත් කළ පැරණි පෝරණුවක් හා ගලින් බැඳි ජල ටැංකි දෙකක් වේ. මීගම්මන වතුයාය මුල්වරට දුම්කොළ වගා කිරීම සඳහා යොදාගත් අතර පසුකාලීනව කෝපි හා තේ වගා කිරීම සිදුකළහ. එම වතුයාය සඳහා ජල ලබාගෙන ඇත්තේ තෙප්පුකුලම වැව මඟිනි (ජයවර්ධන 2014: 37). මෙම වතු බංගලාව ආශ්‍රිතව අශ්වයින් බැඳීම සඳහා ස්තාලයක් වූ බව සඳහන් වේ. ක්‍රි.ව 1901 වර්ෂයේදී චාල්ස් ගිබන්, ජෝසප් හොලවේ හා මේජර් ගැරට් විසින් වත්තේගම වතු සංගමයක් ආරම්භ කළ අතර නයිස්ඩේල් නමින් වතු වීදියක් මෙම ප්‍රදේශය තුළ බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් ඉදිකරන ලදී. ක්‍රි.ව 1858 වර්ෂය වන විට හැමිලියා වෙස්ට්‍රාටික්ස් නැමති කෝපි කොළ කොඩවීයාමේ රෝගයක් වැළඳීම හේතුවෙන් කෝපි වගාව පරිහානියට පත් වී මෙම ප්‍රදේශ තුළ තේ වගාව ආරම්භ කරන ලදී. එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ක්‍රි.ව 1865 වර්ෂයේදී මහනුවර, දෙල්තොට ලූල්කඳුර ප්‍රදේශයේ ජේම්ස් ටේලර් විසින් ප්‍රථම වරට තේ වත්තක් ආරම්භ කර තේ නිෂ්පාදනය කිරීම සඳහා ඔහුගේ නිවාසය යොදාගන්නා ලදී. වර්තමානය වන විට ඔහුගේ නිවාසයේ පැවති විම්නිය පමණක් දක්නට ඇත. ක්‍රි.ව 1923 වර්ෂයේදී ලූල්කඳුර

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

වතුයාය මුල්කරගනිමින් තේ කර්මාන්තශාලාවක් ඉදිවූ අතර එය මුහුදු මට්ටමේ සිට අඩි 3600ක පමණ උසකින් පිහිටි කර්මාන්තශාලාවකි (ඡායාරූපය අංක 02). මහල් තුනකින් යුත් මෙම තේ කර්මාන්තශාලාව ලෝහ තහඩු, දැව හා කළුගල් බිත්තිවලින් බැඳ ඇත. ක්‍රි.ව. 1903දී ඉදිකරන ලද පිළිමතලාව ගිරාගම තේ කර්මාන්තශාලාව, ක්‍රි.ව 1925 වර්ෂයේදී ඉදිකරන ලද හන්තාන තේ කර්මාන්තශාලාව, ක්‍රි.ව 1925 වර්ෂයේ ඉදිකරන ලද අංකුඹුර මීසන් තේ කර්මාන්තශාලාව හා ක්‍රි.ව 1946දී කරවන ලද පිළිමතලාව ඇඹිල්මීගම කර්මාන්තශාලාව මහනුවර ප්‍රදේශයේ පවතින පැරණි තේ කර්මාන්තශාලා වේ. මෙම තේ කර්මාන්තශාලාවල නිෂ්පාදන කටයුතු සිදුකිරීම සඳහා යන්ත්‍රසූත්‍ර රාශියක් භාවිතා කරනු ලබයි.

ඒ අතර එලිවේටර්, දළු ප්‍රවාහනය කරන යන්ත්‍ර, දළු මැලවීමේ බක්කි, දළු කැපුම් යන්ත්‍ර, කෝතෝ ඩොක්ස් ඇඹරුම් යන්ත්‍ර, ද්විත්ව ක්‍රියාකාරී රොටර් වේන් ඇඹරුම් යන්ත්‍ර, කුඩු හැලීමේ යන්ත්‍ර, උෂ්ණත්ව පාලන වියලුම් යන්ත්‍ර, බලශක්ති උත්පාදන යන්ත්‍ර, තේ පෙට්ටි අසුරන යන්ත්‍ර හා බර කිරීමේ උපකරණ දැකිය හැකිය. එම යන්ත්‍ර Gilbert Gilkes & Gordon Ltd, Colombo Commercial Company (CCC), Ruston & Hornsby, Herbert Morris Limited, Marshall Sons & Co Ltd, Walker Sons & Co Ltd, Davidson & Plait Co Ltd,

ඡායාරූපය අංක 01 - ජේම්ස් ටේලර්ගේ නිවාසයේ පැවති චිමිනිය

F.H Bentall & Sons Ltd, Vandome Titford Co Ltd, Avery, S & Co Engineers, හේලිස් සමාගම, බ්‍රවුන්ස් සමාගම, වෝකර්ස් සමාගම හා පී.පී. පියදාස ජිනසේන නම් සමාගම්වල නිෂ්පාදන බව පෙන්වාදිය හැකිය.

ඡායාරූපය අංක 02 - ලූල්කඳුර තේ කර්මාන්තශාලාව

මීට අමතරව තේ කර්මාන්තශාලාවල පැරණි ඔරලෝසු, පැරණි දුරකථන, තේ බොයිලේරු, ජල පෙරණ, මුදල් සේප්පු හා පැරණි දැවමය පුටු දක්නට ලැබේ. තවද 1919.12.07 වන දින තේ වතු සඳහා ජලය ලබාගත් කළුගලින් කරන ලද පැරණි ළිඳක් යටිනුවර මාදිලිගම තේ කර්මාන්තශාලාවක් ආශ්‍රිතව දක්නට ලැබේ.

වතු අධිකාරිවරුන්ගේ වාසය සඳහා උඳුන් සහිත කළුගලින් ඉදිකරන ලද බංගලා කිහිපයක් බැද්දේගම, ඉගුරුගොල්ල, ශ්‍රියාගම වතු ආශ්‍රිතව දක්නට ලැබෙන අතර වතු කම්කරුවන් සඳහා තනි පේළි නිවාස, ද්විත්ව පේළි හා එකිනෙක පිටුපසින් පිහිටි නිවාස ලෙස වන අතර ඒවා ගල්, මැටි, දැව හා තහඩු යොදාගෙන නිමකරවා ඇත. මුළුතැන්ගෙය නිවසට ඉදිරිපසින් ඉදිකළ අතර නිවස ඉදිරියේ වූ පිල ගල් තාර ගැලුම් 02, කීල රාත්තල් 1 1/2ක්, ගල් දුම්මල රාත්තල් 1/2ක්, පිරිසිදු වැලි බුසල් 02ක් යොදාගෙන නිර්මාණය කරන ලදී (සිල්වා 2005: 200). මීට අමතරව වතු ආශ්‍රිතව වතු රෝහල් හා ඩිස්පෙන්සරි ඉදිකරන ලද අතර මොවුන්ගේ ආගමික කටයුතු සඳහා කෝවිල් හා ඇන්ග්ලිකන් දේවස්ථාන නිර්මාණය කරන ලදී.

02. ප්‍රවාහනය

2.1 මහාමාර්ග

කඳුකර සහිත ප්‍රදේශවල අභ්‍යන්තරයේ පැවති වනාන්තර එළිපෙහෙළි කරමින් යටත් විජිත පාලන සමය තුළ මහාමාර්ග ඉදිවිය. මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයේ මහාමාර්ග ඉදිකිරීම සඳහා මූලික වූයේ වැවිලි කර්මාන්තයයි. ක්‍රි.ව 1820 වර්ෂයේදී එඩ්වඩ් බාන්ස් ආණ්ඩුකාරවරයාගේ පාලන සමය තුළ කොළඹ - මහනුවර දක්වා සැතපුම් 72කින් යුත් මහාමාර්ගයක් ඉදිවුණු අතර මෙම මාර්ගය හා සම්බන්ධ වෙමින් සෙසු මාර්ග මහනුවර ප්‍රදේශය තුළ ජාල ගතවිය. විල්මට් හොර්ටන්, ආණ්ඩුකාර ධුරයට පත්ව මහනුවර ප්‍රදේශය කේන්ද්‍ර කරගනිමින් මහාමාර්ග කිහිපයක් ඉදිකරන ලදී. එනම්,

01. මහනුවර - දඹුල්ල - අනුරාධපුරය හරහා පේදුරුතුඩුව තෙක් වූ මාර්ගය
02. මහනුවර - මහඔය - බෙලිහුල් ඔය - කුරුඳුඔය හරහා බදුල්ල තෙක් වූ මාර්ගය (මුණසිංහ 2000:140)

කෝපි වගාවත් සමඟ ක්‍රි.ව 1832 පමණ වන විට මහනුවර ආශ්‍රිත තුම්පනේ, හාරිස්පත්තුව හා දුම්බර ආදී ප්‍රදේශවල මහාමාර්ග පද්ධතිය ව්‍යාප්ත වන්නට විය. කෝපි වගාව කළ ප්‍රදේශවල පැවති යටිතල පහසුකම් අවම වූ හෙයින් අස්වැන්න හා කෝපි වගාවට අවශ්‍ය පොහොර වැනි දෑ ප්‍රවාහනය කිරීමේදී වගාකරුවන් මහත් දුෂ්කරතාවලට පත්විය. මේ හේතුවෙන් කෝපි වගාකරුවන්ගේ බලවත් ඉල්ලීම පරිදි කෝපි වගාවන් ආශ්‍රිතව මාර්ග පද්ධතියක් ඉදිකිරීමට එවකට බ්‍රිතාන්‍ය ආණ්ඩුව පියවර ගනු ලැබිණ. එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස කරත්ත මාර්ග ලෙස පැවති මාර්ග තාර දමා සකස් කරන ලදී.

01. මහනුවර - නුවරඑළිය හරහා බදුල්ල තෙක් වූ මාර්ගය
02. මහනුවර - හඟුරන්කෙත මාර්ගය
03. මහනුවර - හාරගම - මඩොල්සිම හරහා බදුල්ල තෙක් මාර්ගය

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

04. මහනුවර - කබරගල මාර්ගය

05. මහනුවර - ගිනිගත්හේන මාර්ගය ඒ අතර වැදගත් වේ. (මුණසිංහ 2000:141)

ක්‍රි.ව 1861 වර්ෂයේ කඩුගන්නාව - ගම්පොළ දක්වාත්, ක්‍රි.ව 1868 දී කටුගස්තොට සිට කුරුණෑගල දක්වාත්, ක්‍රි.ව 1871 වර්ෂයේ පේරාදෙණිය - ගලහ - දෙල්තොට දක්වාත්, 1871 - 1902 දක්වා කාලපරිච්ඡේදය තුළ කබරගල, පන්විල, බඹරැල්ල හා මඩුල්කැලේ ආදී ප්‍රදේශවල මාර්ග පද්ධතියක් බිහිවිය. ක්‍රි.ව 1932 වර්ෂයේදී තලාතුඔය සිට හඟුරන්කෙත දක්වා වූ කරත්ත මාර්ගය වැඩිදියුණු කර සැතපුම් 08කින් පමණ දිගු මාර්ගයක් ඉදිකරන ලදී. මුල්වරට කොළඹ - මහනුවර මාර්ගය බොරළු දමා සකස් කළ ද ක්‍රි.ව 1841 වන විට කළුගල් අතුරා ඉදිකිරීමත් සමග මහනුවර සිට කොළඹ යාමට කරත්තවලට පහසු වූ බව සඳහන් වේ. ටෙල්ෆඩ් ක්‍රමය යටතේ ඉදිවුණු මාර්ග කරත්ත ගමන් කිරීමත් සමඟ නිතර ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීමට වූ බව සඳහන් වේ (මුණසිංහ 2000:150). ඉන් පසුව කොළඹ - මහනුවර මහාමාර්ගයේ පවතින පේරාදෙණිය පාලමේ ඉදිකිරීම් කටයුතු වලදී මැකඩම් ක්‍රමය යටතේ කළුගල් දමා ගල් රෝල් වලින් සමතලා කළ බව සඳහන් වේ. 20 වන සියවස වන විට මෙරට මෝටර් රථ ධාවනය වීමත් සමඟ බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් මාර්ගවලට තාර යෙදූ බව කියවේ (මුණසිංහ 2000:150).

මෙම ප්‍රදේශවල මහාමාර්ග ඉදිවීමත් සමග කළුගලින් නිමකරන ලද සැතපුම් කණු හා වාත්තු යකඩින් කරන ලද පැරණි මාර්ග සංඥා රැසක් ඉදිවිණි. කොළඹ - මහනුවර, කඩුගන්නාව - අලගල්ල මාර්ගය, ඊරියගම - අලදෙණිය මාර්ගය, පේරාදෙණිය - දෙල්තොට මාර්ගය ඇතුළු මාර්ග කිහිපයක තැනින් තැන පැරණි මාර්ග සංඥා අදටත් ශේෂ වී ඇත. කොළඹ - මහනුවර මහාමාර්ගයේ අවසාන සැතපුම් කණුව වන 72 වන කණුව දළදා මාලිගය අසල වැව රවුමේ දැකගත හැකිවන අතර එහි මුහුදු මට්ටම් උස, වැව රවුම වටා ඇති දුර ප්‍රමාණය ද සටහන්ව තිබේ. Made at the Govt. Factory Colombo by Order EE Matale ලෙස විද්‍යානයන් සිදුකරන ලද බව සඳහන් වාත්තු යකඩින් කළ මාර්ග සංඥා කිහිපයක් මහනුවර කටුකැලේ, පිළිමතලාව, පලීපාන හා හතරලියද්ද ප්‍රදේශවල ශේෂ වී ඇත. මහනුවර ප්‍රදේශය තුළ මහාමාර්ග ඉදිකිරීමේදී බිම්ගෙවල් කිහිපයක් සකස් කරන ලද අතර උසින් මීටර් 4.5ක්, දිගින් මීටර් 9ක්, පළලින් මීටර් 5ක් වන කඩුගන්නාව බිම්ගෙය හා අඩි 537කින් යුත් පැරණි මහනුවර - කුරුණෑගල මාර්ගය වැටී පැවති මාර්ගයේ අනිවත්ත බිම්ගෙය ඒ අතර වැදගත් වේ. ක්‍රි.ව 1911 වර්ෂයේදී ජේ. ආර්. මංචනායක නම් තැනැත්තකු විසින් තෙල්දෙණිය හා රංගල මාර්ගයේ හමුවන උඩිස්පත්තුව නගරයේ, එංගලන්තයේ පස්වන ජෝර්ජ් රජුගේ රාජාභිශේකය සිහිවීම පිණිස මාර්ගය ඉදිකරන සමයේ පිහිටවූ සිහිවටනයක් පවතී. මෙම ශිලා පුවරුව උසින් මීටර් 1.08ක් ද, පළලින් සෙ.මී. 93ක් ද වේ. කොළඹ - මහනුවර මහාමාර්ගය ඉදිකිරීම සඳහා සහය ලබාදුන් කැප්ටන් ඩෝසන් රෝගයක් වැළඳී මියගිය බැවින් ඔහු සිහිවීම පිණිස මාර්ගය ආසන්නයේ ක්‍රි.ව 1832 වර්ෂයේ අඩි 125ක් උසින් යුක්ත වන ඩෝසන් කුලුන ඉදිකරන ලදී (Administrative report 1913).

මහාමාර්ග ඉදිකිරීම් සඳහා යොදාගත් යන්ත්‍රසූත්‍ර රැසක් පිළිමතලාව මහාමාර්ග කෞතුකාගාරය තුළ වන අතර අලි ඇතුන් හා ගවයන් විසින් අදිනු ලැබූ ගල් රෝල C.A. Hutson & Co Ltd යන සමාගම විසින් නිෂ්පාදනය කර ඇත. වාෂ්ප බලයෙන් ක්‍රියාකරන Aveling & Porter, Aveling and Barford හා Marshall and Sons යන සමාගම් වලින් නිෂ්පාදිත ගල් රෝල් කිහිපයක්, Allen & Sons හා Barford & Perkings යන සමාගම් වලින් නිෂ්පාදිත පොළොව කැඩීමේ යන්ත්‍ර මෙන්ම පොළොව සිරීමේ යන්ත්‍ර දක්නට ලැබේ (ජයසිංහ 2022: 84).

ක්‍රිව. 1826 වර්ෂය තුළ කොළඹ - මහනුවර මහාමාර්ගයේ නානුඔය හරහා ඉදිකරන ලද ආරුක්කු තුනකින් යුත් උළුවම් පාලම කැප්ටන් ඒ බ්‍රවුන් විසින් කරවන ලද බව සඳහන් වේ (Bingham 1921: 192). ලක්දිව පාලම් ඉතිහාසයේ උත්කෘෂ්ට නිර්මාණයක් වන පේරාදෙණිය බුරුත ලී පාලම ක්‍රි.ව 1833 වර්ෂයේ ඉදිකරනු ලැබිණ. තනි ආරුක්කුවක් සහිත මෙම පාලම ඉදිකිරීම සඳහා භාරදෙනු ලැබූයේ ලුතිනන් ජනරාල් ෆ්‍රෙෂර්ටය (Bingham 1921: 194). මෙම පාලමේ දැව කොටස කොළඹ ක්වාටර් මාස්ටර් ජනරාල් කාර්යාලයේදී නිර්මාණය කර අතර පේරාදෙණියට ප්‍රවාහනය කර සවිකර තිබේ. කොළඹ - මහනුවර මාර්ගයට පරිබාහිරව ක්‍රි.ව 1847 වර්ෂයේ මහනුවර - හාරගම මාර්ගයේ ඩියුරන් කර්ෂෝ විසින් ගඩොල් වලින් නිම කළ ආරුක්කු දෙකකින් යුත් ගඩොල් පාලමක් ඉදිකරන ලදී (Bingham 1913: 203). ක්‍රි.ව 1848 වර්ෂයේ මහනුවර - මාතලේ දක්වා වූ මාර්ගයේ පල්ලේ මහයියාව ප්‍රදේශයේ ඇල මාර්ගයක් හරහා ගඩොලින් බෝක්කුවක් ඉදිකරන ලදී. ක්‍රි.ව. 1859 වර්ෂයේදී මාතලේ, පන්විල, කබරගල, රංගල, නකල්ස් හා කුරුණෑගල යන ප්‍රදේශ මහනුවර නගරය හා සම්බන්ධ කරමින් මහවැලි ගංගාව හරහා කටුගස්තොටදී පාලමක් ඉදිකරන ලදී (Balasingham 1968: 38). කටුගස්තොට පාලම ජේ. ඒ කැලේ විසින් ඉදිකරන ලද අතර ලිපිකරු ලෙස ඩබ්ලිව්. ලැපන් කටයුතු කර ඇත. මෙම පාලම අඩි 140ක් බැගින් යුත් වූ කොටස් තුනක් වන අතර පාලමේ මුළු දිග අඩි 420කි (Silva 1985: 222). හෝව් කාප්ප ක්‍රමයට නිම කළ මෙම පාලම ඉදිරිමේ අධීක්ෂණ කටයුතු ඊ.සී. ඩේවිස් විසින් සිදුකරන ලද අතර රජයේ කර්මාන්තශාලාව මගින් ඉදිකිරීම් කරන ලදී (Bingham 1921 :78). කටුගස්තොට පාලම 1939 වර්ෂයේදී වර්තමානයේ දක්නට ලැබෙන පරිදි නැවත ඉදිකරන ලදී.

ක්‍රි.ව 1858 - 1860 කාලපරිච්ඡේදය තුළ කටුගස්තොට පිඟා ඔය හරහා අඩි 120කින් යුත් පාලමක් ඉදිකළ අතර එය ජේ. රොබට්සන් විසින් ඉදිකරන ලදී. ඩබ්ලිව්. වේලුපිල්ලේ විසින් ක්‍රි.ව 1860 වර්ෂය තුළ නවයාලතැන්න පුස් ඇලි ඔය හරහා අඩි 50කින් යුක්ත වන පාලමක් නිර්මාණය කළහ. තවද ජේ. ඒ. කැලේ විසින් බඹරැල්ල මාර්ගයේ අඩි 40කින් යුත් හුළු ගඟ හරහා ද, අඩි 50ක් පමණ වූ ලෙනගල ඔය හරහා හා අඩි 80ක් පමණ දිගින් යුත් දළුක් ඔය හරහා පාලම් තුනක් ඉදිකරන ලදී. තවද ජේ.ඒ කැලේ විසින් ක්‍රි.ව 1859 - 1860 අතර කාලය තුළ අඩි 80කින් යුත් පාලමක් තනන ලදී (Bingham 1921 :78). ක්‍රි.ව 1859 වර්ෂයේදී කොත්මලේ හා දිඹුල යන ප්‍රදේශ සම්බන්ධ කිරීම සඳහා මහවැලි ගඟ හරහා ගම්පොළ

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

පාලම කැප්ටන් ග්‍රැහැම් විසින් ඉදිකරන ලදී (Bingham 1921 :203).

ක්‍රි.ව 1876 වර්ෂයේදී කොස්පොතු ඔය හරහා උදලාගමදී පාලමක් ඉදිකරන ලදී. ක්‍රි.ව 1900දී හැදෙණිය හා අලදෙණිය ප්‍රදේශයේ කුරුණෑගල මාර්ගයේ තනි ආරුක්කුවකින් යුත් ගඩොලින් සකස් කරන ලද බෝක්කුවකි. ක්‍රි.ව 1904 වර්ෂයේ ඉදිකරන්නට ඇතැයි සැලකෙන උඩුකුරු දුණුදිය පාලමක් පැරණි පිළිමතලාව - පොත්තපිටිය මාර්ගයෙහි අලකොලංග ඔය හරහා ඉදිකර ඇත (Kodithuwakku 1997: 34). මෙම පාලම සඳහා විශාල ප්‍රමාණයේ යකඩ බාල්ක යොදාගෙන ඇති අතර පාලම දිගින් මීටර් 44.65ක් වේ. ක්‍රි.ව. 1904 වර්ෂයේදී උලපනේ හා කොත්මලේ ප්‍රදේශ යාකරමින් ඊ.සී. ඩේවිස් විසින් යටිකුරු දුණුදිය පාලමක් ඉදිකරන ලදී. එය මීටර් 58.90ක දිගින් යුක්ත වේ. ක්‍රි.ව 1929 වර්ෂයේදී රඹුක්කන ඔය හරහා බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් හතරලියද්ද ප්‍රදේශයේදී තනි ස්පෑන් එකකින් යුත් දිගින් මීටර් 19.9ක් පමණ වන පාලමක් ඉදිකරන ලදී. එය N Truss වර්ගයේ කාප්පවලින් යුත් යකඩ බීම් සවිකරන ලද පාලමකි. මෙම පාලමෙහි ගලින් නිම කළ බැම්ම මත එලක කිහිපයක් වේ. පේරාදෙණිය - ගම්පොළ දක්වා වැටී ඇති මාර්ගයේ අඟුණාවල ප්‍රදේශයේදී ක්‍රි,ව 1932 වර්ෂයේ ඉදිකරන ලද ආරුක්කු හයකින් යුත් කළුගලින් නිමකරන ලද පාලමකි. මෙය මී වතුර පාලම ලෙස හඳුන්වන අතර මෙහි පාදම සඳහා හොර දැව යොදාගත් බව ජනප්‍රවාදයක් පවතී.

පේරාදෙණිය සිට දෙල්තොට දක්වා ඉදිවුණු මාර්ගයේ දුම්රිය මාර්ගයට ඉහළින් තනි ආරුක්කුවකින් යුත් කළුගලින් කරන ලද පාලමක් වන අතර එය දිගින් මීටර් 6.78කින් හා පළලින් මීටර් 8.84කින් යුක්ත වේ. එම මාර්ගයේම පේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යාලය හරහා ගලා යන ඇල මාර්ගයක් හරහා ආරුක්කු තුනකින් යුත් සැකසූ ගල් කුට්ටි යොදාගෙන මීටර් 9.25ක දිගකින් හා මීටර් 9.15ක පමණ පළලකින් යුක්ත පාලමකි. එම පාලමේ දෙපස ගජසිංහ රුව කැටයම් කර ඇති බැවින් ගජසිංහ පාලම නමින් සඳහන් කර ඇත. සර් අයිවර් ජෙනීන් විසින් මෙම පාලම නිර්මාණය කරන්නට ඇතැයි සැලකෙන අතර පාලම ඉහළ වර්ෂා ජලය එකතු වන විට එම ජල ඉවත් කිරීමට හින්දු දේවාලවල පවතින

ඡායාරූපය අංක 03 - ගජසිංහ පාලම

ඡායාරූපය අංක 04 - හල් ඔය පාලම

කලාත්මක හැඩයෙන් යුත් ගල් කැටයමක් යුත් නල කිහිපයක් වේ (පී. ජයසූරිය මහතා සමඟ සිදුකළ සම්මුඛ සාකච්ඡාවක් ඇසුරෙනි) (ඡායාරූපය අංක 03). එම මාර්ගයේ ගල් ඔය හරහා ක්‍රි.ව 1940 වර්ෂයේ ඉදිකරන ලද තනි ආරුක්කුවකින් යුත් පාලමක් වන අතර එය ගඩොල් හා ගලින් නිම කරන ලද දිගින් මීටර් 8.58ක් හා පළලින් මීටර් 06ක් වන පාලමකි. එම පාලමට ආසන්නයේ හල් ඔය හරහා ක්‍රි.ව 1940 වර්ෂයේ කෝණ පාලම නමින් හැඳින්වෙන අශ්ව ලාඩම් බෝක්කු තුනකින් යුත් පාලමකි (ඡායාරූපය අංක 04). වාරියගල ප්‍රදේශයේ ද කළුගලින් ඉදිකළ එක් ආරුක්කුවක් සහිත පාලමක් වන අතර එය දිගින් මීටර් 14.36ක් වේ.

ක්‍රි.ව 1936 වර්ෂයේදී ඕවිස්ස ඔය හරහා පරායණ දෙකකින් යුත් දිග මීටර් 17ක් හා පළල මීටර් 4.13ක් වන පාලමක් ඉදිකරන ලදී. පේරාදෙණිය උද්භිද උද්‍යානයේ සිට පැරණි කුරුණෑගල මාර්ගය යාකරමින් මහවැලි ගංගාව හරහා ක්‍රි.ව 1931 වර්ෂයේදී අඩි 127ක් දිග අවලම්භිත පාලමක් (Suspension bridge) ඉදිකරන ලදී. ක්‍රි.ව 1939 වර්ෂයේදී මහවැලි ගංගාව හරහා දොඩම්වල තොටුපොළ ආසන්නයෙන් දොඩම්වල හා හල්ඔලුව යාකරමින් සංගිලි පාලමක් ඉදිකරන ලද අතර එය අඩි 150ක දිගින් යුක්ත වේ. රජයේ වැඩ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ඉදිකරන ලද මෙම පාලම එච්. කෙනත් ද ක්‍රෙස්ටර්, ඔස්කාර්, ටී. නෙමල්ටන් සහ ඩී.ඒ පීරිස් මෙම සංගිලි පාලම ඉදිකිරීමේ ඉංජිනේරුවන් වේ (ජයසිංහ 2021: 45). මීට අමතරව වතු ආශ්‍රිතව අඩිපාරවල් සම්බන්ධ කරමින් වානේ අවලම්බිත පාලම් කිහිපයක් දක්නට ලැබේ.

2.2 දුම්රිය

ක්‍රි.ව 1867 වර්ෂයේ අගෝස්තු 01 වන දින පොල්ගහවෙල සිට මහනුවර දක්වා දුම්රිය මාර්ගය දීර්ඝ කළ අතර, ක්‍රි.ව 1874 වර්ෂය වන විට පේරාදෙණිය සිට නාවලපිටිය දක්වාත්, ක්‍රි.ව 1880 වර්ෂයේ ඔක්තෝබර් මස 04 වන දින මහනුවර - මාතලේ දක්වාත් දුම්රිය මාර්ගය දීර්ඝ කිරීමත් වැවිලි කර්මාන්තය හේතුකොටගෙන සිදුවිය. මහනුවර සිට මාතලේ හා නාවලපිටිය දක්වා දුම්රිය මාර්ගය ඉදිකිරීමේදී අධික කඳු සහිත භූ විෂමතාවන් සහිත වුවත් එම දුෂ්කරතා මඟහරවාගෙන දුම්රිය මාර්ග පද්ධතිය රොබින්සන් හා ජේම්ස් ආර් ලෝඩ්න් ආණ්ඩුකාරවරුන්ගේ සමයන්හි සිදුවිය (Cave 2002:117). මහනුවර සිට ගම්පොළ දක්වා දුම්රිය මාර්ගය ඉදිකිරීම සඳහා රීඩ් සහ මයිකල් සමාගමට පැවරුණු අතර මාතලේ මාර්ගය ඩේවිඩ් රීඩ් සමාගම විසින් ඉදිකරන ලදී.

මහනුවර දිස්ත්‍රික්කය තුළ පවතින පැරණි දුම්රිය ස්ථාන ලෙස කඩුගන්නාව, පේරාදෙණිය , සරසවි උයන, මහනුවර, මහයියාව, කටුගස්තොට, උඩතලවින්න, වත්තේගම, ගම්පොළ, උලපනේ හා නාවලපිටිය දැක්විය හැකි අතර, 19 වන සියවස හා 20 වන සියවසට අයත් වන මෙම ඉදිකිරීම්වල ආරුක්කු සහිත දොර ජනෙල්, කොරින්තියානු කුලුණු මෙන්ම වෙනත් කුලුණු හා සැරසිලි සහිත යකඩ බාල්ක වලින් යුක්ත වේ. ක්‍රි.ව 1867 වර්ෂයේ පැරණි පේරාදෙණිය දුම්රිය ස්ථානය ඉදිකරන ලද අතර එය දිගින් මීටර් 11.50ක් හා පළලින් මීටර් 6.90ක් පමණ වේ. පුළුල් කාමර දෙකකින් සමන්විත වන මෙම

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

ගොඩනැගිල්ල වටා ආලින්දයකින් යුක්ත වේ. පැරණි ගොඩනැගිල්ලෙහි බිත්ති ගල් හා හුණුගල් භාවිතා කර හුණු ආලේප කර ඉදිකර ඇත (ඡායාරූපය අංක 05). උඩරට ප්‍රදේශවල වැවිලි කර්මාන්ත කටයුතු සිදුකිරීමත් සමඟ එම අස්වනු ගබඩා කර තැබීම සඳහා මෙන්ම වගාවන්ට අවශ්‍ය පොහොර හා වතුවල ජීවත් වූ කම්කරුවන්ට අවශ්‍ය ආහාර ද්‍රව්‍ය ගබඩා කරතැබීම සඳහා කළුගල් හා ගඩොල් භාවිතා කරමින් ඉදිකරන ලද ගබඩා ගොඩනැගිලි කඩුගන්නාව, මහනුවර, කටුගස්තොට (ඡායාරූපය අංක 06), වත්තේගම, උලපනේ හා නාවලපිටිය දුම්රිය ස්ථාන සතුවන අතර එම ගොඩනැගිලිවල ආරුක්කුමය දොර ජනෙල් හා වා කවුළු වලින් යුක්ත වේ.

ඡායාරූපය අංක 05 - පැරණි පේරාදෙණිය දුම්රිය ස්ථානය

ඡායාරූපය අංක 06 - කටුගස්තොට ගබඩා ගොඩනැගිල්ල

උඩරට දුම්රිය මාර්ගයේ හා මාතලේ මාර්ගයේ ධාවනය වූ දුම්රියන් නඩත්තු කිරීම හා ගාල් කර තැබීම සඳහා දුම්රිය ධාවනාගාර කිහිපයක් කඩුගන්නාව, මහනුවර හා නාවලපිටිය යන දුම්රිය ස්ථානවල වන අතර අද වන විට භාවිතා වන්නේ මහනුවර දුම්රිය ස්ථානයේ ධාවනාගාරය පමණි. මහනුවර ධාවනාගාරය තුළ ගල්අඟුරු දාහක උඳුනක් වේ. කඩුගන්නාව දුම්රිය ස්ථානය සතුව පවතින ධාවනාගාරය ක්‍රි.ව 1890 වර්ෂයේ කළුගලින් ඉදිකරන ලද අතර දිගින් මීටර් 68.60ක් සහ පළලින් මීටර් 13.30ක් වේ. කඩුගන්නාව දුම්රිය ධාවනාගාරයේ එකවැර A පන්තියේ ලෝකොමොටිව් දුම්රිය එන්ජින් හතරක් ගාල් කර තැබීමට හැකිවූ බව වාර්තාවල සඳහන් වේ. මෙහි දුම්රිය එන්ජින් රියදුරන් අටදෙනෙකු හා එක් ෆෝර්මන්වරයෙකුගෙන් සමන්විත වූ බව සඳහන් වන අතර ක්‍රි.ව. 1975 වර්ෂයේ මෙම ධාවනාගාරය වසා දමා පසුකාලීනව පොහොර ගබඩාවක් ලෙස භාවිතයට ගන්නා ලදී. ක්‍රි.ව 1867 වර්ෂයේ ඉදිකරන ලද බ්‍රිතාන්‍යයන් හට විවේක සුවයෙන් සිටීමට, බිලියඩ් වැනි ක්‍රීඩාවන්වල නිරතවීමට හා මත්පැන් පානය කිරීමට අවශ්‍ය පහසුකම් සහිත සමාජ ආයතන ගොඩනැගිල්ලක් කඩුගන්නාව දුම්රිය ස්ථානය සතු වේ. ආරුක්කු හැඩති දොර ජනෙල් හා වා කවුළු වලින් යුත් මෙම ගොඩනැගිල්ල ඉදිරිපස කුලුණු කිහිපයකින් යුත් දිගු ආලින්දයකින් (Colonial Verenda) සමන්විත වේ. මෙම ගොඩනැගිල්ල ගඩොල් හා කළුගල් යොදාගෙන තනා ඇති අතර මෙම සමාජ ආයතනයට ආසන්නයෙන් ක්‍රි.ව 1887 වර්ෂයේ ඉදිකරන්නට ඇතැයි සැලකෙන ටෙනිස් පිටියක් ද වේ. මීට අමතරව මෙම දුම්රිය ස්ථාන ආශ්‍රිතව බංගලා, වෙඩි බෙහෙත් ගබඩා, සංඥා කුලුණු, වාත්තු යකඩින් කළ මාර්ග සංඥා, පැරණි ලාම්පු, පැරණි දැවමය පුටු, පැරණි ඔරලෝසු, මුදල් සේප්පු, විදුලි පණිවිඩ කණු, පැරණි පහන් කණු හා වාත්තු යකඩින් කළ ජල බේසම් වලින් යුක්තය.

දුම්රිය එන්ජින් හැරවීම සඳහා ස්ථාපනය කරන ලද හැරවුම් ආවර්තනය (Turn Table) මහනුවර, ගම්පොළ හා නාවලපිටිය යන දුම්රිය ස්ථානවල පවතින අතර මෙම හැරවුම් පීඨිකා යන්ත්‍ර නිෂ්පාදනය කර ඇත්තේ Cowans Sheldo & Co Ltd යන සමාගම විසිනි. කඩුගන්නාව දුම්රිය ස්ථානය සතුව හැරවුම් පීඨිකාවක් තිබී ඇති අතර එය අඩි 45ක් පමණ දිගින් යුක්ත බව සඳහන් වේ (ජයසිංහ 2022: 06). එය ක්‍රි.ව 1894 වර්ෂයේ සවිකරන ලද බවත් ක්‍රි.ව 1975 වර්ෂයේ නානුඔය දුම්රිය ස්ථානය වෙත ගෙන ගිය බව වාර්තා කර ඇත. වාෂ්ප බල දුම්රිය එන්ජින් ධාවනය කිරීමට අවශ්‍ය ජලය ලබා ගැනීම සඳහා කඩුගන්නාව හා වත්තේගම යන දුම්රිය ස්ථාන ආශ්‍රිතව ස්වභාවික ජල උල්පත් ආශ්‍රය කරගනිමින් නිර්මාණය කරන ලද කුඩා ළිං සමූහයක් වේ. මෙම ළිං මගින් ජල නල ඔස්සේ ජල ස්ථම්භ හා ජල පයිප්ප වලට ජල සැපයුම් කළ බව අනාවරණය වේ. මීට අමතරව දුම්රිය උරුම හා සැබැඳි ඉදිකිරීම් හා උපකරණ රැසක් මහනුවර හා තදාශ්‍රිතයේ පවතින දුම්රිය ස්ථාන සතුවේ. ඒ අතර ජල ටැංකි, ජල පයිප්ප, දුම්රිය ගේට්ටු, දොඹකර, පැරණි තරාදි, පැරණි දුරකථන, ටැබ්ලට් යන්ත්‍ර, පිලී මාරු කරන පයින්ටු හා ලීවර හා සංඥා ක්‍රම සුවිශේෂි වේ. මෙම කාර්මික උරුමයන් සියල්ලක්ම බ්‍රිතාන්‍යයේ විවිධ සමාගම්වල නිෂ්පාදනය කර ලංකාවට ගෙන්වන ලද ඒවා බව හඳුනාගත හැකිය.

යන්ත්‍රය / උපකරණය	තිබිරි ස්ථානය	නිෂ්පාදන ආයතනය
ජල ටැංකි	කඩුගන්නාව මහනුවර නාවලපිටිය	Cowans Smart Co Ltd (1901) Foundery Engineers
ජල පයිප්ප	කඩුගන්නාව මහනුවර නාවලපිටිය	WM Wini Abell Ltd
දුම්රිය ගේට්ටු	කඩුගන්නාව වත්තේගම (යටිරාවණ)	WB & Co (1911)
දොඹකර	කඩුගන්නාව සරසවි උයන මහනුවර වත්තේගම	Ransomes & Rapier (1937) Cowans Sheldon Co Ltd
පැරණි තරාදි	කඩුගන්නාව පේරාදෙණිය සරසවි උයන මහනුවර	H. Pooley & Co Ltd W & T Avery Makers
පැරණි දුරකථන	කටුගස්තොට උඩතලවින්න	Western Electric (1881) GCE Phone
ටැබ්ලට් යන්ත්‍ර	කටුගස්තොට	Tyer's Patent Train Tablet Apparatus
පිලී මාරු කරන පයින්ටු	වත්තේගම	WB & S Co
ලීවර හා සංඥා ක්‍රම	කඩුගන්නාව	Railway Signal Co Ltd The Westinhouse Brake & Saxby Signal Co Ltd

වගු අංක 01 - දුම්රිය ප්‍රවාහනය සම්බන්ධ බ්‍රිතාන්‍යයේ විවිධ සමාගම්වල නිෂ්පාදිත යන්ත්‍ර / උපකරණ

තවද මෙම දුම්රිය ස්ථානවල පැරණි මඟී ගුවන් පාලම්, වෝකර්ස් හා පුත්‍ර සමාගමේ නිෂ්පාදිත බ්‍රේක් වෙට්ස් යකඩ බෝල හා ප්‍රවේශ පත්‍ර නිකුත් කරන යන්ත්‍ර වේ. තවද දුම්රිය මැදිරි අංගනගත කිරීමට (Shunting) යොදාගත් Y පන්තියේ එන්ජිමක් මහනුවර හා නාවලපිටිය දුම්රිය ස්ථාන සතුය. මීට අමතරව කුඩා මෝටර් ට්‍රොලි හා භාණ්ඩ ප්‍රවාහන පෙට්ටි දක්නට ලැබේ.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

19 හා 20 වන සියවස්වලට අයත් වන උළුවම් ආරුක්කු පාලම්, යකඩ ග්‍රේඩර් පාලම් හා ගඩොල් බෝක්කු (Culverts) කිහිපයක් මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශවල දක්නට ලැබේ. පිළිමතලාව කිරිබත්කුඹුර දුම්රිය හරස් මාර්ගය ආශ්‍රිතව නානුඔය හරහා ගඩොලින් නිර්මාණය කරන ලද අඩි 30යි අඟල් 15ක පමණ දිගකින් හා අඩි 15ක් උසින් යුක්ත ගඩොල් ආරුක්කු පාලම හිරගලක් යොදාගෙන ආරුක්කුව ශක්තිමත් කර ඇත. මීට අමතරව ක්‍රි.ව 1914 වර්ෂයේ මාතලේ මාර්ගයේ කටුගස්තොට පාර උප දුම්රිය ස්ථානය ආශ්‍රිතව ගඩොලින් තනන ලද අශ්ව ලාඩම් හැඩති බෝක්කුවක් නිර්මාණය කළ අතර එය 2011 වර්ෂයේ නායයෑමකට ලක්ව විනාශ විය (Manatunga 2017: 4). මාතලේ දුම්රිය මාර්ගයට පහළින් ක්‍රි.ව 1878 - 1880 යන කාලපරිච්ඡේදයන් තුළ අර්ධ කවාකාර ආරුක්කු හැඩැති ගඩොලින් කළ බෝක්කු දෙකක් මහයියාව හා නිත්තවෙල ප්‍රදේශයේ දක්නට ලැබේ. මෙම ගඩොල් බෝක්කු උස අඩි 16කින් යුක්ත වේ (ඡායාරූපය අංක 07).

ඡායාරූපය අංක 07 - මහයියාව ගඩොල් බෝක්කුව

බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් කඩුගන්නාව ප්‍රදේශයේ නානුඔය හරහා තඹහිටියාව පාලම ඉදිකරන ලද අතර එය එංගලන්තයේ වෙන්ස්බර්ග්හි Patant Shaft & Axilenee Company Ltd නම් සමාගම විසින් නිෂ්පාදනය කරන ලද්දකි (Kodithuwakku 1997: 25). පේරාදෙණිය දුම්රිය ස්ථානයට ආසන්නයෙන් ගලා බසින මහවැලි ගංගාව හරහා යකඩ පාලමක් ඉදිවිය. තනි කළුගලින් නිමවූ ශක්තිමත් කුලුණු තුනක් මත රැඳවුණු අඩි 109කින් ද, අඩි 60ක පරායණ දෙකකින් සමන්විත වූ මෙම පාලම අඩි 347ක දිගින් යුක්ත වේ. ඉහළ ආරුක්කු 08කින් හා පැටි කාප්ප වලින් යුක්තව මෙම පාලම ඉදිකරන ලදී. ක්‍රි.ව 1960 වර්ෂයේදී දංගොල්ල මාර්ගයට ඉහළින් එංගලන්තයේ ග්ලැස්කෝව්හි R & W Maclellan Limited Clutha Works නම් සමාගම විසින් නිෂ්පාදනය කරන ලද පාලමක් දුම්රිය මාර්ගයට සවිකරන ලදී. වඩුගොඩපිටිය වීදිය හා අස්ගිරිය මාර්ගය යාකරමින් මාතලේ දුම්රිය මාර්ගයට ඉහළින් කැටයම් කරන ලද අත්වැටවල් හා බාල්ක සහිත යකඩින් කරන ලද පාලමක් වේ. කටුගස්තොට ප්‍රදේශයෙන් ද මහවැලි ගංගාව හරහා අඩි 632කින් යුත් ඉහළ ආරුක්කු සහිත පැට්‍රි කාප්ප වලින් යුත් පාලම Westwood Baillie & Co සමාගම විසින් නිෂ්පාදනය කරන ලදි (ඡායාරූපය අංක 08). යටිරාවණ දුම්රිය හරස් මාර්ගය ආසන්නයේ ද Westwood Baillie & Co සමාගම විසින් නිෂ්පාදිත පාලමක් වේ (ඡායාරූපය අංක 09). ගම්පොළ සිට නාවලපිටිය දක්වා දුම්රිය මාර්ගය ඉදිවන විය කිරිපැණි ඔය හරහා ආරුක්කුවක් සහිත පාලමක් ඉදිවිය (Ceylon 1864: 24). මීට අමතරව කැගලු ඔය, උලපනේ ඔය හා මහවැලි ගංගාව හරහා යකඩ ග්‍රේඩර් පාලම් ඉදිවිය.

ඡායාරූපය අංක 08 - කටුගස්තොට දුම්රිය පාලම

උඩරට දුම්රිය මාර්ග ඉදිකිරීමේදී පැවති භූ විෂමතාවන් හේතුවෙන් දුම්රිය මාර්ගය ඉදිකිරීම අපහසු වුවත් කඳු හා පර්වත හාරා බිම්ගෙවල් නිර්මාණය කිරීමට කටයුතු කළහ. කඩුගන්නාව දුම්රිය ස්ථානයට ආසන්නව අඩි 85ක් වන අංක 11 බිම්ගෙය පිහිටි ස්වභාවික ගලෙහිම නිර්මාණය කරන ලද බිම්ගෙයක් වේ. මාතලේ මාර්ගයේ ද අශ්ව ලාඩම් හැඩති බිම්ගෙයක් බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් නිර්මාණය කරන ලදී.

ඡායාරූපය අංක 09 - යටිරාවණ පාලම

2.3 රථ වාහන

මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයේ වැවිලි කර්මාන්ත කටයුතු දියුණුවත් සමඟ වතු ආශ්‍රිතව බිහිවූ නව ධනේශ්වර පන්තියට ගමන් බිමන් යාම සඳහා මෝටර රථ ගෙන්වන ලදී. මහනුවර දිස්ත්‍රික්කයට “D” අක්ෂරයෙනුත්, මහනුවර නගර සභා බල ප්‍රදේශය සඳහා “G” අක්ෂරය යොදාගෙන ක්‍රි.ව 1928 වර්ෂය පමණ වන විට මෝටර රථ ලියාපදිංචි කරනු ලැබිණ (Akbarali 2013: 10). ක්‍රි.ව 1940 වර්ෂය වන විට මෙම ක්‍රමය වෙනස් කර ශ්‍රී ලංකාව ඉංග්‍රීසි භාෂාවෙන් හැඳින්වූ CEYLON යන නාමය අනුව අකුරු ගලපා සකස් කරන ලදී. මෙම ප්‍රදේශවල ජීවත් වූ මධ්‍යම පාන්තික වෛද්‍යවරු, විදුහල්පතිවරු, ගුරුවරු හා වතු අධිකාරිවරු වැනි සේවාවල නියුක්ත වූවන් මෝටර රථ භාවිතා කරන ලදී. ඔස්ටින්, මොරිස් මයිනර්, මොරිස් එයිට්, ෆියට් හා ෆෝඩ් වැනි මෝටර් රථ මෙම ප්‍රදේශවල භාවිතා වූ බව සඳහන් වේ (Akbarali 2013: 45). තවද ජානිස් සිල්වා, මැන්ටි, ඒ. ජී ප්‍රානාන්දු හා සී. බී ගාර්ඩින් සතුව මහනුවර හා වත්තේගම ප්‍රදේශවල බස් හා ලොරි රථ සේවාවන් තිබී ඇත.

03. සන්නිවේදන

ක්‍රි.ව 1832 වර්ෂයේ අශ්ව කෝච්චි සේවයක් ආරම්භ කරන ලද අතර බ්‍රිතාන්‍යයන්ගේ පහසුව සලකා තැපැල් හා මගී ප්‍රවහන කටයුතු සඳහා මෙම සේවය යොදාගනු ලැබීය. මෙරට ආරම්භ කරන ලද ප්‍රථම අශ්ව කෝච්චි

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

සේවය කොළඹ - මහනුවර දක්වා සිදුවූ අතර එය ආසියාවේ පළමුවන අශ්ව කෝච්චි සේවයයි. ක්‍රි.ව 1892 වර්ෂයේදී කොළඹ කොටුව හා පේරාදෙණිය අතර පළමු තැපැල් දුම්රිය සේවයක් සිදු අතර එය වඩාත් ජනප්‍රිය වූ බැවින් ක්‍රි.ව 1932 වර්ෂය වන විට මහනුවර දක්වා එම සේවය දීර්ඝ කරන ලදී. ක්‍රි.ව 1858 වන විට දුරකථන සේවයක් කොළඹ සිට මහනුවර දක්වා ඇති කරනු ලැබිණ. ක්‍රි.ව 1859 වන විට එවකට පැවති විදුලි සංදේශන ක්‍රමය වෙනුවට මොරස් නැමති නව ක්‍රමයක් හඳුන්වා දුන් පසුව මහනුවර අවට එම ක්‍රමය ස්ථාපිත විය. (මද්දුම බණ්ඩාර 2018: 56). ඉන් පසුව මහනුවර ප්‍රදේශයේ ක්‍රි.ව 1936 වන විට ටෙලි ප්‍රින්ටර් සේවයක් හා එය ක්‍රි.ව 1938 වර්ෂය වන විට පණිවිඩ හුවමාරු කිරීමේ ස්වයංක්‍රීය ක්‍රමයක් බවට පත්විය.

පළමු පොස්ට් මාස්ටර් ජනරාල් ඇන්තනී බාටොච්චි කලාම් විසින් ක්‍රි.ව 1896 වර්ෂයේ වත්තේගම දුම්රිය ස්ථානයට දුම්රිය මඟින් ගෙන ආ තැපැල් මළු ලබාගෙන "රිසීවින් ඔෆිස්" නම් කුඩා තැපැල් කාර්යාලය වෙත ගෙන ගිය බව සඳහන් වේ. එම තැපැල් කාර්යාලයේ සිට වත්තේගම ආසන්නයේ වූ පන්විල, ඇල්කඩුව, කබරගල හා කැලෑබොක්ක ආදී ප්‍රදේශවලට "රනර්" නම් පයින් ඇවිදගෙන යන සීනුවක් බැඳි සැරයටියකින් යුත් තැපැල්කරුවන් යොදා සිටි බව සඳහන් වේ. මෙම ක්‍රමය වර්තමානය වන විටත් කබරගල තවලන්තැන්න තැපැල් කාර්යාලයේ සිට නකල්ස් අඩවියේ පහළ එනසාල් වතු දක්වා ක්‍රියාත්මක වේ. Station Garden Hotel නමින් හැඳින්වූ බ්‍රිතාන්‍යය නිලධාරීන් විවේකීව සිටි ගොඩනැගිල්ල ක්‍රි.ව 1902 වර්ෂයේ මහනුවර තැපැල් කාර්යාල ගොඩනැගිල්ල බවට පත්විය. මෙම ගොඩනැගිල්ල වික්ටෝරියානු වාස්තු විද්‍යාවට අනුව නිර්මාණය වූ අතර, ආරුක්කු හැඩති දොර ජනෙල්, වාත්තු යකඩින් කළ සැරසිලි වලින් යුක්තය. ඊට අමතරව මෙහි අශ්වයින් ගාල් කර තැබීම සඳහා පැවති ස්තාලයක නටබුන් වේ. මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශවල තැපැල් කාර්යාල බොහෝමයක් කළුගල්වලින් හා දැව යොදාගෙන නිමකර ඇත. මෙම තැපැල් කාර්යාල ආශ්‍රිතව අදවන විටත් විවිධ කාර්මික උපකරණ ශේෂ වී ඇත.

යන්ත්‍රය / උපකරණය	පිහිටි ස්ථානය	නිෂ්පාදන ආයතනය
[illegible] රථ	මහනුවර	විටෝල් සමාගම (1883)
මුදල් සේප්පු	මහනුවර කටුගස්තොට	Milners Patent
තරාදි	මහනුවර	F.J. Johnton & Co Ltd (1922) Salted Letter Balance
දුරකථන	මහනුවර කටුගන්නාව	Western Electric (1881) GCE Phone
සෙරමික් ජල පෙරණ උපකරණ	ගලගෙදර	The Berkefeld Filter Co

වගු අංක 02 - තැපැල් කාර්යාල ආශ්‍රිතව පවතින බ්‍රිතාන්‍යයේ විවිධ සමාගම්වල නිෂ්පාදිත උපකරණ

19 වන සියවසේ අගභාගය වන විට ලංකාවේ තැපැල් පෙට්ටි භාවිතා කරන ලද අතර මුල්වරට ඉදිකරන ලද තැපැල් පෙට්ටියක් මහනුවර නගරයේ ස්ථාපිත කර තිබූ අතර වර්තමානයේදී එය දක්නට නොමැත. වාත්තු යකඩින් නිර්මාණය කරන ලද පැරණි තැපැල් පෙට්ටි වික්ටෝරියා රැජිනගේ පාලන සමයට අයත් බැවින් කලාත්මක ලක්ෂණ වලින් යුක්තය (Kodithuwakku 2004: 33). එම තැපැල් පෙට්ටිවල ශීර්ෂය නිර්මාණාත්මක පොහොට්ටු හැඩයක් ගනු ලැබිණ. එහෙත් ශ්‍රී ලංකාවේ මුල්ම තැපැල් පෙට්ටි සීනු හැඩ සහිත ගෝලාකාර මුදුනකින් යුක්ත විය.

තැපැල් පෙට්ටි	පිහිටි ස්ථානය	නිෂ්පාදන ආයතනය
V ජෝර්ජ් රජුගේ පාලන සමය (ඡායාරූපය අංක 10)	ගලගෙදර හන්තාන	Telegram Workshop Colombo (1929)
VI ජෝර්ජ් රජුගේ පාලන සමය	[illegible] පිළිමතලාව කටුගස්තොට කටුගන්නාව	Government Factory (1939)
VI ජෝර්ජ් රජුගේ පාලන සමය (සිලින්ඩරාකාර තැපැල් පෙට්ටි) (ඡායාරූපය අංක 11)	පේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යාලය [illegible] කටුගස්තොට	Government Factory
එල්ලන ලද තැපැල් පෙට්ටි	මහනුවර	W.T. Allen & Co

වගු අංක 03 - බ්‍රිතාන්‍යයේ හා ලංකාවේ විවිධ සමාගම්වල නිෂ්පාදිත තැපැල් පෙට්ටි

ඡායාරූපය අංක 10 - ගලගෙදර තැපැල් පෙට්ටිය

ඡායාරූපය අංක 11 - පේරාදෙණිය විශ්වවිද්‍යාලය තැපැල් පෙට්ටිය

04. පොදු පහසුකම් හා වෙනත් නිර්මාණ

පොදු පහසුකම් හා වෙනත් නිර්මාණ යටතට අයත් වන කාර්මික උරුම රැසක් මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශය තුළ දක්නට ලැබේ. මහනුවර පත්තිනි දේවාලය ආසන්නයේ ක්‍රි.ව 1875 වර්ෂයේ දෙසැම්බර් මස කෝපි වගා කටයුතු නැරඹීම සඳහා පැමිණි එච්. ආර්. එච්. වේල්ස් කුමරු පැමිණීම සිහිවීම පිණිස වාත්තු යකඩින් ස්මාරකයක් නිමවන ලදී. මෙම වතුර මල නිමවන ලද්දේ ග්ලැස්ගෝහි George Smith & Co නම් සමාගමක් විසිනි (ඡායාරූපය අංක 12). මීට අමතරව මහනුවර වේල්ස් උද්‍යානයේ වාත්තු යකඩින් කළ ස්මාරකයක් ද , මහනුවර හැටන් නැෂනල් බැංකුව ඉදිරිපිට වාත්තු යකඩින් කළ සැරසිලි ද දක්නට ලැබේ. දේශීය වාස්තු විද්‍යාත්මක ලක්ෂණ මුසුකරගනිමින් ක්‍රි.ව 1947 වර්ෂයේ අගෝස්තු

ඡායාරූපය අංක 12 - වතුර මල

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

මස 14 වන දින කඩුගන්නාවේදී ජීවිතයෙන් සමුගත් මොහොමඩ් සැකී ඉස්මයිල් සිහිවීම පිණිස හාජි මොහොමඩ් ඉස්මයිල් විසින් මහනුවර නගරයට ඔරලෝසු කණුවක් දේශීය වාස්තු විද්‍යාත්මක ලක්ෂණ මුසු කරමින් (Clock Tower) නිර්මාණය කිරීමට කටයුතු කර ඇත (ඡායාරූපය අංක 13). පේරාදෙණිය උද්භිද උද්‍යානය තුළ බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් ජල පහසුකම් ලබා ගැනීම සඳහා Glenfield Kennedy Kilmarnock නම් සමාගම විසින් නිෂ්පාදිත ජල කරාම රැසක් ස්ථාපිත කර ඇත. මීට අමතරව හිටි ජල පයිප්ප කිහිපයක් නාවලපිටිය නගරයේ පැවති අතර එම පයිප්ප බ්‍රිතාන්‍යයේ නිෂ්පාදිතය (Kodithuwakku 2004: 35).

ඡායාරූපය අංක 13 - මහනුවර ඔරලෝසු කනුව

වාෂ්ප බලයෙන් ක්‍රියාකරනු ලැබූ එහා මෙහා ගෙනගිය හැකි (Portable) බලශක්ති උත්පාදක යන්ත්‍රයක් මහනුවර ටයර් වෙළඳසලක් සතුව පවතින අතර එය ජයන්ස්බර්ග්හි Marshall Sons & Co නම් සමාගම විසින් නිෂ්පාදිතය (ඡායාරූපය අංක 14). පූජාපිටිය පලීපාන දයා මුද්‍රණාලයෙහි ලන්ඩනයේ නිෂ්පාදිත Harrid & Sons Works නම් සමාගමෙහි වූ මෙරටට ගෙන්වන ලද පැරණි මුද්‍රණ යන්ත්‍ර කිහිපයක් වේ. මීට අමතරව බ්‍රිතාන්‍ය වාස්තු විද්‍යාවට අනුකූලව නිර්මාණය කරන ලද 19 හා 20 වන සියවස්වලට අයත් වන ගොඩනැගිලි මහනුවර නගරය තුළ වේ. මහනුවර තැපැල් කාර්යාල ගොඩනැගිල්ල (ඡායාරූපය අංක 15), මහනුවර රැජින හෝටලය,

ඡායාරූපය අංක 14 - බලශක්ති උත්පාදක යන්ත්‍රය

ඡායාරූපය අංක 15 - මහනුවර තැපැල් කාර්යාල ගොඩනැගිල්ල

කාර්ගිල්ස් ගොඩනැගිල්ල, පැරණි උසාවිය, ලංකා බැංකු ගොඩනැගිල්ල ඇතුළු රාජ්‍ය හා පෞද්ගලික ගොඩනැගිලි රැසක් නගරය තුළ ස්ථාපිතය. වත්තේගම හා කඩියන්ලෙන වැනි වතු ආශ්‍රිත කුඩා නගරවල සොල්දර සහිත නිවාස හා කඩවල් අදටත් ශේෂ වී ඇත.

04. සමාලෝචනය

බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විජිත පාලන සමය තුළ කාර්මික විප්ලවයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ක්‍රි.ව. 1815 - 1948 අතර කාලපරිච්ඡේදය තුළ මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශය ආශ්‍රිතව සිටි ගැමි සම්ප්‍රදායික සංස්කෘතියකට ගොඩනැංවුණු සමාජයට නූතන කාර්මික උරුමයන් වූ ප්‍රවාහන, සන්නිවේදන, වැවිලි කර්මාන්තය හා පොදු පහසුකම් ආශ්‍රිතව සිවිල් ඉංජිනේරුමය හා යාන්ත්‍රික තාක්ෂණික උරුමයන් පැමිණීම හේතුවෙන් ඔවුන්ගේ සමාජය පරිවර්තනාත්මක වෙනසකට මුහුණ දුන් අතර එලෙස බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් දායාද කළ කාර්මික උරුමයන් මෙම පර්යේෂණය මගින් අනාවරණය විය. මෙම කාර්මික උරුම මහනුවර ප්‍රදේශයේ ස්ථාපිත වීමට වැවිලි කර්මාන්තය හේතුවූ බව මෙමගින් තහවුරු වූ අතර පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව ඇතුළු වගකිව යුතු ආයතන හා බලධාරීන් නිසිලෙස දැනුවත් නොවීම නිසාවෙන් වර්තමානය වන විට බොහෝ කාර්මික උරුමයන් විනාශ වී යමින් පවතී. පුරාවිද්‍යා පනතට අනුව වසර සියය ඉක්මවූ කාර්මික උරුමයන් මහනුවර හා තදාශ්‍රිත ප්‍රදේශයන්වල පවතින බැවින් එම උරුම පුරාවිද්‍යා ස්ථාන හා පුරාවස්තූන් බවට පත්කළ යුතු බව මෙම පර්යේෂණය තුළින් යෝජනා කරයි.

උපකාරානුස්මෘතිය

වත්මන් පුරාවිද්‍යා අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්තුමා වන මහාචාර්ය අනුර මනතුංග මහතාට, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලයේ හිටපු අංශාධිපතිතුමා ඇතුළු ආචාර්ය මණ්ඩලයට, දුම්රිය දෙපාර්තුමේන්තුවේ නිලධාරීන්ට, මහනුවර මහාමාර්ග හා මාර්ග සංවර්ධන අධිකාරියේ නිලධාරින්ට, මධ්‍යම නියෝජ්‍ය තැපැල්පතිතුමිය ඇතුළු කාර්ය මණ්ඩලයට, මහනුවර පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තුමේන්තුවේ හා මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදලේ නිලධාරීන්ට, මහනුවර ලේඛනාගාරයේ නිලධාරීන්ට, තේ කර්මාන්තශාලා හිමියන්ට, මහනුවර මෝටර් රථ හිමිකරුවන්ට, මාගේ දෙමාපියන්ට හා නන් අයුරින් උපකාර කළ සැමට මෙම ලේඛකයාගේ කෘතවේදීත්වය හිමිවේ.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

ජයවර්ධන, එස්. කේ. (2014) "වත්තේගම සැඟවුණු තොරතුරු", නවරත්න ප්‍රින්ටර්ස්, වත්තේගම.

ජයසිංහ, විශ්ව ශ්‍රී. (2022) "මධ්‍යම පළාත ආශ්‍රිත සමාජ - ආර්ථික ක්ෂේත්‍රයන්ට බලපෑ යටත් විජිත සමයේ ඉදිවූ දුම්රිය ස්මාරක", සාරථී 2022, සංස්කෘතික කටයුතු දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම පළාත.

ජයසිංහ, විශ්ව ශ්‍රී. (2022) "ශ්‍රී ලංකාවේ මහාමාර්ග ආශ්‍රිත කාර්මික ස්මාරක පිළිබඳ අධ්‍යයනයක්", රුහුණු විශ්වවිද්‍යාලීය වාර්ෂික පර්යේෂණ සමුළුව 2022, මානව ශාස්ත්‍ර හා සමාජ විද්‍යා පීඨය, රුහුණු විශ්වවිද්‍යාලය.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

ජයසිංහ විශ්ව ශ්‍රී. (2022) “බ්‍රිතාන්‍යය යුගයේ භාවිත කළ යන්ත්‍ර පිළිබඳ කාර්මික පුරාවිද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයක්”, දෙවන පර්යේෂණ සමුළුව, මානව ශාස්ත්‍ර හා සමාජ විද්‍යා පීඨය, රජරට විශ්වවිද්‍යාලය, ශ්‍රී ලංකාව.

ද සිල්වා, ආර්. (2005) “ශ්‍රී ලංකාවේ තේ ඉතිහාසය”, සමන්ති ප්‍රකාශන, ජා ඇල.

මද්දුමබණ්ඩාර, සුනන්ද. (2018) “බ්‍රිතාන්‍යය යටත් විජිත යුගයේ ශ්‍රී ලංකාවේ ආර්ථිකය”, විද්‍යාලංකාර ප්‍රින්ටර්ස්, කැලණිය.

මුණසිංහ, ඉන්ද්‍රාණි. (2000) “ශ්‍රී ලංකාවේ මාර්ග ප්‍රවාහනය (අනුරාධපුර යුගයේ ආරම්භයේ සිට යටත් විජිත යුගය අවසානය තෙක්)”, ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ, කොළඹ 10.

Administration Reports, Ceylon in Railway for the years 1903, 1904, 1908, 1912, 1913, 1917, 1918, 1919, 1920, 1925, 1930, 1934 Ceylon Government press.

Akbarali, A. (2013) “Vintage and Classic Cars in Ceylon”, Hermitage, Colombo.

Balasingham, S. V. (1968) “The administration of Sir Henry Ward, Government of Ceylon, 1855 – 1860, Thisara Publication, Dehiwala.

Bingham, P.M. (1921) “History of the Public Works Department Ceylon (1796 – 1913) vol I”, Government Printer.

Henry, W. Cave. (1910) “Ceylon along the rail track the Ceylon Government Railway – Second edition 2002”, Visidunu Publication, Boralesgamuwa.

Jayasinghe, Vishwa Sri. (2021) “An Industrial Archaeological study of bridges built during the British period in Kandy and suburbs (Based on selected sites), Trivalent 2021, Department of Archaeology, University of Kelaniya.

Jayasinghe, Vishwa Sri. (2022) “A study of companies that produced civil engineering and mechanical technology heritage in Sri Lanka during the British period” *Yugathara* 2022, Center for Heritage studies, University of Kelaniya.

Kodithuwakku, K. (1997) “Road Bridge in Sri Lanka (1800 – 1950”), Unpublished M.A. Thesis, Postgraduate Institute of Archaeology, Colombo.

Kodithuwakku, K. (1997) “Cast Iron Stand Pipes in Matale – Dambulla Area”, Unpublished Research report.

Manathunga, S.B. (2017) “Brick made arched bridges, culverts, tunnels along the Railways in 19th Centuary Sri Lanka (Unpublished)”, University of Kelaniya.

The Ceylon Government Railway 1864 – 1964. (1964) The Ceylon Government Railway, Colombo.

සම්මුඛ සාකච්ඡා

පී. ජයසූරිය මහතා, ප්‍රධාන ඉංජිනේරු, 2020. 08. 06

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

The Journal of Archaeology and Heritage Studies (JAHS) 8 (I) 2021: 39 - 45

The Journal of

Archaeology & Heritage Studies

Journal Home page https://fssh.rjt.ac.lk/index.php/jahs-about/

Research Paper

Origin of Srilankan Art: Sculptures of Frontspiece (Ayaka)

Senarth Bandara Dissanayake [1]

1. Former Director General of Department of Archaeology, Former President of Sri Lanka Council of Archaeologists, Former President of ICOMOS Sri Lanka (International Council on Monuments and Sites - Sri Lanka) senarathd1961@gmail.com

ARTICLE INFO

Article History:
Received 31 December 2022
Accepted 31 May 2023
Available online 01 October 2023

ABSTRACT

The frontspiece of a dagoda is a protrusion, projecting from next to the dome. These mark prime examples of Sri Lankan art of sculpture, decoratively depicting symbols. The fronspieces survive intact at Kantaka Chetiya in Mihintale, Mirisavetiya Dagobas and Abhayagiriya Dhakshina Stupa in Anuradhapura and Digavapi near Ampara. There are remains to be seen at Yatala Dagoba in Tissamaharama and Mangala Maha Chetiya in Seruwawila as evidence of the existence of frontspieces in the past. The eastern frontspiece is the best out of the frontspieces at Kantaka Chetya, Mihintale which, according to Dr. Senerath Paranavitana, are the most ancient of the frontspieces and belong to 1st -2nd century AD. Although these are considered the oldest sculptures in Sri Lanka, there would have been previous constructions made of perishable material like wood and clay, serving as examples to the later granite frontspieces. Most of the sculptures in the frontspieces bear a connection to the Ashta Mangala symbols which depict water, fertility and wealth. The dagoba represents the physical relics of Lord Buddha among the Uddeshika and Paribhogika aspects. In most instances, Ashta Mangala are connected to doorways, the intention being to wish the person passing through the doorway Sri prosperity and prosperity in wealth Sri Samurdhi and Dhana samurdhi. Therefore, it could be considered that the fronstpiece (Vahalkada) means a doorway. The use of words Ayaka, Adimukha, as well as Vahalkada, in written sources signifies a doorway. Furthermore, the model of a building on top, considered as the most important part of a frontspice, could be identified as a triple door platform. At several places, including Sigiriya, similar triple doors are to be seen. The fronstpiece is an important part constructed to convey the devotees, by means of symbols and in a circumlocutory way, towards the holy relics inside the inner chamber of the dagoba.

Key words: *Frontspiece (ayaka), dagoba, sculptures*

වාහල්කඩ කැටයම් : ශ්‍රී ලාංකේය කැටයම් කලාවේ අක්මුල්

1.හැඳින්වීම

ලාංකේය කලා ශිල්ප පිලිබඳ අධ්‍යයනයන්හිදී වාහල්කඩ කැටයම් වලින් ලැබෙන පිටිවහල අතිශය වැදගත් ය. මේවා මුල්ම ලාංකේය කලා නිර්මාණ සේ සැලකීම ඊට හේතුවයි. මේවා දෙස සෞන්දර්යාත්මක දෘශ්‍යී කෝණයෙන් බැලීමට අතිරේකව එවකට ලංකාවේ පැවති ආගමික විශ්වාස පිලිබඳ අවබෝධයක් ලබා ගනු වස්ද සැලසෙනුයේ අපමණ මෙහෙවරකි.

කණ්ඨක චෛතියේ නැගෙනහිර වාහල්කඩත් මිරිසවැටියේ දකුණු වාහල්කඩත් මැනවින්ම සුරක්ෂිත වාහල්කඩ සේ සලකනු ලැබේ. මිහින්තලේ කණ්ඨක චෛතියේ වාහල්කඩවලට පරිබාහිරව අනුරාධපුර මිරිසවැටිය, දකුණු දාගැබ, ජේතවනය, අභයගිරිය මෙන්ම අග නගරයෙන් බැහැරව පිහිටි තිස්සමහාරාම යඨාල දාගැබ, අම්පාරට නුදුරු දීඝවාපිය යන තැන්හි වාහල්කඩ අවශේෂ දක්නට ලැබේ. වාහල්කඩ යන දාගැබ් අංගය සෑම පැරණි දාගැබකටම එක් කරනු වෙනුවට තෝරාගත් දාගැබ් කිහිපයකට පමණක් ආදේශ කරන ලද්දේ ඇයිද යනු නොපැහැදිලිය. මිහින්තලේ කණ්ඨක චෛතියේ වාහල්කඩ ක්‍රිස්තු වර්ෂ 1 හෝ 2 සියවස්වලට අයත් විය හැකි බව මහාචාර්ය සෙනරත් පරණවිතානයන්ගේ නිගමනයයි. මේ අනුව ලංකාවේ අනෙකුත් දාගැබ්වල වාහල්කඩ කැටයම් ඉන් පසු කාලවලට අයත් විය යුතුය.

දාගැබ් වාහල්කඩේ මූලික සැලැස්ම හා කැටයම් අන්තර්ගතය අඩු වැඩි වශයෙන් සියලු වාහල්කඩ නිර්මාණයන්හි සමානය. එබැවින් එක් වාහල්කඩක් සඳහා දෙනු ලබන අර්ථ නිරූපණයන් අනෙත් වාහල්කඩ සඳහා ද මුලුමනින්ම හෝ යම් පමණකට ආදේශ කළ හැකි ය. මීට අතිරේකව ලාංකේය කලාවේ අක්මුල්

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

සෙවීමට ද එහි විකාශය හඳුනා ගැනීමට ද කණ්ඨක චේතියේ වාහල්කඩවලින් ලැබෙන්නේ අනගි පිටිවහලකි.

මේ නිගමනය මත පිහිටා ලංකාවේ හොඳම වාහල්කඩ නිර්මාණය සේ සැලකෙන මිහින්තලේ කණ්ඨක චේතියේ වාහල්කඩ මෙම අධ්‍යයනය සඳහා යොදාගනු ලැබ ඇත. ඒ අනුව මෙහි ඉදිකිරීම් ස්වභාවය මෙන්ම වාහල්කඩකින් මතුවන සංකේතාර්තය පිළිබඳව පාඨකයාට යම් වැටහීමක් ලබා දීම මේ ලිපියේ අරමුණ වන්නේය.

2. පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

මෙය ක්ෂේත්‍ර දත්ත රැස්කිරීමෙන් හා එම දත්ත පැරණි සාහිත්‍යමය හා පුරාවිද්‍යාත්මක මූලාශ්‍ර ආධාරයෙන් අර්ථනිරූපනය කොට සිදු කරනු ලබන අධ්‍යයනයකි. මිහින්තලේ කණ්ඨක චේතියේ වාහල්කඩට පසුකාලීන වූ වාහල්කඩ ද වාහල්කඩේ මූලාදර්ශ සේ සැලකෙන ඉන්දීය උදාහරණ ද යම් පමණකට මෙම අධ්‍යයණයෙහිදී අවධානයට යොමු කරනු ලැබ ඇත.

අනුරාධපුරයෙහි හා මිහින්තලයේ දාගැබ්හි ඇති කැටයම් ලාංකේය කැටයම් කලා නිර්මාණ අතර ඇති ඉපැරණිතම නිදසුනක් ලෙස සලකනු ලැබේ. මේ කරුණ මත වාහල්කඩ කැටයම්, ලංකාවේ කැටයම් කලා නිර්මාණයන්හි මූලාකෘතීන් පිළිබඳ අධ්‍යයනයන් උදෙසාත්, පශ්චාත් කාලීනව කැටයම්වල ඇතිවූ විකාශණයන් හඳාරනු සඳහාත් මහගු මූලාශ්‍රයන් බවට පත්වේ.

3. ප්‍රතිඵල සාකච්ඡාව

අනුරාධපුරයේ අභයගිරි, ජේතවන, රුවන්වැලි හා දක්ඛිණ ථූපයන්හිත්, මිහින්තලයේ කණ්ඨක චේතියේත් වාහල්කඩ කැටයම් මෙතෙක්ම දක්නට හැකිය. මිරිසවැටි දාගැබේ බටහිර වාහල්කඩත්, මිහින්තලේ කණ්ඨක චේතියේ වාහල්කඩ කිහිපයකුත් මේ අතුරින් වඩාත් මැනවින් නිරුපද්‍රිතව පවත්නේ ය. එහෙත් මෙම වාහල්කඩ නිර්මාණ සියල්ල එක්ව ගත් කල්හි ඒවායේ නිර්මාණය, සැලැස්ම හා කැටයම් ඇතුළු සැරසිලි අංගයනුත් එකිනෙකට එපමණට වෙනස් නොවේ. වාහල්කඩවල මිණුම් හා සැරසිලිවල ඇති අවශ්‍ය වෙනස්කම් කිහිපයක් හැරුණු කොට, අනුරාධපුරයෙහි හා මිහින්තලයේ ඇති වාහල්කඩ නිර්මාණ මෙසේ එකිනෙකට ඉමහත් ලෙස සාදෘශ්‍යරූපී වීමෙන් පෙනෙන්නේ (පරණවිතාන 1963 : 38), මේවා නිමවූ ශිල්පීන් අතර, වාහල්කඩ නම්වූ දාගැබ් අංගය නිමවීමේදී එක්තරා පොදු සම්මුතියක් පැවති වගයි. මේ හේතුව මත එක් වාහල්කඩක නිර්මාණය පිළිබඳ අදහස් හෝ කැටයම්වල සංකේතාර්ථය පිළිබඳව සළසනු ලබන අර්ථ නිරූපණයක් බොහෝදුරට අවශේෂ වාහල්කඩ නිර්මාණ කෙරෙහි ද අනන්‍ය සාධාරණ බවට පත්වෙයි. මිහින්තලේ කණ්ඨක චේතියේ කැටයම් වලට වඩා පරිණත අවස්ථාවකට (අයත් කැටයම් තුළින් අභයගිරි දාගැබේ වාහල්කඩ සැරසී ඇති බව උදාහරණ ලෙස ගතහොත්, වාහල්කඩ නිර්මාණයෙහි සැරසිලිවල එක්තරා විකාශණයක් හඳුනාගත හැකිවන මුත්, වාහල්කඩවල ගෘහ නිර්මාණමය විකාශණයක් හෝ සැරසිලි පිළිබඳ ප්‍රබල විකාශණයක් හෝ හඳුනාගත හැකිවී නොමැත. කෙසේ වුවද අනුරාධපුර වාහල්කඩවල ඇති කැටයම් සියල්ලෙහිම පාහේ ඉන්දියාවේ සාංචි, භාර්හුත් හා විශේෂයෙන්ම ආන්ද්‍ර (අමරාවතී) යන තැන්හි ඇති මුල්ම ඉන්දීය පෙතලි රූ කැටයම්වල ආභාෂය නොමඳ ය. ස්තූප වාහල්කඩේ මූලාදර්ශය පවා ඉන්දියාවේ ක්‍රිෂ්ණ නදී බඩ ඇති අමරාවතී ස්තූප අනුසාරයෙන් සපයා ගත්තක් බව පරණවිතාන (1963 : 48 - 49) නිගමනය කරයි. මෙම කලා හා ගෘහනිර්මාණ ආභාෂයන් තුළින් ද සාධක එළවෙන පරිදි වාහල්කඩ හා ඒවායෙහි වූ කැටයම් මුල්ම ලාංකේය කැටයම් කලා නිදසුන්සේ සැළකීමේ බාදාවක් නොපෙනේ.

වාහල්කඩ නම් වූ ස්තූප අංගය දාගැබට එක කරන ලද්දේ දාගැබ නිර්මාණය කරන ලද මුල්ම අවස්ථාවේ නොවන බව ස්මිදර් (1897 : 21), පරණවිතාන (1963 : 46 - 43) වැනි විද්වතුන් විසින් පෙන්වා දී තිබේ. එහෙත් මහාචාර්ය පරණවිතාන "වාහල්කඩවල් ලංකාවේ ස්තූප නිර්මාණය පිළිබඳව දෙවන සියවසේදී පමණ ඇති වූ නව විකාශනයක් ද එසේ නැතහොත්, මීට වඩා චාම් ලෙස දිරාපත්වන සුළු ද්‍රව්‍යයන්ගෙන් තනා තිබූ වාහල්කඩවලට සමාන වූ පැරණි නිර්මාණයක් වෙනුවට ඉදිකරවන ලද ඒවාද කියා සිතීමට කරුණු නොමැතිය." (1963 - 47) යි පවසමින් තමා මේ පිළිබඳව උපන් අවිනිශ්චිත බව ද සටහන් කරයි. වාහල්කඩක ඇති සුවිශේෂ නිමාව හා එහිවූ කැටයම්, චිත්‍ර ආදී සැරසිලි අංග කෙරෙහි දක්වන ලද විශේෂ අවධාරණයෙනුත් පෙනෙන්නේ, වාහල්කඩක් දාගැබක වැදගත් අංගයක් ලෙස සළකන ලද බවකි. මිහින්තලේ කණ්ඨක චේතිය වාහල්කඩ වැනි ලංකාවේ ඉපැරණිතම කැටයමින් සැරසුණු චෛත්‍ය අංගයක්, පිරික්සීමෙන් පෙනෙන්නේ එම අංගයෙහි කදිම නිමාවත්, එහි වූ කැටයම්වල මනා සංඝටනයන් සංවිධානයකින් හෝ පළපුරුද්දකින් තොරව ලැබිය නොහැකි වගයි. පරවිතාන (1963 : 48) සිතන පරිදිම ලංකාවේ, වාහල්කඩවලට මූලාදර්ශයන් ඉන්දියාවේ ආන්ද්‍ර ස්තූපයන්හි ආයක නම් අංගය කෙරෙන් සැළසෙන්නට ඇති නමුදු, ලංකාවේ වාහල්කඩ, ආන්ද්‍ර ස්තූපයන්හි " ආයක" නම් අංගයෙහි නිර්මාණ සමග ඇත්තේ සුළු සමානකමක් බව පරණවිතානම පිළිගනී. ආයක යන ආන්ද්‍ර ස්තූපයනට යාබඳ ගෘහාංගය ස්තූපයෙන් පිටතට නෙරා එන වේදිකාවක් මතින් නැගෙන කුළුණු පහකින් යුත් නිමවුමක් විය (Barrett 1954 : PL.II-III). අප හමුවේ පවත්නා මෙවැනි විශිෂ්ට සංවිධානමය සැළැස්මකින් හෙබි වාහල්කඩවලට සාකල්‍යයෙන්-ම සමවන ගෘහාංගයක් ඉන්දියාවේ හෝ ලංකාවේ දක්නට නොලැබීමෙන් පෙනෙන්නේ වාහල්කඩට ඇතුලත් සැරසිලි හා වාහල්කඩක සැළැස්ම පිළිබඳ ගෞරවයන් ලාංකිකයා විසින් දිනාගනු ලබන බවයි. මෙම වාහල්කඩ නිමවූවන්, හුණුගලින් හා ගඩොලින් මෙවැනි විශිෂ්ට නිර්මාණයක් කිරීමේ දැනුම එකවරම අත් කොට ගන්නා ලදැයි සිතිය නොහැකි-ය. එබැවින් අප හමුවේ අද දක්නට ඇති වාහල්කඩ නිර්මාණයන්, ඊට කලින් සිට පැවති මීට සමවන දාගැබ අගයක දියුණු අවස්ථාවකට අයත් එකක් බැව් සිතීම අනුචිත නොවිය හැක ය. එහෙත් මෙම වාහල්කඩවලට මෙවැනි අසංවර්ධිත මූලාකෘති වීනම් ඒවා අද එහි දක්නට නොහැකි ය. මීට සැළසිය හැකි එකම විසඳුම නම් මම වාහල්කඩවලට මූලාදර්ශයන් වූ දැවමුවා මෙවන් නිර්මාණයක් මෙම වාහලකඩ පිහිටි ස්ථානයෙහි මුල සිටම පවතින්නට ඇති බවයි. මෙම

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

දැවමුවා මූලාකෘතීන්හි පැතලි ලෙස නෙළා තිබෙන්නට ඇති කැටයම්, වාහල්කඩ ගලින් හා ගඩොලින් නිමවන්නට වූ පසු ඊට ආරෝපණය කරන්නට ඇත.

චෛත්‍යයක ගඩොළුමය ගර්භයත්, සෙල්මුවා යූපස්ථම්භයත් හැරුණු කොට ඡත්‍ර හා සිවුරැස් කොටුවත් (හර්මිකා), පේසාවලලුවල මූලාදර්ශ සේ සැලකෙන කුච්ඡවේදී හා මුද්ධවේදී නම් වූ ප්‍රදක්ෂිණා පථයනට සබඳව පිහිටි ගරාදි වැටවලුත් මුල්කාලීන ස්තූපයන්හි දැවයෙන් නිර්මාණය කොට තිබීමෙන් පෙනෙන්නේ දාගැබකට සබැඳිවූ දැවයෙන් නිර්මාණය කිරීමේ හැකියාව ඇති සැම උප අංගයම දැවයෙන් නිර්මාණය කරන ලද බවයි. අර්ධවෘත්තාකාර හැඩය හා සුවිසල් බවත්, යූපස්ථම්භය සෙල්මුවා නිර්මාණයක් විය යුතු බවට වූ එවකට ඇතැම් විට තිබෙන්නට ඇති සාම්ප්‍රදායික අදහසුත් නිසා, දාගැබක යථෝක්ත අංග දැවයෙන් නිමවීමට හැකිවුයේ නැත. එහෙත් වාහල්කඩ වැනි කුඩා පරිමාණයේ ගෘහාංගයක් ඉතා පහසුවෙන් දැවයෙන් නිර්මාණය කිරිමේ හැකියාවක් සැළසෙන අතර, ඡත්‍ර, හර්මිකා හා වේදී යනාදී විශේෂ අංගයනුත් දැවයෙන් නිමවූ බැව් සළකන කළ වාහල්කඩ දැවයෙන් නිමවන්නට ඇතැයි සිතීම අපහසු නොවේ.

වර්තමානයේ අප හමුවේ පවත්නා ශෛලමය වාහල්කඩ නිර්මාණයෝ බෙන්ජමින් රෝලන්ඩ්ගේ (1959 : 200) අදහසට අනුව ක්‍රිස්තුවර්ෂ 3-4 සියවස් අතරටත්, පරණවිතානට අනුව (1963 : 46) ක්‍රිස්තු වර්ෂ 2 සියවසටත් අයත් වෙයි. අභයගිරි දාගැබේ වාහල්කඩකින් ලැබුණු ලේඛණයකට අනුව කණිට්ඨ තිස්ස (ක්‍රි: ව: 226 - 244) රජු විසින් එහි "චතර අයක" කරවන ලද වග කියා තිබේ. (EZ. 1,255) රුවන්වැලි දාගැබ වාහල්කඩකින් ලැබුණු ලේඛණයක් අනුසාරයෙන් මෙම වාහල්කඩ ක්‍රි: ව: 1 - 2 සියවස් වලට අයත් වෙතැයි පවසමින් පරණවිතාන (1963 : 53) තමා ඉහත පවසන ලද ක්‍රි: ව: 2 සියවස කාලයෙන් මඳක් ඔබ්බට ගොස් වාහල්කඩවල කාලය සෙවීමට යත්න දරා තිබේ.

වාහල්කඩ නම් දාගැබ උප අංගය දාගැබකට එක්කරනා ලද්දේ කවර අභිමතයකින් ද යන්න පිළිබඳ ව විද්වත්හු නානා විධ අදහස් පළ කරති. ''වාහල්කඩවලින් ඉටු වූ කාර්යය තවමත් සතුටුදායක ලෙසින් පහදාදී නොමැත. ඒවා පේස වළලු වලට නැගීමට තනා තිබූ පියගැට පෙළවල් සඳහා කරන ලද ආවරණ යයි යෝජනා කර තිබේ. එහෙත් ස්මිදර් මහතා විසින් පෙන්වා දී ඇති අයුරු රුවන්වැලි සෑයේ සහ අනෙක් චෛත්‍යවල මෙන් මිරිසවැටි දාගැබේ පියගැට පෙළවල් තනා තිබුණේ වාහල්කඩවල පිටුපසින් නොවේ. කණ්ඨක චෛත්‍යයෙහි ඉහළ පේසාවන්ට නැගීම සඳහා ගඩොලින් බැදි පියගැට පේළි තනා තිබුණි. ඒ දකුණු වාහල්කඩෙහි නැගෙනහිර පැත්තෙනි. ඒ නිසා මේ සමයෙහි කැටයම් කළ මල්කම් සැරසිළි කොටසක් වැසී තිබේ. පියගැට පේළි තනා ඇත්තේ වාහල්කඩ තැනීමෙන් පසුව බව මින් පැහැදිලි වේ. එබැවින් වාහල්කඩ තනවන ලද්දේ එය නිම වූ කාලයේදී නොතිබුණු චෛත්‍යාංගයක, ආවරණයක් පිණිස නොවිය යුතුය. පාකර් මහතාගේ අදහස පරිදි වාහල්කඩ වූකලී ඊට ඉදිරියෙන් සෑමළුව මත පිහිටුවන ලද ශෛලමය පුෂ්පාසන (මලසුන්) සඳහා කළ ආරක්ෂක පසුතල විය. ස්මිදර් මහතා විසින් මෙම චෛත්‍යාංගය හැඳින්වීම පිණිස යොදා ඇති ප්‍රොන්ටිස්පීස් (Frontispiece) යන වචනය අනුචිත යැයි පාකර් මහතාගේ මතය විය. එහෙත් මෙහි සඳහන් වූ මලසුන් නියම වශයෙන් ම වාහල්කඩවලට වඩා පසු කාලයේදී නිමවන ලද බව යට දැක්විණ. ඒවා පැරණි මලසුන් වෙනුවට අභිනවයෙන් තැන ඒවා යයි අදහස් කළද මලසුනේ උපාංගයක් ලෙස සලකා එහි පසුතලයක් වශයෙන් ඉදිකරන ලද නිර්මාණාංගයක් වූ වාහල්කඩ මලසුනට වඩා විසිතුරු ලෙස අලංකාර කරන්නට ඇතැයි සිතිය නොහැකි ය. ඇතැම් ලේඛකයන් විසින් වාහල්කඩවල් ගර්භ ගෘහ (Chapal) හෙවත් පූජාසන (Altar) නමින් හඳුන්වනු ලැබේ (පරණවිතාන 1963 :47)". මහාචාර්ය පරණවිතානගේ අදහස වුයේ ලංකා ස්තූපයේ වාහල්කඩ පිළිබඳ අදහස ඉන්දියාවේ අමරාවතී පෙදෙසේ ක්‍රිෂ්ණ නදීබඩ ස්තූපයන් හී වූ "ආයක" නම් අංගය තුළින් සළසා ගත් වගයි. "ආයක" යන්න "දෙරටුව" ලෙස බර්ජස් විසින් අරුත් බිඳ ඇති අතර, අමරාවතී ස්තූපයන්හි "ආයක" යන්ගෙන් ප්‍රභවය විනැයි සැළකෙන ලක්දිව ස්තූපයන්හි " වාහල්කඩ" යන වදනෙහි අරුත දොරටුව යනුයි. අමරාවතී ස්තූපයන්හි වූ "ආයක" යන්නම පූර්ව ''ආ" කාරය භ්‍රෂ්ව කොට ලක්දිව ස්තූප වාහල්කඩ විෂයෙහි "ආයක" ලෙස වහරනු ලැබූ බව අභයගිරි වාහල්කඩකින් ලැබුණු කණිට්ඨතිස්ස රාජ්‍ය කාලයට අයත් ශිලා ලේඛණයෙන් පැහැදිලි වෙයි.

වංශකතාවේ මේ අංගය හැඳින්විමෙහිලා යෙදෙන "ආදීමුඛ" යන්නෙහි අරුතද "අයක" යන්නට හෝ දොරටුව යන අරුතට හෝ වෙනස් නොවේ. වාහල්කඩ හා ''අයක" යන්නෙහි දොරටුව යන අරුතත් ඇතැයි පරණවිතාන පිළිගෙන තිබෙන මුත්, වාහල්කඩ දාගැබකට එක් කරන ලද්දේ දාගැබක් පර්වතයක අනුරුවක් බවට පැමිණවීමේ අරුතකින් බව අවධාරණය කර තිබේ. (පරණවිතාන 1963 : 54) මහා+වංශයේ වාහල්කඩ හැඳින්වීම සඳහා එක්තැනක යෙදි ඇති " ආදිමුඛ" යන්න ලේඛකයා අතින් සිදු වූ දෝෂයක් විය හැකි වග පවසන පරණවිතාන, එය "අද්දිමුඛ'' කියා නිවැරදි වුවහොත් ඉන් පර්වත මුහුණත යන අරුත නිපදෙන බව පවසයි. ඔහු පවසන පරිදි ස්තූපය සතර පස ඇති වාහල්කඩවල පැති තවදුරටත් අඛණ්ඩව දෙපසට ගලා යන්නට සැලැස්වුව හොත් දාගැබක ආකෘතිය සිවුරැස් වනු ඇත. වාහල්කඩ සතර සතරපස යොදන ලද්දේ දාගැබේ වූ පැති හතර හා එහි සිවුරැස් බවත් මූර්තිමත් කිරීම පිණිස බව පරණවිතානගේ අරුත් දැක්වීමේ සාරයයි.

වාහල්කඩ යන වදනෙහිත්, මෙම නිර්මාණය හඳුන්වනු සඳහා ඉන්දු හා ලාංකේය මූලාශ්‍රයන්හි යෙදෙන "ආයක", "අයක", "ආදීමුඛ" ("ආදි" යනු "ඉදිරියෙන් වූ '' යන අරුතත්, "මුඛ" යනු විවරය හෝ දොරටුව යන අරුතත් ගෙනදේ. මෙය එක්ව ගත් කල්හි "ඉදිරි දොරටුව" යන්නට සම අරුතත් නිශ්පන්න කෙරෙයි) යන වදන්වල දොරටුව යන තේරුම ඇතැයි සළකන කළ, වාහල්කඩ නම් වූ මෙම නිර්මාණය දොරටුවක් හා සමීප ඇසුරක් පැවැත්වූ වග පිළිගත හැකි කරුණකි. සැබවින් ම වාහල්කඩක් යනු දොරටුවක් සංකේතවත් කෙරෙන ඉදිකිරීමක් වූවගට සාධක, වාහල්කඩ නිර්මාණ සැළැස්ම තුළින් මෙන් ම, එහි සැරසිළි අංග ළින්ද උකහා ගත හැකි ය

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

අපි මේ පිළිබඳ විවරණයකට පළමු වාහල්කඩක සාමාන්‍ය සැළැස්ම දෙස අවධාණය යොමු කිරීම සුදුසු ය. දාගැබෙන් ඉදිරියට නෙරා එන ප්‍රක්ෂේපණයක් වන වාහල්කඩෙහි වඩා ඉදිරියට නෙරා එන මධ්‍ය ප්‍රක්ෂේපණයක් ද, ඊට පරිවාර වශයෙන් දෙපස පිහිටි පසුපසට පැන්නුනු ප්‍රක්ෂේපණ ද්වයක් ද වේ. දෙපස ප්‍රක්ෂේපණ ද්වය සීමාවනුයේ වාහල්කඩ දෙපස සිටුවා තබන ලද කැටයමින් සරහන ලද ස්ථම්භ දෙකකට ය. මෙම එක් එක් උස් කැටයම් කුළුණක් පාමුල තවත් නොඋස් කැටයම් පුවරුවක් බැගින් දක්නා ලැබේ. වාහල්කඩක යටින්ම පිහිටියේ එහි පාදම් කොටස ලෙස සැලකිය හැකි කැටයමින් එපමණට ආඪ්‍ය නොවන හුණුගල්මුවා කොටසකි. එය මත වූ හුණුගල්මුවා කොටස තිරස් අතට දිවෙන පටි මගින් පනේල අටකට බෙදා තිබෙයි. මෙහි පහතම පනේලයෙහි උක්කුටුකයෙන් හිඳින ඇත් රූ පෙලක් නෙළා තිබෙන අතර, ඊට ඉහළින් පිහිටි පනේල තුන බිතු සිතුවමින් සරහා තිබිණ. පස්වන පනේලයෙහි වූයේ මකර මූවකින් නික්ම ගොස් උඩට විවෘත වන බිතු කුළුණුවලින් සැදුම් ලබන ''මකර ශීර්ෂ ධර' නමින් හැඳින්වෙන රූකම් පෙළකි. ඊට ඉහතින් පිහිටි පනේල තුන නැවතත් සිතුවමින් සරහනු ලැබ තිබිණි. කණ්ඨක චේතියේ වාහල්කඩ වල මෙම පනේල වෙන් කරන පටි පියුම්පෙති, ගිනිදැල්ල හෝ පලාපෙති, චෛත්‍ය කාවාට, හංස, වාමන හා ගරාදිවැට අපෝන්නත රූකම් තුලින් සරහා තිබිණි. මිරිසවැටි වාහල්කඩවල වාමන පෙළ නොදක්නා ලැබෙනමුත්, එහි ඒ වෙනුවට ඇත්, අස්, සිහ, ගව යන සිවුපාවනුත් මිනිසුනුත් එක පෙළට දිවයන අයුරේ කැටයම් තීරයක් යොදා තිබේ. හුණුගලින් නිමවා ඇති ඉහත කී කොටස්වලින් සැදි වාහල්කඩෙහි උපරිභාගය සැකසුනේ ගඩොලින් නිමවන ලද එකිනෙකට බැඳි විමාන තුනක අනුරුවකිනි. වෙනත් ලෙසකින් කිවහොත් හුණුගල්මුවා පහළ කොටස නිමවන ලද්දේ උඩින් ම පිහිටි මේ විමානයට පදනමක් වශයෙනි. මෙනයින් වාහල්කඩේ වඩා වැදගත් කොටස වනුයේ ඉහළම පිහිටි මෙම විමාන ආකෘති විය යුතුය. ''කණ්ඨක චෛත්‍යයේ (වාහල්කඩෙහි) උපරිභාගය තනි ගඩොලින් සෑදු විමාන තුනකින් යුක්ත විය. වාහල්කඩෙහි ගල් අල්ලා තනන ලද කොටස මේ විමාන තුන සඳහා අධිතාලමක් වශයෙන් යෙදුණු බව පෙනේ. එහි ඉදිරියට නෙරූ කොටස මත පිහිටි මධ්‍ය විමානය සැළැස්ම අතින් ආයතය. දෙපස පිහිටි විමාන දෙක චතුරශ්‍රාකාර සැළැස්මෙන් යුක්ත වන අතර ඒවායේ පාද බොරදම්වලින් සහ කපෝත බොරදම්වලින් යුක්ත වූ සණ බිත්තිවල මාර්ගයෙන් මධ්‍ය විමානයට සම්බන්ධ වේ. විමානයේ පාදම් ද බොරදම් සහිත විය. එක් එක් විමානයක තුන් පැත්තක බිත්ති කුළුණු (කුඪ්‍ය ස්ථම්භ) මගින් සැදි පඤ්ජරය (එක් පැත්තක තුන බැගින්) බැගින් දක්නා ලැබේ. ප්‍රධාන විමානයේ ඉදිරි පාර්ශ්වය මැද පිහිටි පඤ්ජරය ගැඹුරු ය. සෙසු පඤ්ජර ගැඹුරු නොවේ. ඒ එක් එක් පඤ්ජරයක දෙවියෙකුගේ හෝ දේවතාවියකගේ හෝ හිදි පිළිමයක් පිහිටුවා තිබුණි..... (පරණවිතාන 1963 : 41)."

වාහල්කඩ මත පිහිටි මෙම විමාන දිව්‍ය වාසභවනයන්හි මනොමය ප්‍රතිමූර්ති විය හැකි බැව් සළකන ලද නමුත්, මේවා දිව්‍යමය වාසභවනයන් බැව් දැක්වීමට ඇති සාධක ප්‍රමාණවත් නොවේ. සැබැවින්ම මෙහි ඇත්තේ එක් එක් විමානයකට එක් දොරටුවක් බැගින් වූ දොරටු තුනක් පමණකි. මේවා නිමවූවන්ට දිව්‍යමය වාසභවනයක් දැක්වීමට අවශ්‍ය විනි නම්, මේවායෙහි දොරටු වලට අමතරව එවැනි භවනයක් බැව් දැක්වීමට ඇවැසි කවුළු සඳළුතල ආදී අංගයන් මීට එක්කරනු නිසැක ය. ලං ලංව පිහිටි මෙම විමාන තුනෙහි මධ්‍යය විමානය, දෙපස වූ විමාන ද්වය හා සබඳවූයේ බොරදමින් සැරසුණු සණ බිත්ති දෙකක මාර්ගයෙන් බව පරණවිතාණයේ ඉහත දැක්වූ විස්තරයෙන් පෙනේ.

මෙසේ විමානත්‍රය බිත්තිවල මාර්ගයෙන් සබඳව තිබීමෙන් පෙනෙන්නේ මේ ගොඩනැගිල්ල බිත්තියකට සබඳව ඉදිවූවක් බව ය. ද්වාර මණ්ඩපයක් නිතරම පිහිටියේ සීමා බිත්තියකින් පිරිකෙව් වූ බිමකට ඇතුළුවනු සඳහා ය. ඉහත කී විමාන ආකෘති තුන සබඳ කෙරෙනුයේ බිත්තියක මාර්ගයෙන් වීමෙන් පෙනෙන්නේ මින් අදහස් කරන ලද්දේ ද්වාර මණ්ඩපයක් බවයි. මධ්‍ය ප්‍රක්ෂේපණයක් හා එය දෙපස පිහිටි ප්‍රක්ෂේපණ ද්වයක් ද සහිතවන දොරටු තුනකින් යුත් ද්වාර මණ්ඩප තුනක් සීගිරි විනෝද උයනේ, ජල උද්‍යාන නම් වූ උපකොටසට ඇතුළුවනු සඳහා, ජල උද්‍යානය පිරිකෙව් කොට වූ බිත්ති මධ්‍යයෙන් ඉදිව පවත්නේය. මේ අතරින්ද වඩාත් විශිෂ්ට වනුයේ එහි බටහිර සීමාපවුර හරහා වූ ප්‍රධාන ද්වාර මණ්ඩපයයි. මෙය කෙතරම් වාහල්කඩ උපරි භාගයේ වූ විමානයන් සමග සාදෘශ්‍යරූපි වන්නේ ද යත් පරණවිතාන විසින් වාහල්කඩ විමානය පිළිබඳව ඉහත කළ විස්තරය සීගිරියේ මෙම ද්වාර මණ්ඩපය කෙරෙහි ද බොහෝ දුරට අනුකූලය. (දිසානායක 19865 : 17) මෙම ත්‍රිත්ව ද්වාර මණ්ඩප සංකල්පය සියමේ වින්ග්රායි චෛත්‍යය, කම්පුචියාවේ අංකෝර්හි කොහ්කෙර් විහාරය, වියට්නාමයේ යෙන්සෝ විහාරය, ෆෝර්බ්ඩෙන්හි රාජකීය මාළිගය වැනි අග්නිදිග ආසියාතික පුරාස්ථාන ආශ්‍රිතව ද දැකි ය හැකිවේ.

අනුරාධපුර යුගයට අයත් කැසිකිලිගල් හා කොරවක් ගල්වල ද පැරණි ද්වාරමණ්ඩපයන්හි ආකෘතීන් යැයි සිතිය හැකි අනුරූ නෙළා තිබෙයි. මින් පෙනෙන්නේ වාහල්කඩක උපරිභාගයෙහි වූ ගොඩනැගිලි හැඩය මනෝමය නිර්මාණයක් නොව, ලංකාවේ ප්‍රායෝගික ගෘහ නිර්මාණයෙහිදී ද්වාර මණඩපයක් ලෙස ප්‍රයෝජනයට ගත්තක් බවකි.

වාහල්කඩක් යනු දොරටුවක් නිරූපණය කරවන්නක් නම්, වාහල්කඩක යෙදෙන කැටයම් ආදී සැරසිලි ද ඊට අනුකූල වීම අවශ්‍ය සිද්ධියකි. වාහල්කඩක කැටයමින් වඩාත් අඪ්‍ය කොටස වූකලී, වාහල්කඩ දෙපස සිටුවා ඇති හුණුගල්මුවා කුළුණුයි. වර්ග කිහිපයකට අයත් කැටයම් කුළුණු මේ දාගැබ ඇසුරින් හමුවේ. අනුරාධපුර හා මිහින්තල දාගැබ් ඇසුරින් සුලභ ලෙසම හමුවන කැටයම් ස්ථම්භයන්හි යෙදෙනුයේ පුන්කළසක සිට අතුපතර වීහිදෙමින් ඉහළට නැගෙන රටාගත ශාඛයකි. මෙම රටාගත ශාඛයේ පහළම වූ දෙපසට විහිදෙන අතු ද්වයෙහි එකිනෙකට පිටුපා සිටගත් හස්ති යුගලය ද, ඊට ඉහළින් අතු ද්වයෙහි මිනිස් යුගලයක් ද මීළඟට අස්, මිනිස්, සිංහ, මිනිස්, ගව, මිනිස් යන පිළිවෙලට නැවතත් ඔවු නොවුන් යුගල වශයෙන් අතු පතරෙහි ලැගුම්ගෙන හිදිත්. ශාකයේ දළුව කෙළවර වනුයේ පිපි පියුමකි. මහාචාර්ය ඔස්මන් බෝපෙආරච්චි මහතාගේ අදහස

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

වනුයේ මෙහි මිනිස් රූප ලෙස පෙනෙන කැටයම් කියුපිඩ් නම් දෙවියාගේ බවත් මින් රෝම ආභාෂය මතුවන බවත් පවසයි (ඔස්මන් බෝපෙආරච්චි 2020 ඃ 72-73) මෙම පියුම මත ආසනාරූඪවූ මහේ+ශාඛ්‍ය පුද්ගලයෙකුගේ රුවකි.

මෙම රටාගත වෘක්ෂය කල්ප වෘක්ෂයක් බැව්ද, එම වෘක්ෂයේ දළු අග ආසනාරූඩවූ පුද්ගලයා කාම දෙවි වූ වරුණ බවද මහාචාර්ය පරණවිතානගේ (1954 ඃ 197 - 231) අදහස වන අතර, එම වෘක්ෂය අග හිඳිනා පුද්ගලයා සක්විති රජ රුවක් ලෙස හඳුනා ගැන්මට මහාචාර්ය ප්‍රේමතිලක (1080 ඃ 326 fig-t), උත්සාහ දරයි. ආචාර්ය ආනන්ද කුමාරස්වාමි කල්ප වෘක්ෂයක නිරූපණයක් ලෙස හඳුනා ගන්නා ඉන්දියාවේ සාංචි ස්තූපයෙහි වූ කැටයමක් හා වාහල්කඩ කැටයම්වල මෙම රටාගත ශාඛයේ වූ සාදෘශ්‍ය රූපීතාවය පරණවිතාන සිය මතයට ආධාරකයක් කොටගෙන තිබේ. බැලූ බැල්මට මෙම කැටයම් ද්වය අතර සමානකමක් පෙනෙතුදු එපමණටම අසමානතා ද මේ ද්වය සසඳන කළ අපගේ ඇස ගැටේ. සාංචි කැටයමේ ශාඛය නික්මෙනුයේ පුන්කලසකින් නොවේ. තවද මෙම ශාඛයේ අතුමත හිඳිනා සත්වරූ අතර සිංහයා හා තවත් හඳුනාගත නොහැකි සතෙකු ද පමණක් දක්නට හැකි වන අතර, මෙම සතුන් පිට මිනිසුන් ආසනාරූඪව හිඳියි. ශාඛයේ දළුවෙන් පැන නගින් පුන් පියුමක් හෝ එහි ආසනාරූඪ පුද්ගල රුවක් හෝ සාංචි කැටයමේ නැත (Bachhofer 1973 : Pl. 57).

අනෙක් අතට කල්පවෘක්ෂය සමග ඇත්, අස්, සිහ, ගව යන සිවුපාවුන්ගේ වූ සබඳතාවයන් පිළිබඳ කිසිදු සාධකයක් නැති අතර, කල්පවෘක්ෂය පුන් කලසකින් පැන නගින්නක් බවටද හේතු සාධක නොමැතියි. තවත් අතෙකින් කල්පවෘක්ෂය සමග කාම දෙවි වූ වරුණ සබඳ කෙරුණු විශේෂ අවස්ථාවක් පිළිබඳව ද අප නොදනිමු. මහාවංශයෙහි එන මහා ථූපයේ ධාතුගර්භය පිළිබඳ විස්තර වර්ණනාවෙහිත්, ධාතුවංශයේ එන සේරුවාවිල දාගැබේ ධාතු ගර්භය පිළිබඳ විස්තර වර්ණනාවෙහිත්, ඒ ඒ ධාතු ගර්භයන්හි කල්ප වෘක්ෂයන්හි අනුරූ තැන්පත් කරවන ලද බැව් කියා තිබේ. මහා ථූප ධාතුගර්භ මධ්‍යයෙහි හිඳ වූ බෝධිරුකේ කඳෙහි අෂ්ටමංගලිකා, පුෂ්පලතා, සිව්පා පන්තිය, හොබනා හංස පන්තිය ආදීය කරවන ලද බව කියා තිබේ (මහාවංශය, 35 පරි., 65-55 ගාථා). මෙහි සිවුපා පන්තිය යනු ලංකා කලාවේ අගතැන්හි වැජඹී ඇත්, අස්, සිහ, ගව යන සතුන් බව නිසැක ය. සේරුවාවිල දාගැබේ අෂ්ඨමංගල සමගින් තැන්පත් කරවන ලද සිවුපාවුන් ඇත්, අස්, සිහ, ගව යනාදී වශයෙන් නම් වශයෙන් ම සඳහන් කර තිබේ (ධාතුවංශය, 43). මේ ධාතු ගර්භ ද්වයෙහිම කල්ප වෘක්ෂ කැටයම් ද වූ වගත් එහෙත් ඇත්, අස්, සිංහ, ගව යන සත්ව රූ සබඳව පැවතියේ කල්පවෘක්ෂ සමග නොව අෂ්ටමංගල සමග බවත් මින් පැහැදිලි ය.

අෂ්ඨමංගල ලක්ෂණ යනු වාසනාව හා සෞභාග්‍ය සංකේතානුසාරයෙන් ගෙන හැර පෑමකි. ශ්‍රී දේවියගේ සංකේතය වූ ශ්‍රී වත්සය ප්‍රධාන කොට ඇති පූර්ණඝටය, චාමරය, දීපය, ඡත්‍රය, සංඛය, ස්වස්ථිකය හා අංකුසය අෂ්ඨමංගලවලට ඇතුළත් සංකේතයි. ඇත්, අස්, සිහ, ගව යන සතුන් හා හංසයනුත් අෂ්ට මංගල ලක්ෂණ තුළට ඇතුලත් නොවුවද ඒවාද අෂ්ටමංගල ලක්ෂණ හා සබැඳි ය.

මෙම කාරණය අනුරාධපුරයෙන් ලැබී කොළඹ කෞතුකාගාරයේ තැන්පත් කර ඇති අෂ්ට මංගල ලක්ෂණ දරණ කැටයම් ඵලකයෙන් (Karunarathna 1971:53) හා ජේතවන කැණීම්වලින් ලැබුණු අෂ්ට මංගල ලක්ෂණ නෙළූ පාත්‍රයෙන් ද සනාථ කෙරේ. අනුරාධපුරයෙන් ලැබී කොළඹ කටුගෙයි ඇති අෂ්ට මංගල කැටයම් ඵලකයේ අෂ්ටමංගල ලක්ෂණ සමගින් ඇත්, අස්, සිහ, ගව යන සතුනුත්, හංසයන්, පියුම් හා ලියවැලත් යෙදී තිබේ. ඔග්ගමුවෙන් ලැබී ඇති සඳකඩ පහණ ද මේ පිළිබඳ ප්‍රමාණවත් උදාහරණයකි. එහි පිටතම තිරයේ දෙපළකට සැදී මධ්‍යයේ වූ ශ්‍රී වත්ස සංකේතය දෙසට ගමන් කරන හස්තීන් නිරූපණය වන අතර ඊට ඇතුලත තිරයේ පුන්කලසකින් දෙපසට නික්මෙන ලියවැලක් ද, ඇතුලතම කොටසේ අඩ පියුමක් ද දැකිය හැකිය. මෙම සඳකඩ පහනේ හස්ති රූ පමණක් දක්නට ලැබෙතුදු ලංකාවේ අවශේෂ සඳකඩ පහන් බොහොමයක මේ තීරයෙහි සතුන් සිවුදෙන යෙදී ඇති බව සළකන විට මේ තත්වය අනෙක් සඳකඩ පහන් කෙරෙහි ද සාධාරණ විය හැකි ය.

වාහල්කඩ කැටයම් කුළුණේ යෙදෙන සැරසිලි ද මෙම අෂ්ඨමංගල ලක්ෂණ සමග යෙදෙන ඇතැම් සංකේත හා අනුරූපී ය. කොටින්ම කිවහොත් වාහල්කඩ කැටයම් කුළුණේ සැරසිලි තුළින් සෞභාග්‍යය හා ශ්‍රී සමෘද්ධිය මූර්තිමත් කෙරෙයි. එම කැටයම් කුළුණේ පහතින්ම වූ පූර්ණඝටය ජලයයි. සශ්‍රීකත්වයේ හා සෞභාග්‍යයේ උත්පත්තිය වූ ජලය බොහෝ විට ලාංකේය කලාවේ පූර්ණ ඝටයකින් සංකේතවත් කෙරෙයි. පූර්ණඝටයෙන් හෙවත් ජලයෙන් නැගෙන ශාඛය ජලයේ ඊළඟ ඵලය වූ ශෂ්‍ය සමෘද්ධියයි. එනම් උද්භිද විශේෂයි. උද්භිද විශේෂය තුළින් යැපෙන්නා වූ සත්ත්ව හා මනුෂ්‍ය සන්තතිය එහි ඊළඟ පියවරයි. ශාඛයේ අතුපතරෙහි ලැගුම් ගෙන සිටින්නෝ එම ශාකයන්හි ඵල ලබන්නා වූ එම සත්වයෝයි. සත්වයන්ට වඩා වැඩි වාර ගණනක් මිනිස් යුගල එහි යෙදී තිබෙනුයේ මනුෂ්‍යයා ශෂ්‍යයන්හි වැඩිම ඵල ලබන්නා වූ හෙයින් විය යුතුය. තවද සශ්‍රීකත්වය වඩාත්ම අපේක්ෂා කරන්නාවූ සත්වයාද බුද්ධිමත්කමින් අග තැන්පත් මනුෂ්‍යයාම වේ. මේ සියල්ලෙහි ඊළඟ ප්‍රතිඵලය විය යුත්තේ ධන සමෘද්ධි යයි. එනම් ශාඛමය දළුවෙන් පැන නගින පියුමෙහි ආසනාරූඪ පුද්ගලයා ධන සමෘද්ධිය සංකේතවත් කරන්නක් විය යුතුය. මේ මිනිසා වරුණ දෙවියා (Paranavitana 1951:197 - 231) හෝ සක්විති රජු හෝ (Prematilaka 1980 ඃ 326. Fig.6) නොව ධනයට අධිගෘහිත දෙවියා වන කුවේරගේ රුවක් ලෙස හඳුනා ගැන්මට තුඩු දෙන සංකේත එම රුව ආශ්‍රිත ව වේ. කණ්ඨක චෛතියේ බටහිර වාහල්කඩේ කැටයම් ස්ථම්භයන්හිත් වඩාත් පැහැදිලි ලෙස අනුරාධපුරයේ දක්ඛිණ ථූපයේ වාහල්කඩ කැටයම් ස්ථම්භයෙහිත් මේ ආසනාරූඪ දෙවියා දැක්ක හැකි ය. මෙම පුද්ගලයාගේ වම් උරහිසට ඉහලින් පද්මයක් (මෙය මහාචාර්ය ප්‍රේමතිලක චක්‍රයක් ලෙස හඳුනා ගැන්මට උත්සාහ දරයි. බලන්න Prematilaka 1980 ඃ 326) දකුණු උරහිසට ඉහළින් ශංඛය හා ඊට පහළින් පිළිවෙලින් විසිරුණු ආකාරයෙන් දැක්වුණු වෘත්තාකාර හැඩතල රැසකුත් දන්නා ලැබේ.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

ශංඛය හා පද්මය කුවේරගේ ප්‍රධානතම ධන නිධි ද්‍රව්‍ය හැඳින්වෙන සංක්තයයි. ශංඛයට පහළින් විසිරුණු වෘත්තාකාර හැඩතල කුවේර සංකේතයක් වන කාසි වේ (දිසානායක 1987 : 22). ඒ අනුව මෙම ස්ථානයෙහි දැක්වෙන්නේ සංඛ සහ පද්ම යන බහිරව යුග්මය පිරිවරා සිටින කුවේරවේ.

මිහින්තලේ කණ්ඨක චෛතියේ දකුණු වාහල්කඩෙන් හමුවන තවත් වාහල්කඩ කැටයම් කුළුණ වර්ගයකින් නිරූපණය වනුයේ පුන්කලසකින් නැගෙන රටාගත ලතාවක් හා එම ලතාවේ වක්‍රාකාර හැඩතල තුළ යොදා ඇති ඇත්, සිංහ, අස්, මිනිස් හා පක්ෂිරූපත් ය. මෙහි දළුවෙහි පෙන කිහිපයකින් යුත් නාගයෙකුගේ රුවකි. මෙම වාහල්කඩේම අනෙක් පස කුළුණෙහි ඇත්, ගව, සිංහ, හා පක්ෂි රූ දරණ කළසකින් පැන නගින ලියවැලකුත්, ලියවැල මත ස්ත්‍රියක් හා පුරුෂයෙකුගෙන් සැදි මිථුන රුවකුත් වේ.

අෂ්ටමංගල හෙවත් සෞභාග්‍යයට සබඳ සංකේත දොරටුවක අරුතක් ගෙන දුන් වාහල්කඩකට යොදන ලද්දේ මන්ද යන්න විමසිය යුතුය. අෂ්ට මංගල හෝ මංගල සම්මත ලක්ෂණ දොරටුවක් ආශ්‍රිත ව තැබීම අති පුරාණ කාලයක පටන් මේ දක්වා පැවත එන සිරිතකි. මෙවැනි මංගල සම්මත වස්තු ලෙස තැන්පත් කරන්නට ඇතැයි සිතිය හැකි දිසාපාලක දෙවි රූපත් ,ඒ ඒ දෙවිවරුන් ආශ්‍රිත ඇත්, අස්, සිහ, ගව යන රූපත් විජයාරාමයේ දොරටු යට වළලා තිබී බෙල්ට හමු විය (ASCAR 1891 : හා 1896 :3). දොරටුවක ඉහළ ශ්‍රී සෞභාග්‍යයට හා වාසනාවට අධිගෘහිත දෙවඟන වූ ගජ ලක්ෂමියගේ රුවක් නෙලීමේ සිරිත, පසු රාජ්‍ය සමයන්ට අයත් ගල් උළුවහු රැසක් තුළින් දක්නට හැකි ය. දෙවන සියවසේ විසූ නෙඩුඤ්ජෙළ්ලිය නම් පාණ්ඩ්‍ය රජුට ප්‍රශස්ත කාව්‍යයක් වශයෙන් ඇතැම් විට ඊට සියවස් එකකට හෝ දෙකකට පසුව රචනා කරන්නට ඇති "මදුරයින් කාඤ්ජි" නම් දෙමළ කාව්‍යයේ දැක්වෙන පරිදි එම පාණ්ඩ්‍ය රජුගේ අග නගරයෙහි මහා වාසල් දොරටු කුළුණුවල ලක්ෂ්මී දේවියගේ රූ සටහන කොටා තිබිණි. (බෂාම් 1965: 268). මින් මේ සිරිතේ ඉපැරණි බව පිළිබඳ අදහසක් ගොඩනගා ගත හැකි ය. අෂ්ටමංගල ලක්ෂණවූ කලී අබෞද්ධ ප්‍රභවයක් සහිත වූ, එහෙත් පසුකාලීන බුදු සමය සමග සබඳවූ අංගයකි. "... .. යකුන් ඇදහීම සහ දේවතාවන් ඇදහීම සම්බන්ධ ලක්ෂණය වූ නැටුම් සහ ඇතැම් විට රඟපෑම් පවා චෛත්‍යය වන්දනාව සඳහා එවක වන විට යොදා ගෙන තිබුණි. කල්පවෘක්ෂ, නාගයන් හා දේවතාවන් බඳු පොදු පූජාවස්තූන්ගේ නිරූපණයන් සහිත වාහල්කඩ බුදුසමය සහ සිංහලයන් අතර ප්‍රචලිතව පැවති ප්‍රාග් - බෞද්ධ ඇදහිලි ක්‍රමයන් සම්බන්ධ කැරෙන වාස්තු විද්‍යාත්මක ප්‍රකාශණයක් බව පෙනේ. (පරණවිතාන 1969 :53)."

දොරටුවක් සංකේතවත් කෙරෙන වාහල්කඩක් බෞද්ධ ස්තූපයකට එක්කරන ලද්දේ මන්ද යන්න විමසිය යුතුය. ස්තූපය බෞද්ධ ඉගැන්වීම්වල පිළිබිඹුවක් බැව් ඇතමෙකුගේ අදහසයි. එසේ නොවුවද තූපයක අතිශයින් ම වැදගත් කොටස වී යැයි සැළකිය හැකි ධාතුගර්භයෙහි සර්වඥ ධාතු සමගින් බුදු සිරිත හා බුදු සමය නිරූපණය කෙරෙන පූජා වස්තූන් තැන්පත් කරනු ලැබ තිබිණි. එහෙත් මේ ධාතු ගර්භය තුළට හෝ දාගැබේ අවශේෂ කොටසක් තුළට හෝ සැදැහැවතාට පිවිසිය නොහැකි ය. එහෙත් සැදැහැවතා නමදිනුයේ එම නොපෙනෙන ගර්භයේ වූ පූජා වස්තූන්ටත්, දාගැබෙන් ප්‍රදර්ශණය වන ආගමික සංකේතයටත් ය. දාගැබට පිවිසෙනු සඳහා එහි මළුවේ සතර පසින් ඇති පියගැට පන්ති තරණය කළ සැදැහැවතාට එක එල්ලේම තමාට ඉදිරියෙන් දැකිය හැකිවනුයේ වාහල්කඩයි. වාහල්කඩ යනු දොරටුවයි, දොරටු දාගැබට යාව තනා තිබීමෙන් පෙනෙන්නේ වාහල්කඩ හෙවත් මෙම දොරටු තුළින් දාගැබ තුලට ප්‍රවේශය සළසා ගත හැකි බවයි. එසේ දාගැබ තුළට සැදැහැවතාට මෙසේ සංකේතානුකූලව හෝ ඇතුළුවිය හැකි නම් හෙතෙම ධාතු ගර්භයෙන් හා දාගැබෙන් ප්‍රදර්ශිත බුදු සිරිතටත්, බෞද්ධ සමයෙන් පිවිසියා වන්නේ ය.

මෙසේ දාගැබ සතර පස වාහල්කඩ සතරක් යෙදීමේ අරුත වන්නේ දාගැබෙන් පිළිබිඹු වන එම සංකේතාර්ථයට ව්‍යංගයෙන් සැදැහැවතා ඇතුළු කර ගැනීම යයි සිතිය හැකි ය. භාතික අභය රජුට රුවන්වැලි සෑ ධාතු ගර්භයෙන් පිරිත් දෙසන රහතුන්ගේ හඬ සවන් වැකුණු බව ද, ස්තූපයේ අභ්‍යන්තරය දැකගනු කැමතිවූ රජු, තම අදහස මුදුන් පමුණුවා ගනු පිණිස නොනැගිටිමියි සිතා නැගෙනහිර අද්දිකය පාමුල වැදහොත්තේ යැයි ද මහාවංසය සඳහන් කරයි.

රජුගේ මෙම සත්‍ය ක්‍රියාවෙන් දාගැබ තුළට යාමට දොරටුවක් විවර වූ බවත් රජු ගැබ තුළට පිවිස එය දැක බලා ගත් බවත් සඳහන් වේ. (මහාවංසය 34 පරි. 50 ගාථාව) "අද්දිකය" යනු "ආදිමුඛ" යන්නෙහි හා "ආයක" යන්නෙහිම ස්වරූපයක් විය හැකිය. එසේ නම් භාතිකාභය රජු දාගැබ් අභ්‍යන්තරයට යාමට අධිෂ්ඨාන කර වැදහොත්තේ නැගෙනහිර වාහල්කඩ පාමුල විය යුතුය. දොරටුවක් සංකේතවත් කරන මෙම වාහල්කඩ තුළින් රජු සංකේතාත්මකව ධාතු ගර්භය තුළට පිවිසෙන්නට ඇත. අද්දිකය යනු වාහල්කඩ ලෙස සැක හැර දැනගත හැකි නම් වාහල්කඩ යනු දොරටුවක මෙහෙයක් ඉටු කළ තැනක් බවට වූ අපගේ අදහස ද තහවුරු කොටගත හැකි වේ.

4. නිගමනය

මිහින්තලේ කණ්ඨක චෛතියේ දක්නට ලැබෙන වාහල්කඩ කැටයම් ක්‍රිස්තු වර්ෂ 1 -2 සියවස්වලට අයත් බව ආචාර්ය සෙනරත් පරණවිතානගේ අදහස වන අතර එම අදහස අනුමත කළ හැකි+වේ. එසේ වුවත් කණ්ඨක චෛතියේ වාහල්කඩ කැටයම් ඊට පෙර පැවති බොහෝ විට දැව වැනි දිරායන සුළු මාධ්‍යකින් කල කැටයම් සමහරකින් ආභාශය ලබා ඇති බව නිගමනය කළ හැක්කේ එක් වරම කණ්ඨක චෛති කැටයම් මට්ටමට වර්ධිත කැටයම් පැන නැගුණේ යයි අපේක්ෂා කළ නොහැකි බැවිනි. මකර ශීර්ෂධර දැවයෙන් කළ ගොනැස් පරාල වල අග කොටසින් ප්‍රභවය වූයේ යැයිද ඇතැම් වාහල්කඩවල ඉහළින් ම කැටයම් කර ඇති බෞද්ධ ගරාදිවැට දැවමය මූලාදර්ශවලින් පැන නැගුනේ යැයි ද සිතීමට හැකියාව තිබේ.

වාහල්කඩක සංකේතාර්තය හෝ භාවිතය පිළිබඳ මත කිහිපයක් ඉදිරිපත්ව තිබේ. පරණවිතානගේ මතය

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

වනුයේ මේවා මගින් මහා+මේරුවේ පැති හතර නිරූපණය වන බවයි. ජේ. ජී. ස්මිදර් පවසන්නේ වාහල්කඩ ඉදි වීමට පෙර දාගැබ වටා වූ ප්‍රදක්ශිනා පථයට ගොඩවීමට තිබූ පියගැටපේළි උපක්‍රමශීලී ලෙස වසා දැමීමට වාහල්කඩ ඉදිවූ බවයි. තවත් මතයකින් කියවෙන්නේ වාහල්කඩ ඉදිරියේ ඇති ගල් ආසනයට අලංකාර පසුබිමක් ගෙන දෙනු පිණිස වාහල්කඩ ඉදිවූ බවයි.

මාගේ අදහස එකී අදහස් සියල්ල කෙරෙන් වෙනස් ය. වාහල්කඩෙහි වඩා වැදගත් කොටස මුදුනේම ගඩොලින් නිර්මාණය කර ඇති ගොඩනැගිල්ල බවත්, ත්‍රිත්ව ද්වාර ලෙස හැඳින්විය හැකි මේ දොරටු සීගිරිය වැනි තැන්හි ප්‍රායෝගිකවම හමුවන බවත් ය. වාහල්කඩ මත නිරූපණය කොට ඇති ගොඩනැගිල්ල ප්‍රාකාරයකට සම්බන්ධ අංගයක් බව පරනවිතාන පිළිගනී. මෙකී කොටසින් දිව්‍ය විමානයක් පෙන්වීමට ශිල්පියාට අවශ්‍ය වී නම් විමානයේ ද්වාර පමණක් නොදක්වා දිව්‍ය විමානයකට අවශ්‍ය ජනේල සඳළු+තලද පෙන්වනු ඇතැයි සාධාරණ ලෙස සිතිය හැකි ය. එයින් ද මෙය දොරටුවක් බව තහවුරු වෙයි. තව ද චීනය හා අග්නිදිග ආසියාතික රටවල ප්‍රාකාරවලට අනුබද්ධ කොට තැනූ ත්‍රිත්ව ද්වාර මේ වන තෙක් ම සුරැකිව තිබේ. මේවා එකිනෙක අතර ජාත්‍යන්තර ආභාශයන් තිබීමටත් නොඑසේ නම් ලාංකේය ත්‍රිත්ව දොරටු ස්වීයව පහල වූ අදහසක් වීමටත් ඉඩ ඇත.

වාහල්කඩ හැඳින්වීම සඳහා මහාවංසය ඇතුලු පැරණි මූලාශය භාවිත කරන වචන වූයේ අයක, ආදිමුඛ, අද්දික යනාදියයි. මේ වචනවල අරුත ද පරණවිතාන විසින් ද නිවැරදි ලෙසම පෙන්වා දෙන පරිදි දොරටුව යනුයි. මෙමගින් ද මාගේ මතය තහවුරු කෙරෙයි. වර්තමානයේ මේ අංගය හැඳින්වීමට යෙදෙන වාහල්කඩ යන්නේ අරුත ද දොරටුව යනුයි.

පැරණි දොරටු හා උළුවහුවල ඉහලින් සෞභාග්‍යයට අධිපති දෙවඟනක් වූ ලක්ෂ්මී දෙවඟන දෙපස ඇත් යුගලය සහිත ව හෝ රහිත ව නෙලා තිබෙනු දක්නට හැකි ය. දොරටුව තුළින් ගමන් ගන්නාට සෞභාග්‍ය ප්‍රාර්ථනා කිරීම එහි අරමුණයි. බුද්ධ ප්‍රතිමාවේ පාදවලට යටිනුත් අනුරාධපුරයේ විජයාරාමයේ දොරටු යටිනුත් අෂ්ට මංගලවලට සම්බන්ධ ශ්‍රී වත්සය, අංකුසය, පූර්ණ ඝටය, ස්වස්තිකය හා එම සකේත හා බැඳෙන ඇත්, අස්, සිහ, ගව යන සතුනුත් දිසා පාලක දෙවිවරුනුත් සියල්ල හෝ කිහිපයක් වශයෙන් හමුවේ.

අෂ්ඨ මංගල ලක්ෂණ හා බැඳෙන මේ ලක්ෂණ සියල්ල වාහල්කඩ කැටයම් වලට අන්තර්ගත වේ. වාහල්කඩ දෙපස ඇති කැටයම් කළ කණු මත එක් පසෙකට එක් සතා බැගින් එක් එක් පසෙහි ඇත්, අස්, සිහ, ගව යන සිපාවුන් සිවුදෙනාත්, එම කණුවලම කැටයම් අතර එකී සිවුපාවුන්, පූර්ණඝඨය හා ධනයට අධිපති දෙවියා වන කුවේර රූපයත් නෙලා තිබේ. මෙම කණු යොදා තිබෙන්නේ වාහල්කඩ දෙපසින් ද්වාරයක දොරබා සිහි ගන්වන අයුරිනි.

මීලඟට මතුවන ගැටලුව වන්නේ දාගැබ් සිවු පස දොරටු සිහිගන්වන පරිදි වාහල්කඩ නිර්මාණය කළේ ඇයිද යනුයි. දාගැබ යනු බුදුන්ගේ ශාරීරික ධාතු නිදන් කල බොදු සිහිවටනයයි. ධාතු තැන්පත් කර ඇත්තේ දාගැබක ධාතු ගර්භයේයි. ඒ අනුව සැදැහැවතා නමදිනුයේ දා ගැබක ධාතු ගර්භයේ ඇති සර්වඥ ධාතු වලටයි. එහෙත් සැදැහැවතාට තමන් නමදින සර්වඥ ධාතු කරා ලඟා විය නොහැකි වේ. එබැවින් සංකේතානුසාරයෙන් සැදැහැවතාට දාගැබ් ධාතු ගර්භයට පිවිසෙනු පිණිස දොරටු නිමවීම බලාපොරොත්තු විය හැකි යයි. භාතිකාභය රජු ගර්භයට යනු රිසිව රුවන්වැලිසෑයේ නැගෙනහිර අද්දිකය පාමුල වැදහොත්තේ යැයි කීමෙන් අදහස් කරන්නට ඇත්තේ අභිනයෙන් දාගැබ් ගර්භයට අවතීර්ණ වීමක් වන්නට පුළුවන.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ හා ලිපි

ධාතුවංසය, පියරතන හිමි, මකුළුදුවේ (සංස්), කොළඹ, 1941.

මහාවංසය, සුමංගල හිමි, හික්කඩුවේ; දේවරක්ඛිත, බී. (සංස්), රත්නාකර පොත් වෙළඳ ශාලාව, මරදාන, 1967.

දිසානායක, සෙනරත්, 1986, "*සීගිරි විනෝද උයනේ ගොඩනැගිලි*'' දේශණ පත්‍රිකාව, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලයේ ශාස්ත්‍රීය පර්ෂදය.

1987, *මිහින්තලේ කණ්ඨක චේතියේ වාහල්කඩ*, යතුරු ලියනය කළ විද්‍යාපති උපාධි වාර නිබන්ධය, පුරාවිද්‍යා පශ්චාත් උපාධි ආයතනය.

පරණවිතාන, එස්. 1963, *ලංකාවේ ස්තූපය* (සිංහල පරි), රාජ්‍ය භාෂා දෙපාර්තමේන්තුව, කොළඹ.

බෂාම්, ඒ. එල්. 1965, *අසිරිමත් ඉන්දියාව* (සිංහල පරි.), අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුව කොළඹ.

Bachhofer, L.1965, ***Early Indian Sculpture***, Vol. I, London.

Barrett, Douglas, 1954, ***Sculptures from Amarawati in the British Museum***, London.

Bopearachchi, Osmund, 2020, ***Roots of Sri Lankan Art***, Department of Archaeology

Karunaratne, T. B. 1971, "Astamangala (The Eight Auspicious Symbols)" ***JRASCB*** (n.s.), Vol. XV.

Prematilaka, L. 1980, "The Sculptural Remains of the Stupa Vahalkada," PP. 320-337, ***Deraniyagala Commemoration Volume***, Lakehouse investment limited, Colombo. Leiden

Paranavitana, S. 1954, "The Significance of Sinhalese "Moonstones", PP,197-321, ***Artibus Asiae***, Vol. 17, Nos. 3-4.

Rowland, B.1959, ***The Art and Architecture of India***, Penguin Books

Smither, J. G. 1897, ***Architectural remains at Anuradhapura***, London.

ASCAR -Archaeological Survey of Ceylon, Annual Report

EZ-Archaeological Survey of Sri Lanka, Vol. I.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. jahs@ssh.rjt.ac.lk

The Journal of
Archaeology & Heritage Studies
Journal Home page https://fssh.rjt.ac.lk/index.php/jahs-about/

Research Paper

Enhancing Child Education through Positively Organizing Museums

Piyumi Ambuldeniya[1] **Buddhisha Weerasuriya**[2]

[1] **Piyumi Embuldeniya,** Department of Archaeology, Faculty of Arts, University of Peradeniya, Sri Lanka piyumie@arts.pdn.ac.lk

[2] **Buddisha Weerasuriya,** Department of Archaeology, Faculty of Arts, University of Peradeniya, Sri Lanka buddisha@pgihs.ac.lk

ARTICLE INFO

Article History:
Received 31 December 2022
Accepted 31 May 2023
Available online 01 October 2023

ABSTRACT

Museums are not just exhibiting artifacts. According to the new museological concepts, it has different meanings, objectives, and functions. This study has developed a concept that helps to improve child education through museums as its main objective. Further, this study emphasized the importance of implementing the educational modules and methods that are currently being used in the museums located around the world for the education of Sri Lanka through the museums. This research is based on the collected data through the mixed-methods approach and firsthand experiences gained through participatory observations. This study focused on theories connected with museology, child education, and child psychology. These theories supported the development of an effective new model that benefits ethnic harmony, empathy, thinking based on equality, nationality, and a better future through personality development, critical thinking, education, and enjoyment with the inputs of experiences, sensuality, knowledge, and information that could provide through museums.

Key words: *Children, Child psycology, Education, Museum*

ළමා අධ්‍යාපනය කෙරෙහි ධනාත්මක ලෙස කෞතුකාගාර සංවිධානය කිරීමේ වැදගත්කම

1.හැඳින්වීම

වර්තමානයේ දී කෞතුකාගාර කාර්‍යයමය වශයෙන් සහ සංකල්පමය වශයෙන් විවිධ දිශානතීන් වෙත යොමු වී තිබේ. කෞතුකාගාර හුදෙක් පුරාවස්තු ප්‍රදර්ශනය කරන හෝ පුරාවස්තු ගබඩා කර තිබෙන ගොඩනැගිල්ලක් නොවන අතර කෞතුකාගාර ඔස්සේ අධ්‍යාපනය ලබා දීම ප්‍රමුඛ වේ. මෙම පර්යේෂණ ලිපිය මගින් අවධානය යොමුකෙරෙන්නේ කෞතුකාගාර නව අධ්‍යාපනික ආකෘතියක් ලෙස ළමයාට සමීප කරවීමේ ක්‍රමවේද පිළිබඳවයි. නූතන ලෝකයේ ජනප්‍රිය ලෙස ක්‍රියාත්මකවන කෞතුකාගාර සම්බන්ධ අධ්‍යාපනික ආකෘති සහ ක්‍රමවේද වඩා උචිත පරිදි ශ්‍රී ලංකාවේ භාවිත කිරීමේ අවශ්‍යතාවය මෙමගින් තවදුරටත් සාකච්ඡා කෙරෙයි.

කෞතුකාගාරයක් යනු

ජාත්‍යන්තර කෞතුකාගාර සංගමය (International Council of Museums - ICOM) මගින් "කෞතුකාගාරය" පිළිබඳ නිර්වචන ඉදිරිපත්කර ඇත. ඒ අනුව වර්ෂ 2022 දී ජාත්‍යන්තර කෞතුකාගාර සංගමය මගින් " කෞතුකාගාරය" යන්න සඳහා ඉදිරිපත්කර තිබූ නිර්වචනය යාවත්කාලීන කර ඇත. ඒ අනුව

කෞතුකාගාරයක් යනු, ස්පර්ශිත සහ අස්පර්ශිත උරුමයන් පිළිබඳ පර්යේෂණ, එක්රැස් කිරීම, සංරක්ෂණය, අර්ථකථනය, සහ ප්‍රදර්ශනය සිදුකරනු ලබන සමාජ සේවයට කැපවූ ලාභ නොලබන ස්ථිර ආයතනයකි. මහජනතාවට විවෘතවූ කෞතුකාගාර මගින් විවිධත්වය සහ තිරසාරත්වය පෝෂණය කරයි. කෞතුකාගාර ආචාරධර්මානුකූලව, වෘත්තීයමය වශයෙන් මෙන්ම ප්‍රජා සහභාගිත්වයක් සහිතව ක්‍රියාත්මක වන අතර අධ්‍යාපනය, රසවින්දනය, ආවර්ජනය, සහ දැනුම බෙදාගැනීම සඳහාවූ විවිධ අත්දැකීම් සන්නිවේදනය කරනු ලබයි"

> A museum is a not-for-profit, permanent institution in the service of society that researches, collects, conserves, interprets and exhibits tangible and intangible heritage. Open to the public, accessible and inclusive, museums foster diversity and sustainability. They operate and communicate ethically, professionally and with the participation of communities, offering varied experiences for education, enjoyment, reflection and knowledge sharing."

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. +94 25 2266618

(In, on, the Extraordinary General Assembly of ICOM, Prague, 24th August 2022)

මෙම නිර්වචනයට අනුව කෞතුකාගාර සතු ප්‍රධාන කාර්යයභාරයන් ලෙස ස්පර්ශිත සහ අස්පර්ශිත උරුමයන් එක්රැස්කිරීම, ලේඛනගත කිරීම, සංරක්ෂණය කිරීම, පර්යේෂණ කිරීම, ප්‍රදර්ශනය කිරීම, අධ්‍යාපනය ලබාදීම, සහ ආරක්ෂා කිරීම ආදිය හඳුනාගත හැකිය. මේ අතුරින් අධ්‍යාපනය ලබාදීම ඉතා වැදගත් කෞතුකාගාර කාර්යයභාරයක් වශයෙන් සැලකිය හැකිය. කෞතුකාගාර යනු අධ්‍යයනයට-අධ්‍යාපනයට පවත්වගෙනයනු ලබන ස්ථිර ආයතනයක් බව නිර්වචනය තුළ සඳහන් වීම හරහා ම කෞතුකාගාර මගින් අධ්‍යාපනය ලබාදීම ඉතා වැදගත්වන බව පැහැදිලි වේ.

අධ්‍යාපනය හා කෞතුකාගාරය

අධ්‍යාපනය යනු මිනිසුන්ගේ හදවත සහ මනස සමග සම්බන්ධවූවකි. එසේම අධ්‍යාපනය යනු සදාචාරාත්මක, භෞතික, බුද්ධිමය, විද්‍යාත්මක වටිනාකම් සහ දැනුම සංවර්ධනය කරගැනීමේ ක්‍රියාවලියයි (Key Concepts of Museology, 2010: 31) එසේම Key Concepts of Museology නම් ග්‍රන්ථයෙහි තවදුරටත් අධ්‍යාපනය යන්න පැහැදිලිකර ඇති ආකාරය පහත පරිදි උපුටා දැක්විය හැකිය.

> "කෞතුකාගාර සංකල්පය තුළ අධ්‍යාපනය යනු කෞතුකාගාර ඇසුරෙන් පැනනැගුණු දැනුම සංවිධානාත්මකව ඉදිරිපත්කිරීම, සහ නව අත්දැකීම් සම්බන්ධයෙන් නව සංවේදීතාවයන් සහ වටහාගැනීම් සංවර්ධනය කරගැනීම ඔස්සේ පුද්ගලයින්ගේ සංවර්ධනය සහ පරිපූර්ණත්වය ගොඩනැංවීමට කෞතුකාගාර ඇසුරෙන් ලැබෙන දැනුම උකහාගැනීම බව හඳුනාගත හැකිය (ibib:31)".

Key Concepts of Museology (2010), ග්‍රන්ථයේ තවදුරටත් සඳහන්වනුයේ අධ්‍යාපනය යනුවෙන් අර්ථවත් කෙරෙන්නේ, මිනිසා පුහුණු කිරීම සහ සංවර්ධනය කිරීම මෙන් ම ඔවුන්ගේ හැකියාවන් වඩාත් පුහුණු කිරීම සහ සංවර්ධනය කිරීම සඳහා උචිත ක්‍රමවේද හඳුන්වාදීමය. එසේම, කෞතුකාගාර අධ්‍යාපනය විවිධ අගයන්, සංකල්ප, දැනුම සහ පරිචයන්ගේ එකතුවකින් සමන්විතවන අතර එය කෞතුකාගාර නරඹන්නන් සංවර්ධනය කිරීම සහතික කරනු ලබයි. අධ්‍යාපනය අනිවාර්යයෙන් ම හදවත සහ මොළය සමග බද්ධ වී ඇත. එසේම, අධ්‍යාපනය මගින් ආචාරධාර්මික සංවර්ධනය මෙන් ම ඉන්ද්‍රියගෝචර, බුද්ධිමය, සහ විද්‍යාත්මක අගයන් ද පෝෂණය කරයි. එහෙයින් කෞතුකාගාර අධ්‍යාපනික ක්‍රමවේද සහ ආකෘති නිර්මාණය කිරීමේ දී දැනුම සහ ආකල්ප සංවර්ධනය කෙරෙහි උචිත ලෙස සකස් විය යුතු ය.

විශේෂයෙන් කෞතුකාගාරයක් මගින් අධ්‍යාපනය ලබාදීම සඳහා දෙයාකාරයකින් දායකත්වය ලබාදීම සිදුවේ.

01. විධිමත් අධ්‍යාපනය (Formal Education)

02. අවිධිමත් අධ්‍යාපනය (Informal Education/ Informal Learning)

කෞතුකාගාර මගින් මෙවැනි අධ්‍යාපනික කාර්යයක් ඉටුකිරීමේදී කෞතුකාගාර ඉතා ඵලදායී ලෙස කළමනාකරණය කිරීම වැදගත්වේ (Ambrose & Paine, 2006: 9-10);

කෞතුකාගාර පිළිබඳ පූර්ණ ක්‍රියාවලිය එනම්, එක්රැස්කිරීම, ප්‍රලේඛනය, සංරක්ෂණය, හා පර්යේෂණ අවසන්වන්නේ නව දැනුමක් ලබාගැනීමෙනි. මෙම නව දැනුම චිරාගත මාධ්‍යය වූ ශාස්ත්‍රීය ප්‍රකාශන මගින් විද්වතුන් හා විද්‍යාඥයින් අතර වරින්වර බෙදාහැරීමට ක්‍රියාකරනු ලබයි. අධ්‍යාපනික දැනීම හුවමාරුකරගැනීම සඳහා බලවත් ආධාරකයක් වශයෙන් කෞතුකාගාර මාධ්‍යය යොදාගැනීම විසිවන සියවසෙහි ඇති වූ විශේෂ සිදුවීමකි. වර්තමානය වනවිට වෙනත් කිසිදු කාලයකට වඩා අධ්‍යාපන සහ කෞතුකාගාර විශේෂඥවරු අතර කෞතුකාගාරවල අධ්‍යාපන වැදගත්කම පිළිබඳ මනා අවබෝධයක් පවතියි. එහෙයින් කෞතුකාගාරය සමාජය, සංස්කෘතිය, විද්‍යාව, සහ කාර්මිකවිද්‍යාව පිළිබඳ ජාතියේ උරුමය ආරක්ෂාකරන මධ්‍යස්ථාන පමණක් නොව සමස්ත සමාජයට අධ්‍යාපනය සලසන මධ්‍යස්ථාන වේ (ද සිල්වා, 1996:94).

ඇමරිකානු කෞතුකාගාර සංගමය (American Association of Museums) හෙවත් වර්ථමානයේ දී ඇමරිකානු කෞතුකාගාර සන්ධානය (American Alliance of Museums) නමින් හඳුන්වන ආයතනය මගින් ඉදිරිපත්කර ඇති කෞතුකාගාර ආචාරධර්ම අතර කෞතුකාගාර හරහා දැනුම ප්‍රවර්ධනය කළ යුතු බව දැක්වේ. එම නිර්වචනයේ අර්ථය අනුව කෞතුකාගාර එහි ප්‍රදර්ශනය කරනු ලබන ලෝකයේ ස්වභාවික සහ සංස්කෘතික උරුමයන් කෙරෙහි අවධානය යොමුකර ස්වභාවික සාධක පිළිබඳව සහ මානව අත්දැකීම් පිළිබඳව වටහාගත යුතු බවත් ඒ හරහා දැනුම සම්ප්‍රේෂණය කළ යුතු බවත් දක්වා ඇත.

කෞතුකාගාර සංකල්පය තුළ අධ්‍යාපනය යනු කෞතුකාගාර ඇසුරෙන් පැනනැගුණු දැනුම සංවිධානාත්මකව ඉදිරිපත් කිරීම, සහ නව අත්දැකීම් සම්බන්ධයෙන් නව සංවේදීතාවයන් සහ වටහාගැනීම් සංවර්ධනය කරගැනීම හරහා පුද්ගලයින්ගේ සංවර්ධනය සහ පරිපූර්ණත්වය ගොඩනැංවීමට කෞතුකාගාර ඇසුරෙන් ලැබෙන දැනුම උකහාගැනීමය (Key Concepts of Museology, 2010:31) දැනුම ප්‍රවර්ධනය සහ මානව ජීවිතය පෝෂණය කිරීම සඳහා කෞතුකාගාර සතු ඉතා වැදගත් සම්පත් භාවිත කිරීමට සෑම කෞතුකාගාරයක්ම කැප වී සිටියි. එසේ ම කෞතුකාගාර හරහා අධ්‍යාපනය ප්‍රවර්ධනය කිරීමට සෑම කෞතුකාගාරයකම කෞතුකාගාර භාරකරුවන්, කාර්යය මණ්ඩලය, සහ ස්වේච්ඡා කාර්යය මණ්ඩලය එක්ව කටයුතු කළ යුතු වේ (Excellence in Practice: Museum Education Principles and Standards, 2005: 6).

සියලුම කෞතුකාගාරවල භාරකරුවන්, කාර්යය මණ්ඩලය, සහ ස්වේච්ඡා කාර්යය මණ්ඩලය විසින් නිරවද්‍යතාවයෙන් යුක්තව, පැහැදිලි ලෙස සහ අදාළත්වයෙන් යුක්තව කෞතුකාගාරය සතු අධ්‍යාපනික සම්පත් ජනතාව අතරට රැගෙනයාමට හැකිවන පරිදි

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. +94 25 2266618

කෞතුකාගාර මෙහෙවර ප්‍රකාශය සකස්කළ යුතු ය. විවිධ අදහස් සහ ප්‍රකාශන සපයාගැනීම, නරඹන්නන් වෙත කෞතුකාගාරය මගින් ලබාදෙන අධ්‍යාපනය සම්බන්ධයෙන් සහ ඒ කෙරෙහි කෞතුකාගාරයේ බලපෑම සම්බන්ධයෙන් තොරතුරු රැස්කිරීම, දැනුම වර්ධනය කරගැනීමට සහ ස්වයං අධ්‍යයනවල යෙදීම සඳහා අවශ්‍ය තාක්ෂණික ඥානය සහතික කිරීම, සහ කෞතුකාගාර පරිසරය තුළ ආයතනික ප්‍රතිපත්ති, වැඩසටහන් සහ නිර්මාණ සම්බන්ධයෙන් ගෞරවාන්විත බව සහතික කිරීම යන සාධක කෙරෙහි ද සියලුම කෞතුකාගාරවල භාරකරුවන්, කාර්යය මණ්ඩලය, සහ ස්වේච්ඡා කාර්යය මණ්ඩලය විසින් අවධානය යොමුකළ යුතු වේ (ibib: 6).

ජී. ආර්. දිසානායක විසින් ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර හා සන්නිවේදනය නම් කෘතියෙහි සඳහන්කර ඇත්තේ " කෞතුකාගාර ආරම්භක සමයේ දී ඒවා භාණ්ඩ එක්රැස්කරන තැනක්වුව ද 1960 ගණන්වලින් පසුව ඒවායේ පරමාර්ථ වෙනස් විය. එනම් අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථාන ලෙස භාවිත කිරීමට පටන්ගත්තේ පසුකාලයේදීය. විශේෂයෙන් 1996 වර්ෂයේදී කෝපන්හේගන්හි පැවැත්වූ ජාත්‍යන්තර කෞතුකාගාර සම්මේලනයේදී කෞතුකාගාර අධ්‍යාපනයේ වැදගත්කම ගැන අවධානය යොමුකරන ලදී." යනුවෙනි. එසේ ම මෙහි සඳහන්වනුයේ යුනෙස්කෝ සංවිධානය මගින් කෞතුකාගාර නරඹන්නන්; යම් විෂයයක් සම්බන්ධව ප්‍රායෝගික දැනුමක් ඇති වැඩිහිටි අය; වැඩිහිටි සාමාන්‍ය නරඹන්නන්, සහ ළමා නරඹන්නන් වශයෙන් කොටස් තුනකට බෙදා දක්වන බවයි (දිසානායක, 1999: 80).

ඉගෙනීම යනු කරුණු පමණක් නොවන අතර එයට අත්දැකීම් සහ හැඟීම් ද ඇතුළත් වන බැවින් කෞතුකාගාර හරහා නරඹන්නන් රැසකට අධ්‍යාපනය ලබාදීමට හැකියාව ලැබේ. යමක් ඉගෙනීම සමාජ අත්දැකීමක් ලෙස මතක තබා ගැනීම ද වැදගත්වන අතර ඒ කෙරෙහි කෞතුකාගාර සෘජු ලෙසම දායක වේ. කෞතුකාගාර මගින් නරඹන්නන්හට තමන්ට අවශ්‍ය ලෙස කෞතුක භාණ්ඩ අත්විඳිමින් අධ්‍යාපනය ලබාගැනීමට අවකාශය සැලසෙන බැවින් කෞතුකාගාර මගින් ලැබෙන අධ්‍යාපනය "Free-choice learning" ලෙස ද හඳුන්වනු ලබයි (Ambrose & Paine, 2006: 46).

ඉහත න්‍යායාත්මක කරුණු ආශ්‍රයෙන් සනාථ වන්නේ කෞතුකාගාර සහ අධ්‍යාපනය යනු එකිනෙක බද්ධ වූ සංකල්ප ද්වයක් බවයි.

කෞතුකාගාරය අධ්‍යාපනික මධ්‍යස්ථානයක් වශයෙන් ක්‍රියාත්මකවන ආකාරය

කෞතුකාගාර අධ්‍යාපනික මධ්‍යස්ථානයක් වශයෙන් ක්‍රියාත්මකවීමේදී විවිධ ඉගෙනුම් න්‍යායයන් සහ අධ්‍යාපන ක්‍රමවේද භාවිත කරනු ලබයි. කෞතුකාගාර මගින් පවත්වනු ලබන අධ්‍යාපන වැඩසටහන් පහත පරිදි දැක්විය හැකිය.

- දේශන, වැඩමුළු, සම්මන්ත්‍රණ, ව්‍යාපෘති
- මාර්ගෝපදේශන සේවා
- මහජන වැඩසටහන්
- ප්‍රදර්ශන
- ප්‍රකාශන කෞතුකාගාර මගින් විවිධ විෂයයන් හෝ විශේෂිත පර්යේෂණ පිළිබඳව ප්‍රකාශයට පත්කරනු ලබන ග්‍රන්ථ, අත්පත්‍රිකා
- ශ්‍රව්‍ය දෘශ්‍ය වැඩසටහන්
- අධ්‍යාපනික ගුවන්විදුලි සහ රූපවාහිනී වැඩසටහන්
- වැඩිහිටි සාක්ෂරතා වැඩපිළිවෙළවල්
- විශ්වවිද්‍යාල සිසුන් සඳහා වැඩමුළු
- තැපැල් මාර්ගික පාඨමාලා
- බහුසංස්කෘතික කටයුතු සහ අධ්‍යාපනික කව සංවිධානය කිරීම

කෞතුකාගාර මගින් පවත්වනු ලබන අධ්‍යාපන වැඩසටහන් විවිධ වයස් කාණ්ඩවල පිරිස සඳහා ත් විවිධ අධ්‍යාපන මට්ටම්වල පිරිස සඳහා ත් විවිධ බුද්ධි මට්ටම්වල පිරිස සඳහා ත් විශේෂ අවශ්‍යතා ඇති පිරිස සඳහා ත් (මානසික සහ ශාරීරික වශයෙන් විශේෂ අවශ්‍යතා සහිත පිරිස) ආදී වශයෙන් එක් එක් කණ්ඩායම්වලට උචිත පරිදි නිර්මාණයකර ඇත. ඒ අනුව කෞතුකාගාර මගින් අධ්‍යාපන වැඩසටහන් සංවිධානය කිරීමේදී අදාළ අධ්‍යාපන වැඩසටහන සඳහා ඉලක්කගත පිරිස, වයස මට්ටම, රුචිකත්වය, අධ්‍යාපන මට්ටම යන සාධක කෙරෙහි විශේෂ අවධානය යොමුකරනු ලබයි. විශේෂයෙන් පාසල් සිසුන් සහ ගුරුවරුන් සඳහා මෙම අධ්‍යාපන වැඩසටහන් පවත්වනු ලබයි. එසේ ම පවුලේ සාමාජිකයින් සඳහා විශේෂිතවූ කෞතුකාගාර අධ්‍යාපන වැඩසටහන් ද කෞතුකාගාර මගින් සංවිධානය කරනු ලබයි. එමෙන් ම රාත්‍රී කාලවලදී කෞතුකාගාර තුළ රැඳීසිටිමින් විවිධ අංශ පිළිබඳ අධ්‍යාපනය ලබාදීම, ප්‍රායෝගික ක්‍රියාකාරකම් ඇසුරෙන් අධ්‍යාපනය ලබාදීම, දුරස්ථ අධ්‍යාපන වැඩසටහන් මගින් අධ්‍යාපනය ලබාදීම ආදී අධ්‍යාපන ක්‍රමවේද කෞතුකාගාර මගින් ක්‍රියාත්මක කරනු ලබයි.

ළමා අධ්‍යාපනය කෙරෙහි කෞතුකාගාර

යුනිසෙෆ් (UNICEF) අර්ථ දැක්වීමට අනුව, නෛතිකමය වශයෙන් ළමයා යනුවෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ උපතේ සිට වයස අවුරුදු දහඅට දක්වා කාල පාරාසයකට අයත් පිරිසයි . ළමයාගේ වර්ධනය අනුව මුල් ළමාවිය, මධ්‍යම ළමාවිය සහ නව යොවුන්විය වශයෙන් ප්‍රධාන වශයෙන් කොටස් තුනකි. මේ එක් එක් අදියේදී ළමයා සතු හැකියාවන් විවිධ වන අතර ඒ ඒ වයස් කාණ්ඩ අනුව ළමයින්ගේ පෙළඹවීම්, හැසිරීම්, උත්තේජන සහ ප්‍රතිචාර දැක්වීම් ද වෙනස් වේ. එම නිසා කෞතුකාගාර, ළමා අධ්‍යාපනය කෙරෙහි භාවිත කිරීමේදී ඉහත දැක්වූ එක් එක් වයස් කාණ්ඩ කෙරෙහි වෙන් වෙන් වශයෙන් අවධානයක් යොමු කළ යුතු වේ.

ළමා අධ්‍යාපනය වෙනුවෙන් සකස් වූ විශේෂ කෞතුකාගාර පිළිබඳ අත්දැකීම් ජාත්‍යන්තර උදාහරණ මගින් නිරීක්ෂණය කළ හැකි අතර එම වැඩසටහන් මාදිලි පිළිබඳ මෙහිදී සුවිශේෂී අවධානයක් යොමු කිරීම වැදගත් වේ. ගෝලීය උදාහරණ ලෙස නවදිල්ලි ජාතික කෞතුකාගාරය, මෙට්‍රොපොලිටන් කෞතුකාගාරය, ලන්ඩනයේ ස්වභාවිකවිද්‍යා කෞතුකාගාරය, සහ ලූවර් කෞතුකාගාරය ආශ්‍රිත ළමා අධ්‍යාපනය වෙනුවෙන්

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. +94 25 2266618

වෙන් වූ ක්‍රියාකාරකම් සහ සංකල්ප පිළිබඳව පහත පරිදි දැක්විය හැකිය.

- නවදිල්ලි ජාතික කෞතුකාගාරය ආශ්‍රිත ළමා අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් (ඡායාරූපය 01)
  - විෂයානුබද්ධව ස්ථිර ප්‍රදර්ශනය සැළසුම් කර තිබීම සහ විවිධ තේමාවන් යටතේ තාවකාලික ප්‍රදර්ශන පැවැත්වීම
  - කෞතුකාගාර ප්‍රකාශන අංශය යටතේ විවිධ අධ්‍යාපනික ප්‍රකාශන සිදු කිරීම (පර්යේෂණ ප්‍රකාශන, මාර්ගෝපදේශන ග්‍රන්ථ, මැදිරි පත්‍රිකා, ප්‍රදර්ශන මැදිරි සම්බන්ධ අත්පත්‍රිකා, කෞතුකාගාර ප්‍රදර්ශන සූචිය, ක්‍රියාකාරකම් පොත්, ඡායාරූප සහිත තැපැල්පත්, E- Books)
  - Playtime at the NM අධ්‍යාපනික වැඩසටහන
  - A Day at the Museum අධ්‍යාපනික වැඩසටහන
  - Yuva Saathi අධ්‍යාපනික වැඩසටහන (මෙම අධ්‍යාපනික වැඩසටහන මගින් කිසිදු මුදලක් අයකිරීමෙන් තොරව කෞතුකාගාරය තුළ මාර්ගෝපදේශන කටයුතු සිදුකරනු ලබයි. මේ සඳහා ස්වේච්ඡා සේවයට කැප වූ පුහුණු මාර්ගෝපදේශකයින් යොමුව ඇත. එ මගින් අර්ථවත් සහ විනෝදයෙන් පිරුණු කෞතුකාගාර චාරිකාවක් සඳහා අවස්ථාව උදාවන අතර ම දැනුම වර්ධනය කරගැනීමට ද අවස්ථාව උදාවේ)
  - නිල වෙබ් අඩවිය ඔස්සේ ළමයින් වෙත ඉදිරිපත් කරන වැඩසටහන්
- මෙට්‍රොපොලිටන් කෞතුකාගාරය ආශ්‍රිත ළමා අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් (ඡායාරූපය 02, ඡායාරූපය 03)
  - #MetKids වැඩසටහන
  - #MetKids & Families වැඩසටහන
  - විෂයානුබද්ධව ස්ථිර ප්‍රදර්ශනය සැළසුම් කර තිබීම සහ විවිධ තේමාවන් යටතේ තාවකාලික ප්‍රදර්ශන පැවැත්වීම.
  - වෙබ් අඩවිය ඔස්සේ ළමයින් වෙත ඉදිරිපත් කරන වැඩසටහන්
- ලන්ඩනයේ ස්වභාවිකවිද්‍යා කෞතුකාගාරය ආශ්‍රිත ළමා අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් (ඡායාරූපය 04)
  - මාර්ගගත යෙදවුම් (Online app.)
  - කෞතුකාගාරයෙන් පිටත සිදුකරන ප්‍රායෝගික අධ්‍යාපනික ක්‍රියාකාරකම්
  - මාර්ගගත දත්ත සංචිත - Natural History Museum (2017). Dataset: Collection specimens
  - පුහුණු වැඩසටහන් කෞතුකාගාරයේ පර්යේෂණවලට සමගාමී ලෙස කෞතුකාගාරයෙන් පිටතදී ස්වභාවිකවිද්‍යා ආදර්ශක අධ්‍යයනය කිරීම සඳහා තරඹන්නන්හට අවස්ථාව සලසාදීම
  - තරග - Wildlife Photographer of the Year competition
  - විවිධ වයස් කාණ්ඩ සඳහා වෙන්වූ වැඩසටහන් සියලුම වයස් කාණ්ඩවල සිසුන් සඳහා ප්‍රායෝගික ක්‍රියාකාරකම් අන්තර්ගත අධ්‍යාපනික වැඩසටහන්
- ලූවර් කෞතුකාගාරය ආශ්‍රිත ළමා අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් (ඡායාරූපය 05)
  - ළමයින් සඳහා වෙන්වූ විශේෂිත වැඩසටහන් සහිත වෙබ් අඩවිය (A Closer Look, Tales of the Museum, Through Children's Eyes)
  - මාර්ගගත ප්‍රදර්ශන (කෞතුක භාණ්ඩ පිළිබඳව නිර්මාණය කළ විශේෂිත වීඩියෝ දර්ශන සහ පැහැදිලිකිරීම් අන්තර්ගතව මාර්ගගත ප්‍රදර්ශන නිර්මාණය කර ඇත)
  - මාර්ගගත එකතුන් (Online Collections - Ancient Near Eastern Terracottas British Archaeology Brass Rubbings Collection)
  - වාර්තාමය වැඩසටහන් සහ කතාන්දර වැඩසටහන් (Masterpieces, In Search of Ideal Beauty Masterpieces, Accessible Visitor Trail)
  - සිතියම් සහ මාර්ගෝපදේශන පත්‍රිකා (ළමුන් සහ පවුලේ පිරිස සඳහා සකස් කළ විශේෂ මාර්ගෝපදේශන පත්‍රිකා)

කෞතුකාගාර ළමා අධ්‍යාපනය සඳහා බලපෑම් කාරකයක් ලෙස

කෞතුකාගාරයක් මගින් සිදුවන සමාජ සහ සංස්කෘතික දායකත්වයක් වශයෙන් අධ්‍යාපනික ආයතන හා සම්බන්ධ වී කටයුතු කිරීම දැක්විය හැකිය. මෙහිදී කෞතුකාගාරයක් මගින් සියලු ම වයස් කාණ්ඩවලට අයත් සිසුන් සඳහා කෞතුක භාණ්ඩ ඇසුරින් අධ්‍යාපනය ලබාගැනීමට අවශ්‍ය අවකාශය නිර්මාණය කිරීම සිදුවේ.

ඉගෙනීම කෙරෙහි දායකත්වය සපයන ආයතනයක් වශයෙන් කෞතුකාගාර මගින් සංස්කෘතික හා ස්වභාවික උරුමයන් සම්බන්ධ ද්‍රව්‍යයන් අත්විඳිමින් දැනුම වර්ධනය කරගැනීමට අවශ්‍ය අවකාශය සලසනු ලබයි. බොහෝ කෞතුකාගාර මගින් එකී කෞතුකාගාර අයත් රටට අදාළ දේශීය උරුමය පිළිබඳ තොරතුරු සමාජගත කිරීමට කටයුතු කරයි (Ambrose & Paine, 2006:9-10). දේශීය උරුමය වඩා සාධනීයව සමාජගත කිරීම වක්‍රාකාරයෙන් රටෙහි හා ගෝලීය සංවර්ධනය කෙරෙහි බලපානු ලබයි. එම කාර්යයේ සාර්ථකත්වය රඳාපවතින්නේ ළමා අවධියේදී ම ඉහත කී අත්විඳීම් ලබාදීමෙනි.

ළමා අධ්‍යාපනය කෙරෙහි බලපෑම් කාරකයක් ලෙස කෞතුකාගාර ව්‍යුහගත කිරීමේ වගකීම් පැවරෙන කණ්ඩායම් කිහිපයකි. සියලු ම කෞතුකාගාරවල භාරකරුවන්, කාර්යය මණ්ඩලය, සහ ස්වේච්ඡා කාර්යය මණ්ඩලය විසින් නිරවද්‍යතාවයෙන් යුක්තව, පැහැදිලි ලෙස සහ අදාළත්වයෙන් යුක්ත ව කෞතුකාගාරය සතු අධ්‍යාපනික සම්පත් ජනතාව අතරට රැගෙනයාමට හැකිවන පරිදි කෞතුකාගාර මෙහෙවර ප්‍රකාශය සකස්කළ යුතුය. (Excellence in Practice: Museum Education Principles and Standards, 2005: 6).

කෞතුකාගාර අධ්‍යාපනය ළමයා කෙරෙහි ඇති කරනු ලබන බලපෑම සම්බන්ධයෙන් කෞතුකාගාර විද්‍යා මූලධර්ම (1996) කෘතියේ දක්වා ඇත්තේ "ප්‍රාථමික අධ්‍යාපනය සම්බන්ධයෙන් සලකා බලන විට නිරීක්ෂණය, බුද්ධිය, විනිශ්චය කිරීම හා අනාවරණය පිළිබඳ ළමයා සතු ශක්තිය උත්තේජනය කිරීමෙහි ලා කෞතුකාගාර මාධ්‍යය, සෙසු මාධ්‍යයන් අතුරෙන් ප්‍රබල එකක් වන්නේය" යනුවෙනි.

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. +94 25 2266618

කෞතුකාගාර ළමා අධ්‍යාපනය කෙරෙහි සාධනීය බලපෑමක් සිදු කළ හැකි ආයතනයක් වශයෙන් මේ අනුව පැහැදිලි වේ. ඒ සඳහා ළමයා කෙරෙහි අධ්‍යාපනය ලබාදීම වඩා සැළකිල්ලෙන් කළ යුතු කාර්යයකි. ඒ මන්ද යත් ළමා අවධියේදී ලබාගන්නා විවිධ ආකාරයේ අත්දැකීම් ළමයා වයසින් වැඩෙත්ම පෞර්ෂ වර්ධනයට, සමාජ සුබ සිද්ධියට ආදී ප්‍රපංචයන් කෙරෙහි බලපානු ලබන බැවිනි. අධ්‍යාපනික මෙවලමක් වශයෙන් කෞතුකාගාර යොදා ගැනීමේදී කෞතුකාගාර අධ්‍යාපනික මෙවලමක් වශයෙන් ව්‍යුහගත කිරීම, ඒ තුළින් ළමයා තුළ වර්ධනය වන ලක්ෂණ, ළමයා තුළ සංවර්ධනය වන ලක්ෂණයන්හි දිගුවක් ලෙස සමාජයට, රටට සහ සමස්ත ලෝකයට ලැබෙන ප්‍රතිලාභ පිළිබඳ දාමයක් ගොඩනැගෙන බව පහත සංකල්ප රාමුව කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීමෙන් පැහැදිලි වේ (රූපය 01).

2. ක්‍රමවේදය

මෙම පර්යේෂණය ප්‍රමාණාත්මක සහ ගුණාත්මක යන දත්ත ආකාර දෙකම භාවිත කරමින් මිශ්‍ර ක්‍රමවේදයක් ඔස්සේ දත්ත සපයාගෙන තිබේ. විශේෂයෙන් ම දත්ත රැස් කිරීමේදී ශ්‍රී ලංකාව තුළ දැනට පවත්වාගෙන යනු ලබන රාජ්‍ය සහ පෞද්ගලික යන අංශ ද්විත්වයේම තෝරාගත් කෞතුකාගාරවල සහභාගීත්ව නිරීක්ෂණ සිදු කිරීමත් එම කෞතුකාගාර විසින් පවත්වනු ලබන විවිධ වැඩසටහන් මෙන් ම ඔවුන්ගේ වෙබ් අඩවි සහ සමාජ මාධ්‍ය පරිහරණය කිරීමත් සිදු කරමින් අධ්‍යතන ශ්‍රී ලාංකේය කෞතුකාගාරයන්හි තේමා සහ කාර්යයන් පිළිබඳ තොරතුරු රැස් කරන ලදි. දත්ත රැස් කිරීමේදී ළමයා අරමුණු කරගෙන ජාත්‍යන්තර කෞතුකාගාර විසින් සිදු කරනු ලබන කාර්යයන් ද සහභාගීත්ව නිරීක්ෂණ මගින් සහ මාර්ගගතව අධ්‍යයනය කරන ලදි. අමතරව කෞතුකාගාර විද්‍යාව පිළිබඳ මූලධර්ම, අධ්‍යාපනවිද්‍යාව සහ ළමා මනෝවිද්‍යාව පිළිබඳ න්‍යායන් අධ්‍යයනය සිදු කරන ලද අතර දත්ත විශ්ලේෂණයේදී රැස් කළ දත්ත ජාත්‍යන්තර උදාහරණ සහ න්‍යායාත්මක ප්‍රවේශ සමග සමගාමීව විමසමින් ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර සම්බන්ධව වඩා උචිත සංකල්ප රාමුවක් නිර්මාණය කිරීම සිදු කරන ලදි.

3. ප්‍රතිඵල සහ සාකච්ඡාව

ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර හා ළමා අධ්‍යාපනය

ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර මගින් ළමා අධ්‍යාපනය සඳහා වර්තමානයේදී ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන වැඩසටහන් පිළිබඳව ත් ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර මගින් ළමා අධ්‍යාපනය සඳහා ක්‍රියාත්මක කළ හැකි නව වැඩසටහන් පිළිබඳව ත් එ මගින් සමාජය වෙත සිදුකළ හැකි බලපෑම පිළිබඳව ත් මෙහිදී සාකච්ඡා කරනු ලබයි.

ශ්‍රී ලංකාවේ දැනට ජාතික කෞතුකාගාර දෙපාර්තමේන්තුව, පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල, වෙනත් රාජ්‍ය දෙපාර්තමේන්තු, ආයතන, ආගමික මධ්‍යස්ථාන, පාසල් සහ විශ්වවිද්‍යාල යටතේ කෞතුකාගාර ක්‍රියාත්මක වේ. මෙම කෞතුකාගාර ඔස්සේ විවිධ විෂයය පථයන් හා සම්බන්ධ එකතුන් ප්‍රදර්ශනය කරනු ලබයි. එසේ ම, මෙම කෞතුකාගාර ඔස්සේ පර්යේෂණ පැවැත්වීම ත් හා ප්‍රදර්ශන පැවැත්වීම ත් මහජනයාගේ අධ්‍යයනයට-අධ්‍යාපනයට අවශ්‍ය පහසුකම් සහ වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම ත් සිදුවේ.

උදාහරණ ලෙස ජාතික කෞතුකාගාර දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ ක්‍රියාත්මක වන කෞතුකාගාර මගින් අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් ලෙස කෞතුකාගාරය තුළ දේශන පැවැත්වීම, පාසල් වෙත ගොස් දේශන පැවැත්වීම, කෞතුකාගාර බස් රථය (Museum Bus) මගින් ජංගම ප්‍රදර්ශන පැවැත්වීම, තාවකාලික ප්‍රදර්ශන සංවිධානය කිරීම, කෞතුකාගාරය තුළ මාර්ගෝපදේශන වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම, අත්පත්‍රිකා මගින් තොරතුරු සම්ප්‍රේෂණය කිරීම ආදිය සිදුකරනු ලබයි. එසේ ම පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ ක්‍රියාත්මක වන කෞතුකාගාර මගින් අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් ලෙස කෞතුකාගාරය තුළ දේශන පැවැත්වීම, පාසල් වෙත ගොස් දේශන පැවැත්වීම, පාසල් මට්ටමෙන් සංගම් පිහිටුවීම, ජංගම ප්‍රදර්ශන පැවැත්වීම, තරග පැවැත්වීම ආදී කටයුතු සිදුකරනු ලබයි.

ශ්‍රී ලංකාවේ පාසල් සිසුන් කෞතුකාගාර නැරඹීම සඳහා සම්බන්ධ කරගැනීම සාමාන්‍යයයෙන් වාර්ෂික අධ්‍යාපන චාරිකාවක ස්වරූපයෙන් ක්‍රියාත්මක වේ. නිදසුනක් වශයෙන් කොළඹ ජාතික කෞතුකාගාරය නැරඹීම සඳහා විවිධ ප්‍රදේශවල සිට සිසුන් රැගෙන ඒම පාසල් මට්ටමින් සිදුවේ. කෞතුකාගාරය නැරඹීමේදී කෞතුකගාරයේ එකතුව සම්බන්ධයෙන් ළමුන් දැනුවත් කිරීමේ අධ්‍යාපනික වැඩසටහනක් පවත්වනු ලබයි. මෙලෙස අධ්‍යාපනික වැදගත්කමක් සහිත වැඩසටහනක් ඔස්සේ ළමුන් දැනුවත් කිරීම ප්‍රගතිශීලී වුව ද ලෝකයේ වෙනත් කෞතුකාගාර සමග සැසඳීමේ දී ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර මගින් ළමුන් වෙනුවෙන් පවත්වනු ලබන වැඩසටහන් සහ ක්‍රියාකාරකම් ප්‍රමාණවත් නොවන බව පැහැදිලිව දැකගත හැකිය. එහෙයින්, ළමා අවධියේ දී ළමයින්ගේ සිත තුළ කෞතුකාගාර නැරඹීම සම්බන්ධයෙන් අනුස්මරණීය අත්දැකීමක් සනිටුහන් කිරීම වඩාත් උචිත වේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර හා ළමා අධ්‍යාපනය සඳහා නව ප්‍රවේශයක්

ඉහත සාකච්ඡාවට ලක් කර තිබෙන ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාරවල ළමා අධ්‍යාපනය කෙරෙහි දැනට පවතින තත්ත්වය පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීමේදී පැහැදිලි වන්නේ තවමත් ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර අධ්‍යාපනය සාම්ප්‍රදායික ක්‍රම මත යැපීමට සිදු වී තිබෙන බවයි. අධ්‍යාපනය හරයාත්මක ලෙස වෙනස්වන සමාජ, ආර්ථික, දේශපාලන සහ සංස්කෘතික තත්ත්වයන්ට සමගාමීව සාධනීය ආකාරයෙන් වෙනස්කම්වලට ලක්කිරීම ඵලදායීවන බැවින් ළමා අධ්‍යාපනයට උචිතවන පරිදි ද එම වෙනස්කම කෞතුකාගාරවල සිදු කිරීම වැදගත් වේ. එහිදී සැලකිළිමත් විය යුතු ප්‍රධාන තත්ත්වයන් කිහිපයකි. වයස් කාණ්ඩ පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීම, ඒ ඒ වයස් කාණ්ඩවලට උචිත වැඩසටහන් සම්පාදනය කිරීම සහ නව තාක්ෂණික භාවිතය ඒ අතර ප්‍රමුඛ වේ. මේ සඳහා සුදුසු ජාත්‍යන්තර උදාහරණ ඉහත සඳහන් කොට ඇති අතර එම උදාහරණ කෙරෙහි ද

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. +94 25 2266618

සැලකිළිමත් වෙමින් ශ්‍රී ලංකාවට ගැලපෙන ක්‍රමවේද සකස් කරගැනීම වැදගත් වේ.

සාම්ප්‍රදායික කෞතුකාගාර ළමයින්ගේ අධ්‍යාපනික මෙවලමක් වශයෙන් ප්‍රතිව්‍යුහගත කිරීමේදී අංග රාශියක් කෙරෙහි සුවිශේෂී අවධානයක් යොමු කළ යුතු බව ඉහත පැහැදිලි කර තිබේ. මෙහිදී අවධානය යොමු කළ යුත්තේ වයස් කාණ්ඩ අනුව වෙන් කරමින් මූලික ක්‍රමවේද භාවිතයට උත්සාහ ගැනීමයි. කෞතුකාගාර නැරඹීම පිණිස දෛනිකව විවිධ වයස් මට්ටම්වලට අදාළ ළමයි පැමිණෙති. කෞතුකාගාර ළමා අධ්‍යාපනය කෙරෙහි උචිත වන ආකාරයෙන් ප්‍රතිව්‍යුහගත කිරීමේදී ඒ ඒ වයස් මට්ටම්වලට උචිත පරිදි අවශ්‍ය ක්‍රියාකාරකම් සංවිධානගත කළ යුතු වේ. මෙහිදී වයස් කාණ්ඩ වර්ගීකරණය සැළකිල්ලෙන් කළ යුතු කාර්යයකි. පොදුවේ මුල් ළමාවිය, මධ්‍යම ළමාවිය සහ නවයොවුන් විය වශයෙන් ළමාවිය බෙදා දැක්වුව ද ඊට වඩා සූක්ෂම ඛණ්ඩනය කිරීමක් තුළින් ළමයින් අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් කෙරෙහි ආකර්ෂණය කර ගැනීමට හැකි බව කෞතුකාගාර සම්බන්ධ ජාත්‍යන්තර උදාහරණ මගින් දැක්විය හැකි වේ. ලන්ඩනයේ ස්වභාවික විද්‍යා කෞතුකාගාරයේ නිල වෙබ් අඩවියේ වයස් කාණ්ඩ වර්ගීකරණය මෙහිදී උදාහරණයක් ලෙස සඳහන් කළ හැකි වේ. එනම්,

- පදනම් අදියර (වයස අවුරුදු 5ට නොවැඩි)
- පළමු අදියර (වයස අවුරුදු 5 - 7)
- දෙවන අදියර (වයස අවුරුදු 7 - 11)
- තෙවන අදියර (වයස අවුරුදු 11 - 14)
- සිවුවන අදියර (වයස අවුරුදු 14 - 16)
- වයස අවුරුදු 16න් පසු අදියර (වයස අවුරුදු 16 - 18)

වයස පිළිබඳ සිදු කරනු ලබන වර්ගීකරණයන්ගෙන් පසු අවධානය යොමු කළ යුතු වැදගත් කරුණක් වන්නේ කෞතුකාගාරය තුළ නිර්මාණය කිරීමට සුදුසු අධ්‍යාපනික ආකෘතිය පිළිබඳ තීරණය කිරීමයි. එක් ආකෘතියක් හෝ ආකෘති කිහිපයක් ළමා අධ්‍යාපනය සඳහා කෞතුකාගාර තුළ භාවිත කිරීමේ හැකියාව පවතී. ඒ අනුව ජාත්‍යන්තරය හා සසඳමින් ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර තුළ ක්‍රියාත්මක කළ හැකි අධ්‍යාපනික ආකෘති කිහිපයක් පහත පරිදි වේ.

➢ කෞතුකාගාරය තුළ භෞතික සැකැස්ම
  - යම්කිසි ආඛ්‍යානයක් නිරූපණය කළ හැකි වන පරිදි ඵලදායී ලෙස කෞතුක භාණ්ඩ තෝරාගෙන ප්‍රදර්ශනය සැලසුම් කිරීම.
  - කෞතුක භාණ්ඩ ලේබල් සහ මැදිරි ආශ්‍රිත විස්තර පුවරු වලින් ඔබ්බට ගොස් නව ක්‍රමවේද ඔස්සේ (Gallery Cards වැනි) විස්තෘත දැනුමක් කෞතුකාගාර තුළ සම්පාදනය කිරීම.
  - ශ්‍රව්‍ය දෘශ්‍ය තාක්ෂණය භාවිතය (Audio Guide, Museum App, Digital Database, 3D සහ VR තාක්ෂණය).
  - අනුකරණය මගින් අධ්‍යාපනය ලබා දීම (චිත්‍ර සහ මූර්තිවල හස්ත, පාද හා අභින අනුකරණය, ආයුධ සහ මෙවලම් භාවිතය අනුකරණය, වාදන හා ගායනා අනුකරණය, සාම්ප්‍රදායික ශිල්ප ක්‍රම අනුකරණය).
  - ළමා ප්‍රජාවට ආකර්ෂණීය වන පරිදි සහ ඔවුන්ට පහසුවෙන් නිරීක්ෂණය කළ හැකි වන පරිදි කෞතුකාගාරය සැලසුම් කිරීම (කෞතුකාගාරය තුළ භාවිත කර ඇති වර්ණ, හැඩතල, ආලෝකකරණය වැනි අංග).
  - ප්‍රායෝගික ක්‍රියාකාරකම් සංවිධානය කිරීම (Hands on experiences)- ශිලා මෙවලම් නිෂ්පාදනය, මැටි භාණ්ඩ සැකසීම.
  - විශේෂ අවශ්‍යතා සහිත දරුවන් වෙනුවෙන් වැඩසටහන් සහ ක්‍රියාකාරකම් සංවිධානය කිරීම (Learn by touching, Learn by touching, Braille, මැදිරි නැරඹීම සඳහා අවශ්‍ය පහසුකම් සැලසීම).
  - විවිධ වැඩසටහන් සංවිධානය කිරීම (විශේෂ දින මූලික කරගත් වැඩසටහන්, සංස්කෘතික වැඩසටහන්, දේශන, වැඩමුළු, රාත්‍රී කාලයේදී කෞතුකාගාරය නැරඹීම).

➢ කෞතුකාගාරය තුළ මාර්ගගත (Online) සැකැස්ම
  - පූර්ව ප්‍රචාරක වැඩසටහන් (Museum Trailers)
  - මාර්ගගත ප්‍රදර්ශන (Online Exhibitions)
  - මාර්ගගත කෞතුකාගාර භාණ්ඩ එකතුන් (Online Collections)
  - Virtual Tours
  - මාර්ගගත තරග පැවැත්වීම (ප්‍රෙහේලිකා, ඡායාරූප, චිත්‍ර, කෙටි වාර්තාමය වැඩසටහන්)
  - වාර්තාමය වැඩසටහන් සහ කතාන්දර වැඩසටහන්
  - සිතියම් සහ මාර්ගෝපදේශන පත්‍රිකා
  - මාර්ගගත පාඩම් (Online lessons)
  - කෞතුකාගාරය නැරඹීමට පෙර සහ පසු සිදුකළ හැකි ක්‍රියාකාරකම්

4. සමාලෝචනය

දැනුම ප්‍රවර්ධනය සහ මානව ජීවිතය පෝෂණය කිරීම සඳහා කෞතුකාගාර සතු ඉතා වැදගත් සම්පත් භාවිත කිරීමට සෑම කෞතුකාගාරයක් ම කැපවී සිටින බව ඉහත සමස්ත ප්‍රකාශනය ඔස්සේ ම අවධාරණය වී තිබේ. එසේම කෞතුකාගාර හරහා අධ්‍යාපනය ප්‍රවර්ධනය කිරීමට සෑම කෞතුකාගාරයකම කෞතුකාගාර භාරකරුවන්, කාර්යය මණ්ඩලය, සහ ස්වේච්ඡා කාර්යය මණ්ඩලය එක්ව කටයුතු කළ යුතු බව ද ඉහත දක්වා තිබේ. ඒ අනුව සනාථවන මූලික කරුණක් වන්නේ කෞතුකාගාර කෞතුක භාණ්ඩ ප්‍රදර්ශනයට සහ ආරක්ෂාවට නිර්මාණය කරගත් ආයතනික ව්‍යුහයක් පමණක් නොව විවිධ ස්වරූපයෙන් අධ්‍යාපනය ලබා දීම පිණිස නිර්මාණය වූවක් ද බවයි. අධ්‍යාපනය ලබා දීම යනුවෙන් නිශ්චිත පිරිසකට පමණක් (ළමයින්ට, පාසල් සිසුන්ට, විශ්වවිද්‍යාල සිසුන්ට සහ වැඩිහිටියන්ට ආදී වශයෙන්) කෞතුගාරවලින් අධ්‍යාපනය ලබාදීම වැනි අර්ථයක් නොකිය වේ. නමුත් මෙම අධ්‍යයනය ඔස්සේ මූලික අවධානයක් යොමු වී තිබෙන්නේ වයස අවුරුදු 18 දක්වා කාල පරාසයට අයත් ළමයින් වෙනුවෙන් ලබාදෙන අධ්‍යාපනය පිළිබඳවයි.

ඉහත සාකච්ඡාවේදී දක්වා තිබෙන ජාත්‍යන්තර කෞතුකාගාරවල ළමා අධ්‍යාපනය ම අරමුණු කරගත් වැඩසටහන් පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීමේදී පැහැදිලි වන්නේ ඔවුන් ඒ සඳහා සාම්ප්‍රදායිකව භාවිත වූ ක්‍රමවේද මෙන් ම නව තාක්ෂණික භාවිතයන් ද සංකලනය

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. +94 25 2266618

කරගනිමින් ක්‍රියාකාරකම් සැළසුම් කර ඇති බවයි. නමුත් ශ්‍රී ලංකාව කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීමේදී පැහැදිලි කර තිබෙනන්නේ අප තවමත් කෞතුකාගාර සහ ළමා අධ්‍යාපනය පමණක් නොව කෞතුකාගාර සහ අධ්‍යාපනය කෙරෙහි ද අවශ්‍ය තරම් අවධානයක් යොමු කර නැති බවයි. කෞතුකාගාර මගින් නිර්මාණය කරන අධ්‍යාපනය හුදෙක් විභාග කේන්ද්‍රීය අධ්‍යාපන ක්‍රමයක් වැනි එකක් නොවේ. කෞතුකාගාර ඔස්සේ මූලිකවම තමන්ගේ උරුමය යොදාගනිමින් ලබාගනු ලබන පරිචයන් ආශ්‍රයෙන් පොදුවේ පුද්ගලයා, සමාජය, රට සහ සමස්ත ලෝකයට ම ඵලදායී දෑ ලබාගත හැකි බව ඉහත සාකච්ඡාවෙන් අවධාරණය කර ඇත.

ඉහත සමස්ත පැහැදිලි කිරීම් ඔස්සේ න්‍යායාත්මක වශයෙන් කොතුකාගාර සහ අධ්‍යාපනය පිළිබඳ ගොඩනැගූ දැනුම ජාත්‍යන්තර කෞතුකාගාර විසින් ළමා අධ්‍යාපනය පිණිස ගෙන ඇති පියවර සම්බන්ධ අත්දැකීම් සමග විග්‍රහ කරගනිමින් ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර ක්‍රියාවලිය තුළ ළමා අධ්‍යාපනය සඳහා සුදුසු ආකෘති නිර්මාණය කරගැනීමට අවශ්‍ය යෝජනා ඉදිරිපත් කර තිබේ. නමුත් එම යෝජනා ක්‍රියාවට නැංවීමට නම් කෞතුකාගාර පද්ධතිය ප්‍රතිව්‍යුහගත කිරීම අත්‍යවශ්‍ය තත්ත්වයකි. එලෙස කෞතුකාගාර ළමා අධ්‍යාපනය වෙනුවෙන් ප්‍රතිව්‍යුහගත කරන්නේ නම් වර්ථමාන සහ අනාගත ශ්‍රී ලංකාවේ ආර්ථිකමය සහ සමාජීමය ක්ෂේත්‍ර රැසක ප්‍රගමනයට එය සාධනීය ආකාරයෙන් දායක කරගැනීමේ හැකියාව තිබේ.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ හා ලිපි

ද සිල්වා, පී. එච්. ඩී. එච්. 1996, ***කෞතුකාගාර විද්‍යා මූලධර්ම***, කතෘ ප්‍රකාශන.

දිසානායක, ජී. ආර්. 1999, ***ශ්‍රී ලංකාවේ කෞතුකාගාර සහ සන්නිවේදනය***, ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ, කොළඹ 10.

Ambrose, T. & Paine, C. 2006, ***Museum Basics***, Routledge.

Dean, D. 1994, *Museum Exhibition Theory and Practice*, Routledge.

Hein, G. 1998, ***Learning in the Museum***. Routledge.

Excellence in Practice: *Museum Education Principles and Standards*, 2005, Ed. Fortescue, A. and et al. American Association of Museum.

Key Concepts of Museology, 2010, Ed. André Desvallées and François Mairesse Armand Colin.

Moore, K. 1994, ***Museum Management***. Routledge, New York.

American Association of Museums [https://www.aam-us.org/programs/ethics-standards-and-professional-practices/code-of-ethics-for-museums/]

ICOM Statutes adopted by the 22nd General Assembly Vienna, Austria, 24 August 2007 (http://icom.museum/the-vision/museum-definition/)London Natural History Museum official webpage [http://www.nhm.ac.uk/]

Louvre Museum official webpage [http://www.louvre.fr/en]

Metropolitan Museum official webpage [http://www.metmuseum.org/]

Newdelhi National Museum official webpage [http://www.nationalmuseumindia.gov.in/]

UNICEF official webpage [https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text]

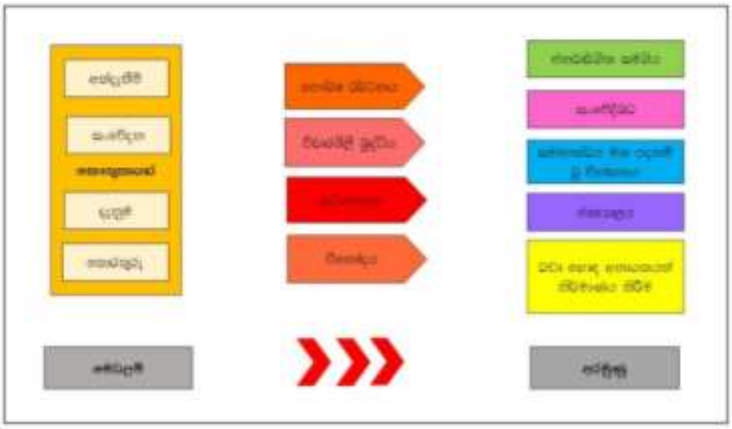

රූපය 01
සංකල්ප රාමුව (කතුවරුන් විසින් සකසන ලද්දකි)

ඡායාරූපය 01
නවදිල්ලි ජාතික කෞතුකාගාරය ආශ්‍රිත ළමා අධ්‍යාපනික වැඩසටහන්
(http://www.nationalmuseumindia.gov.in/en)

ඡායාරූපය 02
#MetKids වැඩසටහන
(https://www.metmuseum.org/)

JAHS © Department of Archaeology and Heritage Management, Faculty of Social Sciences and Humanities, Rajarata University of Sri Lanka. +94 25 2266618

ඡායාරූපය 03
#MetKids වැඩසටහන (https://www.metmuseum.org/)

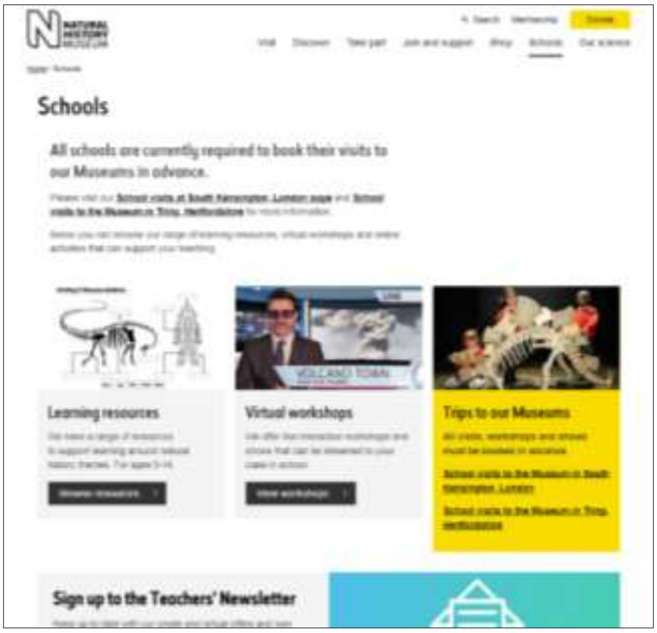

ඡායාරූපය 04
ලන්ඩනයේ ස්වභාවිකවිද්‍යා කෞතුකාගාරය ආශ්‍රිත ළමා අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් (https://www.nhm.ac.uk/)

ඡායාරූපය 05
A closer look at the Seated Scribe වැඩසටහන
(http://www.louvre.fr/en)

Archaeological and Architectural Monuments Depicted on Sri Lankan Currency Notes
(From 1951 to 2013 currency notes series issued by the Central Bank of Sri Lanka)
Upeksha Gamage, Harshani Pathmakulasooriya

Tourism Industry in Sri Lanka (With Reference to Cultural Tourism)
Chandrapala M.D.S.H

Corpus of ESP Keywords in Archaeology and Heritage Management to Facilitate Second Language Pedagogy
Dhanapala R.M

Interference of Mid-Holocene Hunter Gathers to Coastal Shell Bearing Habitats at Southern Coastal Zone of Sri Lanka
Suranga E.G.J , Gamini Adikari

Industrial Heritage in Kandy, Sri Lanka
Vishwa Mithra Swarna Sri Jayasingha

Origin of Sri Lankan Art: Sculptures of Frontspiece (Ayaka)
Senarath Bandara Dissanayake

Enhancing Child Education through Positively Organizing Museums
Piyumi Ambuldeniya, Buddhisha Weerasuriya

Department of Archaeology & Heritage Management
Faculty of Social Sciences & Humanities, Rajarata University of Sri Lanka, Mihintale

ISSN 2357-2604
9 772357 260000